

АБЫЛАЙ ХАН АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖӘНЕ
ӘЛЕМ ТІЛДЕРІ УНИВЕРСИТЕТІ

2 (45) 2017
ISSN 2411-8745

Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ

ХАБАРШЫСЫ

“ФИЛОЛОГИЯ ҒЫЛЫМДАРЫ” сериясы

Алматы, 2017

© “Абылай хан атындағы Қазақ халықаралық қатынастар және әлем тілдері университеті” Акционерлік қоғамының “Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ Хабаршысы-Известия” ғылыми журналының “Филология ғылымдары” сериясы таралымы, Қазақстан Республикасының Инвестициялар мен даму жөніндегі министрліктің Байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінде тіркелген. Тіркелу куәлігі 10.04.2015 жылғы № 15194-Ж

Бас редактор

Құнанбаева С.С., филология ғылымдарының докторы, профессор,
ҚР-ның ҰҒА академигі, Алматы, Қазақстан

Жауапты редактор

Алтыбаева С.М., филология ғылымдарының докторы, доцент,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан

Редакция алқасының мүшелері

Акишина Т., профессор, Оңтүстік Калифорния Университеті,
Лос-Анджелес, АҚШ

Рысалды Қ.Т., филология ғылымдарының докторы, профессор,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан

Бердичевский А.Л., педагогика ғылымдарының докторы,
Айзенштадта халықаралық экономикалық қатынастар институты,
Айзенштадт, Австрия

Солдатенкова Т., профессор, Лёвен католикалық университеті,
Лёвен, Бельгия

Исабеков С.И., филология ғылымдарының докторы, профессор,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан

Красных В.В., филология ғылымдарының докторы, профессор,
М.В.Ломоносов атындағы ММУ, Мәскеу, Ресей

Карасик В.И., филология ғылымдарының докторы, профессор,
Волгоград мемлекеттік техникалық университеті, Ресей

Асанова Г.С., PhD, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы,
Қазақстан

РЕЦЕНЗЕНТТЕР

Кульгильдинова Т.А., педагогика ғылымдарының докторы,
профессор, Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан

Есеналиева Ж.Ж., филология ғылымдарының докторы, доцент
Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ, Алматы, Қазақстан

© Научный журнал “Хабаршысы-Известия” КазУМОиМЯ имени Абылай хана серия “Филологические науки” Акционерного общества “Казахский университет международных отношений и мировых языков имени Абылай хана” зарегистрирован в Комитете связи, информатизации и информации Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан. Регистрационное свидетельство № 15194-Ж от 10.04.2015 г.

Главный редактор

Кунанбаева С.С., доктор филологических наук, профессор, академик НАН РК, Алматы, Казахстан

Ответственный редактор

Алтыбаева С.М., доктор филологических наук, доцент КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан

Члены редакционной коллегии

Акишина Т., профессор, Университет Южной Калифорнии, Лос-Анджелес, США

Рысалды К.Т., доктор филологических наук, профессор КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан

Бердичевский А.Л., доктор педаг. наук, Институт международных экономических связей Айзенштадта, Айзенштадт, Австрия

Солдатенкова Т., профессор, Лёвенский католический университет, Лёвен, Бельгия

Исабеков С.И., доктор филологических наук, профессор, КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан

Красных В.В., д.ф.н., профессор МГУ им. М.В.Ломоносова, Москва, Россия

Карасик В.И., доктор филологических наук, профессор Волгоградского государственного технического университета, Россия

Асанова Г.С., PhD, КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан

РЕЦЕНЗЕНТЫ

Кульгильдинова Т.А., доктор педагогических наук, профессор КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан

Есеналиева Ж.Ж., доктор филологических наук, доцент КазУМОиМЯ имени Абылай хана, Алматы, Казахстан

© Scientific Journal “Bulletin of Kazakh Ablai khan University of International Relations and World Languages”. Series “Philological sciences” of JSC “Kazakh Ablai khan University of International Relations and World Languages” is registered in Communication, Informatization and Information Committee of the Ministry on Investment and Development, Republic of Kazakhstan. Certificate N 15194 – G, 10.04.2015.

Executive editor

Salima S. Kunanbayeva

Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Doctor of Philology, Professor, Almaty, Kazakhstan

Responsible editor

Altybayeva S.M., *doctor of philological sciences, an associate professor, Ablai khan KazUILandWL, Almaty, Kazakhstan*

Members of editorial board

Akishina T., *professor, University of Southern California, Los Angeles, USA*

Rysaldy K.T., *doctor of philological sciences, professor, Ablai khan KazUILandWL, Almaty, Kazakhstan*

Berdichevskiy A.L., *doctor of pedagogical sciences, Institute of International Economic Relations named after Aizenshtadt, Aizenshtadt, Austria*

Soldatenkova T., *professor, Leuven Catholic University, Leuven, Belgium*

Isabekov S.I., *doctor of philological sciences, professor, Ablai khan KazUILandWL, Almaty, Kazakhstan*

Krasnykh V.V., *doctor of philological sciences, professor, Moscow State University named after M.V. Lomonosov, Moscow, Russia*

Karasik V.I., *doctor of philological sciences, professor of Volgograd State Technical University, Russia*

Asanova G.S., *PhD, Ablai khan KazUILandWL, Almaty, Kazakhstan*

REVIEWERS

Kulgildinova T.A., *doctor of pedagogical sciences, professor Ablai khan KazUILandWL, Almaty, Kazakhstan*

Esenaliyeva Zh.Zh., *doctor of philological sciences, associate professor, Ablai khan KazUILandWL, Almaty, Kazakhstan*

МАЗМҰНЫ / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENTS

1 Бөлім.

ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕРДІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Раздел 1.

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ

Part 1.

CURRENT ISSUES OF LINGUISTIC RESEARCH

Рысалды Қ.Т., Сейітбек А.С. Қазақ тілінің ұлттық корпусының қанатқақты бастапқыжобасы.....	7-17
Гуськова Е.С., Лобина Ю.А. Роль спонтанной речи на развлекательных ток-шоу	18-30

2 Бөлім.

АУДАРМАНЫҢ ҚАҒИДА МЕН ТӘЖІРИБЕДЕГІ ЗЕРТТЕУЛЕР

Раздел 2.

ИССЛЕДОВАНИЯ В ОБЛАСТИ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ ПЕРЕВОДА

Part 2.

RESEARCHES IN THEORY AND PRACTICE OF TRANSLATION

Мухамедина А.А., Абдрахманова Д. Теоретическая основа исследования “Особенности перевода интернет реклам с английского на русский язык”	31-39
Тюлебаева Ф. А. Проблемы перевода интернациональной лексики.....	40-51
Қали Ж.Қ. Стратегии синхронного перевода	52-60
Оспанова Г.Р. Роль ментальных действий и значимость декомпрессии в синхронном переводе.....	61-68
Абдукаликов А.М. Араб тілінен қазақ тіліне ілеспе аударма барысындағы сығымдау стратегиясының түрлері.....	69-80
Цой М.А. Многопрагматичность семантического преобразования при синхронном переводе.....	81-86
Икрамова А.К. Саяси дискурсе ұғымдарының когнитивтік және психолингвистикалық негіздері.....	87-94
Serikkaziyeva M.A. The features of synonyms in english and russian languages of political discourse interpretation	95-101
Смагулов М.С. Испандық саяси дискурстың жалпы сипаты және аударылу ерекшеліктері	102-113

3 Бөлім.

ӘДЕБИЕТТАНУ: ДӘСТҮР МЕН ЖАҢАШЫЛДЫҚ

Раздел 3.

ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ: ТРАДИЦИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ

Part 3.

LITERARY STUDIES: TRADITION AND MODERNITY

Адырбекова М.К. Сауаттылық – сана тірегі	113-120
---	---------

4 Бөлім.
ШЕТ ТІЛДЕРДІ ОҚЫТУДАҒЫ ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ
ЗЕРТТЕУЛЕР
Раздел 4.
НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ РАЗРАБОТКИ В ОБУЧЕНИИ
ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ
Part 4.
SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL DEVELOPMENTS IN FOREIGN
LANGUAGE TEACHING

Комуци Л.В. Возможности интеграции англоязычных СМИ в школьное и вузовское образование	121-131
Туремуратова К.С., Токтамысова Б.А. Формирование рефлексивной компетенции как одно из важных требований современного иноязычного образования.....	132-139
Спицына П.И., Дьяконова О.О. Аутентичные художественные фильмы как средство формирования межкультурной компетенции	140-146
Қозыхан Г.М. Критериалды бағалау оқушылардың оқу жетістігін бағалау жүйесі ретінде	147-155
Ismailova G.K., Izmailov S.V. Teaching English speaking skills using supporting pictures	156-163

1 Бөлім.
ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕРДІҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ
Раздел 1.
АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ЛИНГВИСТИЧЕСКИХ
ИССЛЕДОВАНИЙ
Part 1.
CURRENT ISSUES OF LINGUISTIC RESEARCH

**THE INITIAL PROJECT NATIONAL CORPUS
OF THE KAZAKH LANGUAGE**

Рысалды К. Т.¹, Сейітбек А.С.²

¹ d.p.s., prof. at Kazakh Ablai Khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan

² MA student, Kazakh Ablai Khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan
e-mail: aygerim.sayatkyzy@bk.ru

Now being the huge flow of information in connection with the development of various socio-political and economic relations. Because the dissemination of such information in society is in the language, linguistics is expanding day by day. In this regard, in order to harness the endless flow of information douse a huge result in the foreign national corpus, creation on the basis of materials of the Kazakh linguistics today is a big problem.

The article provides information on corpus linguistics, which is the section of computational linguistics concerned with developing General principles of construction and use of linguistic corpus (corpora) using computer technology. And also provided systematic information about the initial project of a language corpus of Kazakh „Initial project national corpus of the Kazakh language“ which offers the Institute of linguistics named after A. Baitursynov.

The article answers the following questions “what is the national corps of language? for whom and for what need language corpora?”. Also there is given information about a language corpus, and indicates the possibility and necessity of a language corpus. Represents a role and importance of the national corpus of the today’s Kazakh language.

Keywords: corpus linguistics, language corpora, the national language corpus, corpus, representative, cultural semantics, mark up, usage, subcorpus.

ӘОЖ 81,32

ҒТАМР 16.21.33

**ҚАЗАҚ ТІЛІНІҢ ҰЛТТЫҚ КОРПУСЫНЫҢ ҚАНАТҚАҚТЫ
БАСТАПҚЫ ЖОБАСЫ**

Рысалды Қ.Т.¹, Сейітбек А.С.²

¹ ф. ф. д., проф., Абылай хан атындағы ХҚжәнеӘТУ, Алматы қ., Қазақстан

² магистрант, Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ,
Алматы қ., Қазақстан, e-mail: aygerim.sayatkyzy@bk.ru

Бүгінгі таңда әртүрлі саяси-әлеуметтік, экономикалық қарым-қатынастарға байланысты ақпарат ағыны орасан зор қарқынмен өршуде. Қоғам өміріндегі мұндай ақпарат ағымының таралуы табиғи тілде жүзеге асатындықтан, тіл білімінің қызметі

күннен-күнге кеңеюде. Осыған байланысты ұшы-қиырсыз ақпарат ағынын игеру мақсатында шетел және орыс тіл білімінде орасан зор нәтиже беріп отырған ұлттық тілдік корпусстарды қазақ тіл білімінің материалдары негізінде жасау бүгінде үлкен мәселе болып отыр.

Ғаламтор кеңістігінде қызмет ететін пайдаланушылардың –лингвистикалық қажеттіліктерін қанағаттандыратын, ұзақ мерзімді пайдалануға арналған ақпараттық-анықтамалық сипаттағы ірі инновациялық өнім болып табылатын тіл корпусының мүмкіндігі –зорекендігін әрі қажеттілігі пайымдалған. Сонымен қатар А. Байтұрсынұлы атындағы тіл білімі институты ұсынып отырған «Қазақ тілінің Ұлттық корпусының қанатқакты бастапқы жобасы» атты тілдік корпус жайлы мағлұматтар жүйелі түрде қамтылған.

Мақалада «Тілдің ұлттық корпусы дегеніміз не? Тілдік корпус не үшін қажет және кім үшін жасалады?» - деген сұрақтарға жауаптар беріледі. Тіл корпусы туралы мағлұматтар қамтылып, тіл корпусының мүмкіндігі әрі қажеттілігі көрсетіледі. Қазіргі қазақ тілінің ұлттық корпусының рөлі және маңыздылығы көрсетіледі.

Тірек сөздер: корпусстық лингвистика, тіл корпусы, ұлттық тіл корпусы, корпус, көлемділік, мәдени семантика, белгіленім, сөзқолданыс, корпусшалар.

Қазіргі таңда, жаңа технологиялар заманында ғылым-білімнің барлық саласын автоматтандыру өзекті мәселелердің бірі. Тілдік материалдарды автоматтандыру қажеттілігі тіл білімінің «Компьютерлік лингвистика» атты саласын қалыптастырды. Тіл білімінің жаңа саласы болып табылатын «Корпустық лингвистика» - «Компьютерлік лингвистиканың» бөлімі.

Корпустық лингвистика-қолданбалы лингвистиканың заман сұранысына сай туындаған салаларының бірі. Корпустық лингвистика тілді ақпараттандыру, техника мен технологияларды пайдалан отырып зерттеуді қажет ететін маңызды ғылым саласы болып табылады [1].

Корпустық лингвистика компьютерлік технологияны пайдалана отырып лингвистикалық корпусстарды (мәтіндер корпусстарын) құру және оларды пайдаланудың жалпы принциптерін зерттеумен шұғылданатын қолданбалы тіл білімінің бір саласы. **Лингвистикалық** немесе **тілдік мәтіндер корпусы** деп-үлкен көлемдегі мәшине (компьютер) оқи алатын форматта ұсынылған, біріздендірілген, құрылымдалған, нақты лингвистикалық міндеттерді шешу үшін арналған, филологиялық тұрғыдан құзыретті тілдік деректер жиыны. Басқаша айтқанда, қазақ тілінің мәтіндер корпусы (тілдік корпус) – аса ірі көлемдегі жүйелі түрде құрылымдалған, тиісті белгіленімдер енгізілген нақты тілдік мәселелерді шешуге арналған тілдік деректер ауқымы (массив). Қазіргі таңда «корпус» ұғымына көптеген анықтама беріледі. Мысалы, Э.Фингеннің оқулығында келесі анықтама берілген: корпус - сөйлеуші, автор, адресат және аудиторы сияқты мәтін жүргізілген жағдайлар туралы ақпаратты қамтитын, әдетте машина оқи алатын форматта берілетін мәтіндердің репрезентативті(көлемді) жиынтығы [2, 112-б.].

Корпустық менеджер және конкроданс. „Мәтіндер корпусы“ ұғымына сондай-ақ мәтіндік және лингвистикалық деректерді басқару жүйесі кіреді, оны соңғы уақытта корпустық менеджер (ағыл. corpus manager) деп жиі атайды. Пайдаланушы мен корпус арасындағы әрекеттестік: корпусты пайдаланушының сұранысы бойынша орындалатын қажетті тілдік ақпаратты іздеп - табу әрекеті арнайы жазылған компьютерлік бағдарлама болып табылады.

Корпустық менеджер жүйесі - корпуста деректерді іздеуде бағдарламалық құралдарды қамтитын, пайдаланушыға ыңғайлы нысанда статистикалық ақпаратты және нәтижелерді ұсынатын мамандандырылған іздеу жүйесі. Корпус бойынша зерттеуші өзіне қажетті сөздерді, сөз тіркестерін, грамматикалық формаларын арнайы құрастырылған іздеу жүйесі арқылы іздеп-тауып, олардың мағыналарын аша алады.

Қазіргі кезде корпустық менеджерлердің көпшілігі ақпараттың бірнеше түрлерін іздеуді жүзеге асырады: нақты сөзформаларды іздеу; леммаға сәйкес келетін сөзформаны іздеу (бір ғана лемманың мәтінде кездескен барлық формаларын іздеу); тұрақты және тұрақсыз сөзтіркестерді іздеу. Егер корпуста қажетті деген грамматикалық деңгейдегі белгіленім және басқа да ақпараттық белгіленім орын алатын болса, солар бойынша іздеуді жүзеге асыруға болады. Мәтіндер корпусында кез келген сөзді іздеу, сол сөздің конкродансың жасауға мүмкіндік береді.

Корпустағы кез келген сөз бойынша іздеу **конкроданс** құруға мүмкіндік береді, яғни осы сөз қолданылған барлық контекстер тізіміне сілтеме көзі беріледі. Мысалы, «корпустан іздеу» жүйесі арқылы қандайда бір сөзге мысал іздесек, корпус осы сауалға сай мысалдар тізімін шығарады, осындай тізімді конкроданс деп атайды [1, 22-23-б.].

Корпустық лингвистиканың негізгі мақсатын ғалым В.В Рыковтың тұжырымдауы «Бұл сала-сол тілдегі толық және жүйелі түрдені мағыналық қарым-қатынастың көрінісі. Зерттеу бағытының негізгі ерекшелігі лингвистикалық зерттеулердің ақпараттық-семиотикалық бағытына жататындығы және оны лингвистиканың қолдабалы мәселелерінің қатаң коммуникативтік үдеріс ретінде қарастыруға болатын тәсіл деуге болады. Корпустық лингвистика тілге қатысты бұрынырақ алған зерттеу нәтижелері мен жасалған қорытындыларды нақтылау ісіне және лингвистикалық зерттеулердің эмпирикалық тілдік материалдарын аса кең және жүйелі тұрғыда қамти отырып, жаңа зерттеулер жүргізуге үлкен мүмкіндік жасады» [3]. Бүгін корпустық лингвистика компьютерлер мен электронды корпустардың көмегімен

тілдің «шынайы өмірдегі» қолданысын зерттейтін лингвистикадағы жаңа тәсіл ретінде жиі түсіндіріледі.

Сонымен, **корпус дегеніміз** – әр тілдегі электронды пішінге келтірілген, яғни бір басқаруорталығынан автоматты түрде жұмыс істейтін, лингвистикалық ақпаратты қамтитын мәтіндер жинағы.

Корпустық лингвистиканың жетістіктерін өзіне сақтаған аса дамыған корпус түрі – ұлттық корпус. **Тілдің ұлттық корпусы дегеніміз**- белгілі бір тілдегі мәтіндердің электронды нұсқада жинақтап, толықтырып отыруға бағытталған тілдің ақпараттық-анықтамалық ашық жүйесі. Ұлттық корпустарды лингвисттер сол тілде зерттеу жұмыстарын жүргізу үшін құрады. Бұл, әрине, корпустың барлық мүмкіндігі емес. Осылай қысқа түрде анықтама берілсе, онда «корпус „google“ желісі секілді екен, оның не қажеті бар, айырмашылығы қандай»-деген жауап алуға әбден болады. Алайда корпустың мүмкіндігі зор, ол жай ғана мәтін базасы емес, белгіленім (разметка) қойылған база, яғни миллиондаған сөзқолданыстан тұратын электрондық мәтіндер базасындағы кез келген сөз өз «паспортын» алады [1], яғни әр сөздің бейтарап жағдайдағы грамматикалық формасы, контекстегі грамматикалық формасы, грамматикалық мағынасы, лексикалық мағынасы, аудармасы, этимологиясы түгел көрсетіледі. Демек, корпустың көмегімен біз мәтіндегі алуан түрлі грамматикалық қолданыста, контексте тұрған сөздер жайлы толық мағлұмат ала аламыз. Корпустан өзге ғаламтор желілері сөзге қатысты дәл корпус сияқты жан жақты тілтанымдық әрі ішінара энциклопедиялық мағлұмат бере алмайды. Ұлттық корпуста мәтіндер арнайы тәртіппен жүйелі түрде жинақталады, онда тіпті ғаламторда жоқ әртүрлі стильдегі, жанрадағы мәтіндер жинақталады.

Корпус жасаудың бірден бір шарты – ауқымдылық немесе көлемділік (репрезентативті), корпус көлемі сөзқолданыс санымен өлшенеді. Корпусы қолданушылар үшін маңыздылығы - оның қол жетімділігінде болып табылады. Еркін қол жетімді корпустар кез келген уақытта online режимінде корпустағы барлық мәтіндер бойынша толық көлемде іздеуге мүмкіндік береді.

Корпус міндеті бойынша зерттеу және көрнекілік корпустары болып бөлінеді. Зерттеу корпустары - тілі қызметінің түрлі аспектілерін зерттеу мақсатында құрылады. Корпустардың бұл түрі лингвистикалық міндеттердің үлкен сыныптарына бағытталған. Міндеттің айрықшаландырылмағандығы корпустардан жеткілікті үлкен көлем талап етеді. Әдетте, мұндай мәтіндер корпустары бірнеше ондаған миллионнан бастап жүз миллионға дейін сөзқолданысты қамтиды. Көрнекілік корпустары ғылыми-зерттеу жұмыстары жүргізілгеннен кейін құрылады: олардың мақсаты жаңа фактілерді анықтау ғана емес,

сондай -ақ әлдеқашан алынған нәтижелерді растау және негіздеу. Олар бұрын өзге лингвистикалық әдістермен анықталған, сол немесе өзге тілдік фактілерді растайтын (сөздік, мәтіндік) өздерінің ішіндегі лингвистикалық мысалдарды бөлу үшін қызмет етеді [4, 45-б.].

Көрнекілік корпусының типтік мысалы «Орыс тілінің дискурсивті сөздер бойынша ақпарат-кітабы» атты еңбекте көрсетілген [5, 150-б.]. Осы еңбекте бөлшектердің семантикалық талдауы мен белгіленген мағыналар ауқымды мәтіндік материалмен қоса жүреді. Бұл оқырманға авторлармен ұсынылған семантикалық түсіндірулерді тексеруге мүмкіндік береді. Динамикалық өлшем корпустарды динамикалық және статикалық деп бөледі. Бастапқыда мәтіндер корпусы тілдегі белгілі бір уақытша жағдайды бейнелейтін статикалық білім ретінде құрылды. Статикалық корпустардың құрамында уақытша мәтіндер болады. Осы корпус түрінің әдеттегі өкілдері мәтін жазушылардың топтамасы - авторлық корпустар болып табылады. Таза лингвистикалық және лингвистикалық емес міндеттердің елеулі бөлігітілдік құбылыстардың уақытша шкалада жұмыс істеуін анықтауды талап етеді. Мысалы: сөздердің мағынасының өзгеруі, сол немесе өзге де синтаксистік конструкциялардың қолдану жиілігі және т.б. Проблемалық облыстың процессуалды аспектілерін көрсетуге арналған мәтіндер корпустарын құру және динамикалық пайдалану технологиялары әзірленед. Динамикалық корпусты сондай-ақ мониторлы немесе мониторингты деп те атайды. Олардың мақсаты –көлемдерін тұрақты ұлғайту. Алдынала бекітілген уақыт аралығы көптеген мәтіндер корпусын жаңарту және/немесе толықтыру жүреді [1, 43-б.].

Шексіз (тұрақты дамушы) мониторлы корпустар - сөздіктер құрылысында үлкен рөл атқарады. Себебі, тілге енген жаңа сөздерді немесе өз мәнін ауыстырған қолданыста бар сөздерді лексикографтарға қадағалап отыруға мүмкіндік береді. Динамикалық мәтіндеркорпусы әртүрлі диахроникалық зерттеулер жүргізуге арналған.

Белгіленім өлшемі корпусты белгіленген және белгіленбеген деп екіге бөледі. Бұл бөлуді білдіретін басқа да терминдер бар: индекстелген және индекстелмеген, аннотацияланған және аннотацияланбаған, тегтелген және тегтелмеген. Белгіленім корпусында, белгіленім сипатына сәйкес сөздерге немесе сөйлемдерге таңбалар (тегтер) беріледі: морфологиялық, синтаксистік, семантикалық, просодикалық және т.б. [4, 81-б.].

Корпустың шығу тарихына көз жүгіртсек “Корпус,, түсінігі дәстүрлі картотекалардың жалғасы болып табылады және ондой тәсілмен ХХ ғ. лингвисттері жұмыс істеді [1]. Бұл картотекалар компьютерге еңгізіліп, жалпыға бірдей қол жетімді болды. Корпустың қалыптасуында интернет желісі де елеулі рөл ойнады.Осындай даму

үрдісінде, әр түрлі лингвистикалық зерттеулер үшін жарамды, үлкен көлемді мәтіндік материалдар қол жетімді болды.

Лингвистер компьютерленген мәтіндердің алғашқы корпусын 1960-шы жылы жинады. Бірінші компьютерленген корпус Браун корпусы (The Brown Standard Corpus of American English) – американдық кітап, газет, журналдардан 500 шақты мәтіндерді қамтып, алғаш АҚШ-да 1961 жылы жарық көрген. Әрбір Браун корпусындағы мәтін 2000 сөзден тұрады, ал жалпы жинағанда 1 млн сөзден (2000 сөзқолданысқа тең 500 мәтіндерден) тұрған. Корпустың авторлары У. Френсис (W. Francis) және Ж. Кучера (H. Kucera) оны бастапқы статистикалық өңдеуде көп мәліметтермен: жиілік және алфавитті жиілік сөздікпен және әр түрлі статистикалық бөлулермен қамтыған. Браун корпусын құру мақсаты–ағылшын тілнің жекеленген жазбаша жанрларын және жанрларды салыстыру бойынша жүйелі зерттеуді қамтамасыз ету. Оның пайда болуын жалпыға ортақ қызығушылық және қызу пікірталас туғызды. Бірінші кезекте олар мәтіндерді іріктеумен мұндай корпуста ықтимал шешілетін міндеттер құрамының принциптерін қарастырды. Бір жағынан, ол статистикалық өлшемдердің негізінде салынды, екінші жағынан, статистика корпус құрушылардың ерікті шешімдерімен ұштастыра отырып қолданылған яғни, кәсіби түйсікке негізделген. Бұл күрделі процесс барысында барынша дәлдікке қолжеткізу үшін, бәсекеге максималды қалыптасқан, тексеруге және бақылауға ашық болатын үдерісті құру қажет болды. Кейінірек, жоғарыда көрсетілген қағидаттарға сүйене отырып (15 түрлі жанрдан, 2000 сөзқолданыстан тұратын 500 мәтін) еуропалық зерттеушілер алғаш рет Ұлыбританияда 1961 жылы жарияланған мәтіндер корпусын құрды. Оның құрамында ағылшын тілінің британдық нұсқада жасалған 1млн сөзі болды және оны Ланкастер-Осло-Берген корпусы деп атады (The Lancaster - Oslo-Bergen Corpus, британдық және екі норвегиялық университеттер атаулары, немесе қысқаша LOB) (<http://www.natcorp.ox.ac.uk/>).

Сонымен, ең ерте жасалған екі үлкен корпустар – бұл америкалық және ағылшын тілінің британдық нұсқасындағы жазбаша сөйлеу корпустары. Екі корпустың да қазіргі таңда пайдасы зор, ағылшын тілінің көптеген зерттеулері осы корпустардан бастау алады [4].

Осы корпустар құрылған сәттен бастап өткен соңғы онжылдықта, компьютерлер арзан және әлдеқайда қуатты болды, сонымен қатар арзан және сенімді сканерлер мәтіндерді компьютерге тез және пернетақтаның көмегінің оңай көшіруге жол ашты. Бұл жетістіктер корпустарды құру үдерісін жеңілдетті және қазірдің өзінде оның соңғы құрамында миллиардтаған сөзқолданыс бар.

Корпус жасау не үшін қажет?

1) Корпус қазіргі заманғы қуатты инновациялық құралдарының бірі ретінде ортақ мәдениетті, бір тұтас халықты ұлт тіліне қалыптастыру үшін қажет;

2) Корпус лингвистерге тіл білімінің барлық саласындағы ғылыми зерттеулерді қамтамасыз ету үшін, көлемі үлкен мәтіндік материалды лингвистикалық өңдеу рәсімдерін оңайлату және тездету үшін қажет;

3) Корпус әдебиеттану, тарих және көптеген басқа да гуманитарлық ғылымдардың мәселелерін зерттеу үшін қажет;

4) Корпус тіл мәселелеріне қызығушылық танытатын барлық адамның сұранысына жауап беру үшін қажет т.б.

Корпусты қандай мақсатта пайдалануға болады? Корпусты әртүрлі анықтамалар мен тілдік және сөйлеу бірліктері туралы статистикалық деректерді алу үшін пайдалануға болады. Атап айтқанда:

1) Барынша үлкен көлемді корпус (репрезентивтілік) деректердің типтілігіне кепілдік береді және тілдік құбылыстардың барлық саласы туралы толық ақпаратпен қамтамасыз етеді. Корпустардың негізінде сөзтұлға жиілігі, лексема, грамматикалық категориялар жайлы деректер алуға болады. Сөзтұлға жиілігінің және контексттің өзгеруін әр түрлі уақыт кезеңдерінде байқауға және бірлескен лексикалық бірліктердің кездесуі туралы және т.б. деректер алуға болады;

2) Корпустар әртүрлі тарихи және қазіргі заманғы сөздіктерді дайындау бойынша көп аспектілі лексикографиялық жұмыстардың дерек көзі және құралы болып қызмет ету үшін жасалған.

3) Бір-ақ рет жасалған және дайындалған деректер массивін талай мәрте және әртүрлі мақсатта қолдануға, сондай-ақ тілді оқыту процесінде пайдалануға болады [6].

Тілдің ұлттық корпусы кім үшін жасалады?

Ұлттық корпустардың негізгі тұтынушылары/пайдаланушылар төмендегілер болып табылады:

1) лингвистика саласында ғылыми еңбектер жазып жүрген немесе жоғары оқу орындарында дәріс оқитын білікті кәсіби тілші-мамандар, нақты айтқанда, әртүрлі саладағы зерттеуші-лингвистер, ең алдымен, корпустық және компьютерлік саладағы лингвистер, тіл теоретиктері мен тарихшылары, лексикографтар – әртүрлі типтегі және мақсаттағы сөздікті құрастырушылар, диалектологтар, социолингвистер және контрастивті лингвистика мамандары, психолингвистер, сот және басқа да лингвистикалық сараптама бойынша мамандар және т.б.;

2) жазушылар, редакторлар, әдебиеттанушылар, тарихшылар, журналистер, аудармашылар, саясаткерлер, әлеуметтанушылар, этнографтар, яғни гуманитарлық білімнің барлық саласының өкілдері;

3) үкіметтік және үкіметтік емес ұйымдардың, жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару органдарының, қаржы-экономика ұйымдарының әкімшіліктері мен қызметкерлері, банк қызметшілері, саясаткерлер мен бизнесмендер, яғни қоғамдық өмірдің ауқымды әлеуметтік-саяси саласының өкілдері;

4) берілген тілді білуге қызығушылық танытқандардың барлығы: тілді ана және өзге тіл (екінші, шет тілі) ретінде меңгертетін мамандар; бағдарлама әзірлеушілер, оқулық авторлары мен әдіскерлер; мұғалімдер мен оқытатын ұйымдар; мектеп оқушылары, студенттер, белгілі бір тілдің курстарын тыңдаушылар т.б.

Ұлттық корпус кәсібіне немесе айналысатын ісіне байланысты тілдің қолданылуы мен құрылымының ерекшелігін түсінуге ұмтылғысы келетіндердің барлығына қажет [6].

Корпус авторларының міндеті- зерттеліп отырған тілге қатысты барынша көп мәтіндерді жинау. Корпусты тілдің кішірейтілген үлгісі деп айтуға болады. Корпустың Репрезентативтік ұғымы – барынша жеткілікті және әртүрлі кезеңдердегі мәтіндердің жанрларға, стильдерге, авторларға және т.б. қатысты пропорционал шамамен алынған көлемі, яғни тілдік зерттеу аясын жан-жақты ашатын мәтін көлемі [5].

Қазақ тілінің ұлттық корпусы. Қазіргі таңда әр тілдің өз ұлттық корпусы бар, тіпті көлемі жағынан үлкен болып саналатын ағылшын, орыс тілдерінің бірнеше корпустары бар. Саны жағынан тіл иесі аз болып табылатын кейбір тілдердің де өз корпустары жасалған (мысалы, чех, осетин, дат, армян, словен, тәжік және т.б.) [6].

Ахмет Байтұрсынұлы атындағы тіл білімі институтында көлемі 5 миллионнан астам картатекадан тұратын Ұлттық тілдің сөздік қоры бар. Осы күнге дейінгі шыққан сөздіктердің сөзтізбесіне негіз болған, үнемі толығып отырған бұл сөздік қор еліміздің мемлекеттілігінің бірден бір нышаны ретіндегі мемлекеттік тілдің лексика-фразеологиялық байлығын, сөзтізбелік құрамын анықтайтын құнды мұра болып табылады [7]. Өз құрамында осы картатекалардың базасын және қазақ тіліндегі әртүрлі жанрларда, стильдерде жазылған ғаламтор кеңістігінде жоқ электронды мәтіндері бар, мәтіндердің 300 миллион сөзқолданыстағы көлемін қамтитын Қазақ тілінің ұлттық корпусы мегажобасының қанатқақты бастапқы жобасын А. Байтұрсынұлы атындағы тіл білімі институты жасап, ғаламтор кеңістігінде ұсынып отыр [4].

Қазақ тілінің ұлттық корпусының бірден бір ерекшелігі ол бұрын соңды өзге корпустарда болмаған **мәдени семантикасы** (ұлттық мәдениет, ділге қатысты мағынасы) болуы. Мысалы, «атамекен» сөзінің тілдік лексикалық мағынасына қоса, мәдени мағынасы, яғни басқа тілде

жоқ, сол ұлтқа, мәдениетіне тән мазмұны көрсетіледі [8].

«Жалпы, идеалды түрдегі Қазақ тілінің ұлттық корпусында ұсынылып отырған қарапайым бастапқы нұсқаға қарағанда бірнеше жүздеген есе кеңауқымды және әлдеқайда ұзын тереңдіктегі (ортағасырлардан бастап бүгінге дейінгі) мәтіндер корпусы тілдегі пропорциясына қарай жанр-жанрмен, стиль-стильмен қамтылады, сондай-ақ ондағы белгіленім (разметка) түрлері де алуан-алуан болмақ. Ал ұсынылып отырған қарапайым бастапқы нұсқада 10 миллиондай сөзқолданыстағы мәтін көлемі қамтылды, оның тереңдік деңгейі де үлкен емес, негізінен заманауи қазақ мәтіндері ғана енгізілген. Сонымен бірге бұл жобада осы мәтіндерге қатысты қолданылған қарапайым формадағы белгіленім түрлері де шектеулі, атап айтқанда: морфологиялық белгіленім, морфо-семантикалық белгіленім берілді, сонымен бірге лексикалық семантика мен мәдени семантика көрсетілген. Соңғысының қойылуы қолмен жүзеге асырылғандықтан (болашақта жартылай автоматты формасына қатысты бағдарлама әзірленеді), мұндай семантика тек белгілі бір тізімдегі сөздер қатарымен шектелді. Жобада олардың тізімі көрсетілген. Демек бастапқы қарапайым нұсқадағы мәдени семантика тек осы тізімдегі сөздерде берілгендіктен, іздеуші оларды тізім бойынша теру арқылы ғана көре алады. Ал корпусының базасындағы мәдени семантикасы бар тізімге енбей қалған басқа сөздерге алдағы уақытта осы ақпарат бойынша репрезенттелу жолдары қарастырылып, енгізіледі. Сонымен, ұсынылып отырған Қазақ тілінің ұлттық корпусы атты мегажобаның қарапайым бастапқы нұсқасына неғұрлым жеңіл әрі қарапайым белгіленім салынып, мейлінше аз (10 млн.) мәтін көлемі қамтылған. Алайда алдағы уақытта бұл ақпараттар кеңдігі, тереңдігі жағынан да толықтырылып, өңделіп, белгіленім сапасы да артып, соған қарай Қазақ тілінің ұлттық корпусының барлық параметрлері мен корпусшалары (подкорпус) ресурстары түгенделіп, жасақталмақ» [7].

Тіл корпусының мүмкіндігі – зор екендігін әрі қажеттілігін байқадық. Ғаламтор кеңістігінде қызмет ететін, қазіргі пайдаланушының ғана емес, ықтимал пайдаланушы – болашақ ұрпақ өкілдерінің лингвистикалық қажеттіліктерін қанағаттандыратын, ұзақмерзімді пайдалануға арналған ақпараттық-анықтамалық сипаттағы ірі инновациялық өнім болып табылатын ұлттық корпус – маңызды мемлекеттік міндеттердің бірі. Ал қазақ тілінің ұлттық корпусын жасаушы лингвисттер үшін алдағы мақсат әлемдік дәрежедегі тілдік корпустармен тең келетіндей ауқымды, үлкен көлемде сөзқолданысы бар, ұлттық корпус жасап шығару, ал оған қолдау жасау мемлекеттің борышы. Өйткені қазіргі заманда қазақтар өз ана тілінде сақталған ұлттық рухани, мәдени құндылықтардан, маңызды ақпараттан бейхабар болып бара жатыр. Қазақтың көп сөзінің шын мәніндегі терең мағынасы жоғалып бара жатыр, тіліміздің өзінің

о бастағы түпқазығы болған ұлттық ұғым, түсінік, дүниетаным көмескі тартып бара жатыр. Міне, мәдени семантикасы бойынша белгіленіп қойылған тіл корпусы арқылы халық өзін тануға мүмкіндік алады [8]. Осы мақсат орындалса, онда қазақ тілінің ғұмыры мәңгі болмақ.

ӘДЕБИЕТ

1 Жұбанов А. Корпустық лингвистика. – Алматы, 2017.

2 Finegan E. Language: its structure and use. – N.Y.: Harcourt Brace College Publishers, 2004. - P. 112-113.

3 Захаров В.П., Богданова С.Ю. Корпусная лингвистика. СПб: СПб государственнй университет. – 2005.

4 Малбақов М. М. Қазақстан Республикасы Білім және Ғылым министрлігі Ғылым комитеті Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институты әзірлеген «Қазақ тілінің ұлттық корпусының қанатқақты бастапқы жобасы». – Кіру режимі URL: <http://217.15.186.68:81/Home/Culture> - (өтініш берген күні 12.03.2017).

5 Рыков В.В. Корпус текстов как реализация объектно-ориентированной парадигмы // Труды Междунар.семинара «Диалог-2002». – М.: Наука, 2002.

6 Сүлейменова Э.Д. Қазақ тілі үшін ұлттық корпус керек пе? // Вестник КазНУ. Серия филологическая. - 2011. - №1 (131).

7 Уәли Н. Сөз байлығын саралаудың негізгі нәтижелері. Қазақстан Республикасы Білім және Ғылым министрлігі Ғылым комитеті Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Тіл білімі институты сайты. – Кіру режимі URL: <http://tbi.kz/> - (өтініш берген күні 12.03.2017).

8 Фазылжанова А.М.Ү тілділі ұлттық үддег қызме етуі тиі. Кіру режимі URL: <http://kitap.kz/suqbat/entry/anar-fazylzhanova-a-bajt-rsynov-atynda-y-til-bilimi-instituty-direktoryny-orynbasary-shtildilik-m-selesine-kelgende-bilik-tarapyнан-bir-asy-ysty-baj-alady>- (өтініш берген күні 12.03.2017).

НАЧАЛЬНЫЙ ПРОЕКТ НАЦИОНАЛЬНОГО КОРПУСА КАЗАХСКОГО ЯЗЫКА

Рысалды К.Т.¹, Сейітбек А.С.²

¹ д.филол.н., профессор, КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
г. Алматы, Казахстан

² магистрант по специальности «6М021000 – Иностранная филология»,
КазУМОиМЯ в им. Абылай хана, г.Алматы, Казахстан
e-mail: aygerim.sayatkyzy@bk.ru

В настоящее время развивается огромный поток информации в связи с развитием различных социально-политических, экономических отношений. Поскольку распространение такой информации в жизни общества осуществляется на языке, служба языкознания расширяется день за днём. В связи с этим, в целях освоения бесконечных потоков информации доющий огромный результат в иностранных национальных языковых корпусах, создания на основе материалов казахского языкознания на сегодняшний день является большой проблемой.

В статье дается информация о корпусной лингвистике которая является – разделом компьютерной лингвистики, занимающийся разработкой общих статье принципов построения и использования лингвистических корпусов (корпусов текстов) с применением компьютерных технологий. А также предоставляются систематические сведения о начальном проекте языкового корпуса казахского языка «Начальный

проект национального корпуса казахского языка» который предлагает Институт языкознания имени А. Байтурсынова.

В статье даются ответы на следующие вопросы: «Что такое национальный корпус языка? Для кого и для чего нужен языковой корпус?». Также приводятся сведения о языковом корпусе, и указывается возможность и необходимость формирования языкового корпуса. Определяется роль и значение национального корпуса казахского языка на сегодняшний день.

Ключевые слова: корпусная лингвистика, языковой корпус, национальный языковой корпус, корпус, репрезентивный, культурная -семантика, разметка, словоупотребления, подкорпус.

Статья поступила 16.04.2017 г.

THE ROLE OF SPONTANEOUS SPEECH AT LATE-NIGHT TALK SHOWS

Guskova E.S.¹, Lobina Yu.A.²

¹ Master student, I.N. Ulyanov Ulyanovsk State Pedagogical University,
Ulyanovsk, Russian Federation, e-mail: evguskova@mail.ru

² Candidate of Philological Sciences, Docent, Associate Professor at the English Language
Department of I.N. Ulyanov Ulyanovsk State Pedagogical University, Ulyanovsk, Russia,
e-mail: Yulia_lobina@mail.ru

Talk shows have been explored in different ways. By focusing on transcripts taken from 2 Russian and British late-night talk shows (*Evening Urgant*, *The Graham Norton Show*), this study is intended to capture the distinguishing features of the talk show by comparing it with casual conversation. The aim of our study is to compare linguistic peculiarities of Russian and British late night talk-shows and define the role of spontaneous speech there. The results show that there are similar and specific features of participants' speech at talk-shows. Moreover, speech at talk shows differs from the written and prepared speech. It is spontaneous and demonstrates the real spoken language. We contend that talk shows should be given a sufficient place not only in the theory of speech genres and mass media, but also in a syllabus in order to teach students conversational speech. It will give them an opportunity to get insight into the language of the foreign country.

Keywords: spontaneous speech, talk show, spoken language.

УДК 81-25
МРНТИ 16.21.21

РОЛЬ СПОНТАННОЙ РЕЧИ НА РАЗВЛЕКАТЕЛЬНЫХ ТОК-ШОУ

Гуськова Е.С.¹, Лобина Ю.А.²

¹ магистрант УлГПУ им. И.Н. Ульянова,
Ульяновск, Россия, e-mail: evguskova@mail.ru

² кандидат филол. наук, доцент кафедры английского языка
УлГПУ им. И.Н. Ульянова,
г. Ульяновск, Россия, e-mail: Yulia_lobina@mail.ru

В данной статье ставится задача рассмотреть роль спонтанной речи на британских и российских развлекательных ток-шоу. В качестве материала были выбраны развлекательные ток-шоу «Вечерний Ургант» и «The Graham Norton Show», а именно были отобраны 4 эпизода (по 2 из каждого ток-шоу) общей длительностью около 3 часов. В результате анализа получены сведения о ряде отличительных черт спонтанной речи ведущих и гостей телепрограммы, которые, в свою очередь, доказывают, что речь на ток-шоу отличается от более унифицированного письменного языка или подготовленной речи. Более того, результаты анализа демонстрируют разнообразие характеристик спонтанной речи, которые в большей степени заметны в речи участников британского ток-шоу, нежели в речи ведущего и гостей российского ток-шоу. Результаты данного исследования могут быть использованы в качестве подготовленного методически материала для просмотра ток-шоу и организации ролевых игр на основе этого речевого жанра. Развлекательные ток-шоу могут послужить эффективным дополнительным видеоматериалом, способы работы с которым помогут сделать занятия интереснее.

Также результаты проведенного исследования способствуют дальнейшему изучению проблем, связанных с жанрами теледискурса и изучению спонтанной речи на телевидении.

Ключевые слова: спонтанная речь, ток-шоу, устная речь.

Многие исследователи говорят о том, что масс-медиа воздействует на язык человека в целом и на восприятие мира и национальной культуры. Многие лингвисты отмечают общую демократизацию публицистической речи и снижение языковой культуры СМИ: Сиротинина О.Б. [1], Голанова Е.И. [2], Морозова О.Н. [3], Ягубова М.А. [4], Нещименко Г.П. [5]. Жанр ток-шоу является сравнительно новым, ион обладает рядом черт, которые позволяют говорить о сходстве ток-шоу с пространством повседневного общения. В последнее время ток-шоу являются предметом междисциплинарных исследований: Багиров Э.Г. [6], Вакурова Н.В., Московкин Л.И. [7], Варганов А.С. [8], Коченгин М.Ю. [9], Ларина Е.Г. [10], Кузнецов Г.В. [11], Могилевская Э.В. [12], Новикова А.А. [13], Ширяева О.В. [14], Cragin В. [15], Mittell J. [16]. Основное внимание уделяется композиционным, тематическим, сравнительным, лингвокультурным, коммуникативно-прагматическим аспектам этого речевого жанра. Лингвистические особенности изучались мало (Капишникова А.В. [17], Ларина Е.Г. [18]), характер спонтанности речи на ток-шоу так же не изучался детально, что не дает возможности непосредственно использовать результаты имеющихся исследований в практике формирования навыков устной речи.

Разговорная речь вызывает огромный исследовательский интерес у многих ученых, работающих в сфере лингвистики. Известны школы, созданные такими выдающимися отечественными учеными, как Сиротинина О.Б. [1], Земская Е.А. [19], Лаптева О.А. [20]. Их основной целью стало изучение устной разговорной речи. Также спонтанной речью занимались такие ученые как Антипова А.М. [21], Вишневская Г.М. [22], Девкин В.Д. [23], Златоусова Л.В. [24], Лаврова Н.А. [25] и другие. Проблема обучения неподготовленной речи на иностранном языке, и, соответственно, полноценной подготовки к межкультурной коммуникации также стоит остро. Очевидно, что решать ее нужно за счет симуляции (воспроизведения в ходе ролевой игры) речевых жанров, поддерживаемых изучаемой культурой и предполагающих использование значительного объема неподготовленной речи.

Данное исследование посвящено анализу языковых средств, употребляемых на российских и британских развлекательных ток-шоу. Анализ включает в себя сравнение лингвистических особенностей жанра ток-шоу в Великобритании и Российской Федерации и выявление роли спонтанной речи в рамках рассматриваемых ток-шоу. Также в нашей работе мы исследовали возможность использования развлекательных

ток-шоу как материала для формирования навыков неподготовленной речи.

Для достижения цели решалось три задачи:

- выяснить, какова доля неподготовленной речи в общем объеме речевого материала ток-шоу;
- выяснить, какие черты спонтанной речи присутствуют в ток-шоу;
- выяснить, чем спонтанная речь британских ток-шоу отличается от спонтанной речи русских ток-шоу.

Прежде чем переходить к самому анализу материала, хотелось бы обратить внимание на само явление спонтанной речи и ее характеристики, которые выделяют разные исследователи этой области.

Жабин Д.В., исследуя спонтанную речь, писал о том, что основной сложностью при изучении неподготовленной речи является то, что «при спонтанном порождении речи ее организация на уровне единиц звучащей речи, синтаксиса и лексики отличается от других видов устной и письменной речи, описанной методами лингвистического анализа, что требует разработки иных методов». Другой сложностью является тот факт, что возникают трудности при записи и точности передачи всех особенностей спонтанной речи (фальш-старты, самоисправления говорящего, неправильно выбранные грамматические формы, нарушенный порядок слов, оборванные слова или фразы и т.д.) [26].

Эрарду М. в своей работе «Гм...» удалось объяснить природу отклонений в устной спонтанной речи. В его работе фигурирует понятие линейность, фундаментальное свойство языка, из-за которого отклонения неизбежны в устной спонтанной речи. Акт человеческого воспроизведения речи протекает линейно во времени, слова не могут накладываться друг на друга, они строго следуют одно за другим [27].

Занимаясь изучением устной речи, исследователи сталкиваются, прежде всего, с проблемой её порождения, организации (структуры) и специфики на всех уровнях. Как известно, устная речь, в отличие от письменной, обдумывается говорящим (зарождается в его голове) и произносится (порождается) одновременно, т. е. человек, как правило, не успевает продумать, как именно он будет сейчас говорить. Если в письменной речи существует такое понятие, как обратимость (т.е. мы можем вернуться к началу или любому фрагменту текста, внести коррективы, что-то исключить, или, наоборот, добавить), то для устной речи характерна необратимость.

Ещё одной важной чертой устной речи, отличающей её от письменной, является непосредственность общения. Письменная речь представляет собой опосредованное общение, говорящий (пишущий) вступает в контакт со слушающим (читающим) посредством письменного текста. При этом партнёры коммуникации лишены возможности

переспросить, уточнить что-либо или увидеть реакцию собеседника. При непосредственном общении говорящий не просто видит реакцию собеседника, но и учитывает её в дальнейшей коммуникации.

Речь каждого индивида отличается друг от друга. Изучением специфики устного спонтанного монолога в последнее время активно занимаются в Санкт-Петербурге [28-30], но многие свойства и функции устной монологической речи ещё нуждаются в дальнейшем описании и осмыслении.

Как неотъемлемую характеристику устной спонтанной речи многие исследователи отмечают перебив [25; 31]. Однако ни в одной из научных работ не удалось найти его терминологического определения. Перебив обычно рассматривается как показатель прерывности устной спонтанной речи (в особенности диалогической), её политематичности, когда говорящий не заканчивает фразу или слово, «перескакивает» с одной темы на другую, тем самым перебивая самого себя.

Многие другие исследователи изучали проявления спонтанной речи. Однако до сих пор нет полной классификации характеристик спонтанной речи. В лондонском университете королевы Марии, а именно на факультете лингвистики исследовательской группой в области социалингвистики были выделены определенные характеристики спонтанной речи [32]. Рассмотрим некоторые из них:

1) *back channels* (*minimal responses*) – «обратная связь»: слушающие могут продемонстрировать говорящему, что они его слушают и следят за развитием его истории, используя короткие высказывания, обычно вставляя их в конец предложения.

2) *clause combining* – «связь предложений»: когда люди говорят спонтанно, они обычно не задумываются о связывании своих предложений способами, которые они могли бы использовать при написании этих же предложений, употребляя разные союзы.

3) *deixis* – «дейксис», функция указания на участников речевого акта (ролевой дейксис), выражается различными видами местоимений: во время общения люди часто обращаются к тому, что было сказано некоторое время назад, что помогает говорящему вовлечь слушающего в дискуссию и сделать беседу более живой.

4) *conversational historical present* – «настоящее историческое время во время беседы»: когда люди говорят о том, что произошло в прошлом, они обычно используют глаголы в прошедшем времени, но иногда они используют настоящее время, чтобы придать рассказу ощущение присутствия в том моменте.

5) *discours emarkers* (*cuephrases, discours eparticles*) – «дискурсивные маркеры»: таковыми являются слова, непосредственно указывающие на структуру дискурса. Использование дискурсивных маркеров является

важной чертой спонтанной речи, выполняя несколько функций сразу в одном высказывании. Однако главной функцией является показать слушающему, как интерпретировать то, что описывает говорящий. Остальные функции включают в себя:

- указать на начало или конец высказывания;
- указать на определенную грамматическую структуру, помещая дискурсивный маркер в начало или конец предложения, или же в начало предложения с косвенной речью;
- указать на новую информацию или на начало новой темы дискуссии;
- показать, что говорящий испытывает к тому, что собирается сказать или уже сказал;
- проверить, что слушающий следит за потоком высказываний говорящего;
- проявить солидарность по отношению к слушающему;
- создать условия для того, чтобы слушающий понимал сказанное.

6) *general extenders*: такие фразы часто означают то, что перед этим был упомянут ряд каких-то похожих друг на друга высказываний, не указывая на какие-то конкретные слова в предложении, как бы подразумевая, что слушающий может догадаться, какие последующие слова могут быть использованы. Иногда данные фразы также указывают на то, что человек не совсем уверен, о чем говорит.

7) *hedges* – средства «хеджирования»: данные слова и обороты используются с целью сделать понятия более или менее «неясными».

8) *intensifiers* – средства «интенсификации» усиливают значение того или иного слова.

9) *quotative expressions*: человек часто говорит о том, что сказали другие люди. Прямая речь представляет собой более высокий интерес, чем косвенная речь, потому что говорящий, пытаясь цитировать кого-то, примеряет на себя роль человека, которому принадлежит высказывание. Таким образом, речь более красочная и живая.

10) *slang*– сленг – это набор особых слов или новых значений уже существующих слов, употребляемых в различных группах людей (например, жаргон военных, рифмованный сленг Кокни, молодежный сленг и т.д.).

Данная классификация далее используется для сопоставительного анализа лингвистических особенностей речи участников британского и российского развлекательного ток-шоу, так как она раскрывает основные свойства спонтанной речи, которая характерна для такого рода ток-шоу. Однако среди характеристик спонтанной речи исследователи выделяют и другие: *monophthong* (монофтонг), *narrative structure* (структура повествования), *nonstandard grammar* (нестандартное использование грамматики), *non-fluency features* («неплавность» речи), *rhetorical*

strategies (использование риторических приемов). Мы заинтересованы именно в десяти перечисленных характеристиках, так как остальные либо не относятся к области нашего исследования, либо представляют трудность для проведения статистического анализа. Тем не менее, мы приведем примеры демонстрации «неплавности» речи.

Для проверки гипотезы о высоком уровне спонтанности речи участников ток-шоу, а также для выявления характерных для данного речевого жанра черт устной речи и национальной специфики лингвистической реализации жанра было проведено исследование 2 развлекательных ток-шоу и 4 эпизода, которые были определены методом поиска в сети Интернет (по степени популярности). В итоге были выбраны следующие ток-шоу: «The Graham Norton Show» и «Вечерний Ургант». На данный момент они являются одними из самых популярных ток-шоу в жанре «late-night talk show» на телевидении.

Нами было проанализировано 160 минут ток-шоу. Исследование включало в себя следующие шаги:

- 1) просмотреть видеозаписи ток-шоу;
- 2) подготовить транскрипты видеозаписей;
- 3) проанализировать данные транскрипты на наличие лексических и грамматических единиц, которые помогут определить роль спонтанной речи на ток-шоу;
- 4) сравнить полученные результаты (на материале российских и британских ток-шоу);
- 5) выяснить, является ли речь на ток-шоу спонтанной.

В следующих таблицах представлено количество слов, подсчитанное после транскрибирования видеозаписей, и указана продолжительность каждого из эпизодов ток-шоу.

Таблица 1 - Количество слов

The Graham Norton Show S19E09	The Graham Norton Show S20E05	Итого:
6380	6817	13197
Вечерний Ургант 614 выпуск	Вечерний Ургант 671 выпуск.	Итого:
4675	4043	8718

Таблица 2 - Продолжительность эпизодов

The Graham Norton Show S19E09	The Graham Norton Show S20E05	Итого:
44 мин 30 сек	47 мин 11 сек	1 ч 31 мин 41 сек
Вечерний Ургант 614 выпуск	Вечерний Ургант 671 выпуск	Итого:
44 мин 13 сек	41 мин 21 сек	1 ч 25 мин 34 сек

В ходе анализа было выявлено, что доля неподготовленной речи в ток-шоу значительно выше подготовленной. В ней присутствуют все перечисленные в таблице 3 характеристики спонтанной речи. Было обнаружено, что лингвистические особенности российских и британских ток шоу как совпадают, так и отличаются. Более того, демонстрация использования спонтанной речи в ходе общения ведущего и гостей в студии оказалась более ярко выраженной на британском телевидении. Объем подготовленной речи на британском и российском ток-шоу составляет лишь 2,5% и 3,3% соответственно, в то время как объем подготовленной речи – 97,5% и 96,7%.

Таблица 3 - Наличие особенностей спонтанной речи на британском и российском ток-шоу

№	Характеристики спонтанной речи	Наличие лекс. и грам. особенностей спонтанной речи на <i>TheGrahamNortonShow</i>			Наличие лекс. и грамм. особенностей спонтанной речи на ток-шоу <i>Вечерний Ургант</i>		
		S19E09	S20E05	Итого:	614 выпуск	671 выпуск	Итого:
	Обратная связь	204	325	4,2 %	208	159	4 %
	Связь предложений	564	553	8,5 %	386	412	9,2 %
	Дейксис	736	774	11,4 %	629	458	12,5 %
	Настоящее историческое время во время беседы	28	66	0,7 %	14	9	0,3 %
	Дискурсивные маркеры	464	321	8,3 %	369	358	6 %
	Выражения с недосказанной мыслью	16	6	0,1 %	6	3	0,08 %
	Средства «хеджирования»	96	91	1,6 %	58	62	1,3 %
	Средства «интенсификации»	127	170	2,3 %	109	73	1,9 %
	Цитирование	168	750	7 %	80	49	7 %
	Сленг	3	1	0,03 %	1	3	0,04 %

Рассмотрим характеристики спонтанной речи, представленные в таблице 3, и сравним наличие данных особенностей на британском и российском ток-шоу. Подсчет проводился в словах, а процентные показатели указывают на то, какую часть (от общего количества слов) занимают данные особенности в речи говорящих на английском и русском языке.

Большая часть черт спонтанной речи, выделяемых исследователями,

встретилась в проанализированных ток-шоу. Так, как в британских, так и в русских ток-шоу наблюдаются:

1. Обратная связь.

Британцы более активны во время коммуникации с ведущими и гостями. Они чаще реагируют на ответы собеседников. Используя короткие реплики в ответ другим участникам ток-шоу, можно показать собеседнику, что ты его слушаешь и понимаешь, т.е. даешь обратную связь (*Right; Yeah; OK; You're kidding! Oh, my God!*). В речи участников российского ток-шоу так же можно проследить способы выражения обратной связи (*Да; Так; Ну, да; Это точно; Ух ты*). Такие реплики действительно помогают поддерживать диалог, позволяя говорящему высказываться и чувствовать себя участником дискуссии.

2. Связь предложений.

В речи участников российских ток-шоу содержится большее количество союзов чем в британских ток-шоу (*a, no, потому что, поэтому, чтобы, когда, или; and, where, but, who, because, why, although, or*). Это помогает проследить связь предложений в монологе говорящего.

3. Дейксис.

Случаи употребления дейксиса тоже встречаются чаще именно на российских ток-шоу (*я, мы, ты, вы, это, тут; I, you, we, this, here, now и т.д.*). Использование дейксисных местоимений делает речь более яркой и живой.

4. Настоящее историческое время во время беседы.

Когда британцы описывают события, которые произошли в прошлом, они часто используют настоящее время. Такой прием делает беседу более живой, тем самым создавая атмосферу момента «здесь и сейчас». В «Вечернем Урганте» так же встречается такой способ повествования: *I show up... It was at an airport, and I'm looking around and I thought, "Oh, my." This guy says, "Who are you?" I went, "I'm the Minister; На вокзале я говорю: «Ты куда идешь?»», «Я в Comedy Club»... А я на метро. А...а я на метро. И он еще тогда не знал, что «Наша Russia» будет проект. Говорит, зовет какой-то там светлый парень. Вот. Светлаков.*

5. Дискурсивные маркеры.

Рассмотрим дискурсивные маркеры, используемые британцами. Результаты анализа показали, что использование данных маркеров больше на 2,3 % именно на британском ток-шоу (*you know; any way; actually; to be honest; first of all*). Однако на российском ток-шоу участники также используют различные средства, чтобы показать слушающему, что они следят за логической цепочкой повествования говорящего (*в общем; то есть; в принципе; слушай; кстати*).

6. Выражения с недосказанной мыслью.

В речи участников ток-шоу встречаются средства, которые выражают недосказанную мысль, например (*and stuff; and things; like that; и так далее*).

7. Средства «хеджирования».

8. Средства «интенсификации».

Следующие характеристики спонтанной речи представлены в виде средств хеджирования (7) и интенсификации (8), которые встречаются чаще на 0,3 % и 0,4 % соответственно на британских ток-шоу (7. *maybe, suppose, seem, probably, possibility; может быть, наверное, кажется, вероятно, похоже*, 8. *really, very, incredibly, huge, so; очень, реально, совершенно, лучшее, самый*). Данные особенности речи могут ярко продемонстрировать спонтанную речь, потому что они помогают понять, как чувствует себя говорящий, слушает ли он вас, и также они помогают выделить необходимую информацию в высказывании.

9. Цитирование.

Указанные в таблице данные указывают на то, что процентное соотношение использования цитирования в обеих программах одинаковое. Однако хотелось бы отметить, что британцы используют цитирование гораздо чаще. Если за единицу считать целое высказывание героя, а не количество произносимых слов, то соотношение будет следующим: 66 высказываний в британском ток-шоу и 14 высказываний в российском ток-шоу (*They go, "Man, he does it all the time." / They were like, "You know, Liam Hemsworth and Miley Cyrus just stayed here, so..." / Я подошёл и сказал: «Ты мне нравишься. Пойдем, я буду с тобой общаться сейчас». / Он мне говорит: «Зайди ко мне на репетицию»*). Следует обратить внимание на то, что чаще всего участниками ток-шоу действительно используется прямая речь, а не косвенная.

10. Сленг.

Участники коммуникации также используют сленг (*Talking of pranking, Russell Crowe, what was the...the thing with Michael Jackson? / Обратите внимание, фотограф делал селфи*). Однако в рассматриваемых нами передачах сленговые выражения употребляются достаточно редко. Возможно, чтобы найти большее количество употребления сленга следует взять более объемный материал.

Одними из характеристик спонтанной речи являются повторы и фальш-старты (*And he...He's...They're mostly virtually on-screen together because she speaks in his ear through earpiece and he looks down the barrel of the...of the camera to see her in...in the... the monitor./Я рад, что вы... что вы ...у вас такое радость...радостное настроение...вы в таких веселых пятничных костюмах пришли к нам.*). Средства избыточности и экономии в дискурсе как российских, так и британских ток-шоу являются наиболее частотными из всех способов синтаксического выражения разговорности. Большую роль в речи участников играет эллипсис (*See? That's the magic. Right there. Right in the crosshairs/ Вот на этом закончим, реклама...и вернемся*). Данные характеристики относятся к «неплавности» речи. Такие явления встречаются довольно часто, но представляют сложность для проведения статистического анализа.

Несмотря на то, что общей чертой лингвистического оформления жанра ток-шоу в британской и российской лингвокультурах является высокий уровень спонтанности, наблюдаются также и специфические черты.

Неожиданным результатом стало наличие в британских ток-шоу нецензурной лексики. Например, слово «fuck» встречается в роли глагола, глагольной формы, фразового глагола и прилагательного (*Stop fucking around; You fucking loser; Fuck you all*). Это можно объяснить тем, что на данный момент, как минимум, в рассматриваемом ток-шоу нецензурные слова употребляются открыто, так как они перестали нести в себе той вульгарности, которую имели раньше. Их открытое употребление может говорить о желании сблизиться с собеседником или просто эмоционально окрасить свою речь. Однако использование данных слов в ток-шоу высокого уровня практически исключено. В «Вечернем Урганте» таких слов не было выявлено.

В целом, можно сказать, что диалог ведется спонтанно, что свидетельствует о непринужденности, непредсказуемости беседы с гостями телешоу. Случаи проявления спонтанной речи занимают ключевое место на ток-шоу, но можно найти и случаи употребления подготовленной речи, как на британских, так и на российских ток-шоу, что противоречит нашей гипотезе, но не мешает оправданию наших ожиданий (*This Hollywood star has been breaking hearts in hit films from The Notebook to Drive and Crazy Stupid Love. Now he's getting rave reviews in the new '70s crime comedy The Nice Guys, it's Ryan Gosling. / Man Down is coming up on Channel 4 in July. / Дамы и господа, на первом канале «Вечерний Ургант». Сегодня в гостях актёры, шоумены, наши большие друзья Михаил Галустян и Александр Ревва. Ведущая шоу «Голос Дети», актриса, певица Валерия Ланская. Наш музыкальный гость группа «А-студио» и «Центр». Лучшее начало выходных – группа Фрукты. Если бы он читал рэп, то его погоняло было бы MC Уцерб. Встречайте Иван Ургант... / В Екатеринбурге, в областной вкладке к муниципальным газетам, которые издаёт администрация губернатора, появилась совместная фотография главы области Евгения Куйвышего и Игоря Сетчинова. Вот так выглядит эта фотография*). Как в британских, так и в российских ток-шоу подготовленная речь проявляется в объявлении гостей или каких-либо событий, афишируемых на телепередаче. Некоторые из вопросов ведущих так же, скорее всего, являются подготовленными, но чаще всего они представляют собой спонтанные вопросы, вытекающие из предыдущего монолога гостя.

Таким образом, наиболее значимыми результатами являются следующие:

- По 7 критериям из 10 спонтанная речь проявляется, в большей степени, на британском ток-шоу: с точки зрения использования обратной связи, настоящего времени вместо прошедшего во время беседы о

прошлом, дискурсивных маркеров, выражений с недосказанной мыслью, средств «хеджирования» и «интенсификации», а также цитирования.

- Спонтанная речь участников российских ток-шоу «выигрывает» по следующим критериям: связь предложений, дейксис и сленг.

- Спонтанная речь на ток-шоу выражена намного ярче, чем подготовленная. Об этом свидетельствуют способы проявления спонтанной речи, обнаруженные во время анализа.

- Речь говорящих приближена к обычной повседневной речи, что позволяет человеку познакомиться с реальной языковой картиной мира.

Основной трудностью, возникшей во время анализа полученных результатов, оказались, как и говорил Жабин Д. В., исследуя спонтанную речь, тот факт, что проблематично точно передать все особенности спонтанной речи (фальш-старты, самоисправление говорящего, неправильно выбранные грамматические формы, нарушенный порядок слов, оборванные слова или фразы и т.д.) [26]. Несмотря на данную сложность, были предприняты все попытки зафиксировать все, что произносили говорящие: были найдены и отредактированы субтитры к британскому ток-шоу, в момент возникновения непонимания сказанного использовалось повторное прослушивание, а также подключалась работа со словарями, чтобы убедиться в правильности услышанного.

Также удалось подтвердить идею Эрарда М. касательно природы отклонений в устной спонтанной речи. Отклонения действительно неизбежны в устной спонтанной речи [27]. Именно они делают нашу речь естественной, живой. Полученные результаты позволяют говорить о возможности использования материала ток-шоу для формирования навыков аутентичной разговорной речи на иностранном языке. Практически все части британских ток-шоу (за исключением этапов приветствия и прощания) строятся на спонтанной речи.

Мы предполагаем, что, организуя ролевую игру «Ток-шоу», можно научить студентов языковых вузов использовать дискурсивные маркеры и выражения с недосказанной мыслью, а также студенты могут научиться давать обратную связь собеседнику, использовать настоящее историческое время во время беседы и цитирование. Вместе с тем, такие черты как сленг, средства «хеджирования» и «интенсификации», вероятно, нужно формировать на материале других речевых жанров, например, «интервью» и «телевизионный выпуск новостей».

Необходимо учитывать возможность интерференции со стороны родной лингвокультуры. В российских ток-шоу, с которыми знакомы студенты, используются и многочисленные союзы, и дейксисные местоимения, и другие характеристики спонтанной речи. Однако необходимо обращать пристальное внимание и отдельно отрабатывать использование дискурсивных маркеров и средств демонстрации обратной связи, чтобы обучить студентов неподготовленной английской речи. Подготовленный методически просмотр ток-шоу и организация

ролевых игр на основе этого речевого жанра может помочь в этом. Ток-шоу могут послужить эффективным дополнительным видеоматериалом, а способы работы с ним помогут разнообразить занятия.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Сиротинина О. Б. Современная разговорная речь и её особенности. – М.: Просвещение, 1974.
- 2 Голанова Е.И. Голанова Е.И. Устный публичный диалог: жанр интервью // Русский язык конца XX столетия. - М., 2000. - С. 427 – 453.
- 3 Морозова О.Н. Современная публичная речь и ее место в функционально-стилевой системе языка // Речевое общение: Вестник Российской риторической ассоциации. – 2000. - Вып. 9. - С. 63-67.
- 4 Ягубова М.А. Культурно-оценочный аспект речевой деятельности // Проблемы речевой коммуникации / отв. ред. О.Б. Сиротинина. - Саратов, 2000. – 182с.
- 5 Нешименко Г. П. Языковая ситуация в славянских странах: Опыт описания. Анализ концепций. - М.: Наука, 2003. – 279 с
- 6 Багиров Э.Г. Очерки теории телевидения. - М.: Искусство, 1978. - С. 95 - 118.
- 7 Вакурова Н.В., Московкин Л.И. Типология жанров современной экранной продукции: Учебное пособие. - М., 1997. -62 с.
- 8 Вартанов А.С. Актуальные проблемы телевизионного творчества на телевизионных подмостках. - М.: КДУ; Высшая школа, 2003. -26 с.
- 9 Коченгин М.Ю. Функционально-семантические свойства американского дискурса ток-шоу: дис. ... канд. филол. н., 10.02.04. - Ульяновск, 2005. -186 с.
- 10 Ларина Е.Г. Лингвопрагматические особенности ток-шоу как жанра телевизионного дискурса (на материале американских телевизионных программ): автореф. дисс. ... канд. филол. наук. - Волгоград, 2004.
- 11 Кузнецов Г.В. Ток-шоу: неизвестный жанр? // Журналист. - 1998. - №11. - С.59.
- 12 Могилевская Э.В. Ток - шоу как жанр ТВ: происхождение, разновидности, приемы манипулирования. - Режим доступа: <http://www.relga.ru/> - (дата обращения 11.5.2017).
- 13 Новикова А.А. Гибридность как определяющий признак телевизионного формата // Вестник Московского ун-та. Сер. 10: Журналистика. – 2010. - № 6. - С. 56-65.
- 14 Ширяева О.В. Лингвопрагматический аспект типологии медиадискурса // Научная мысль Кавказа. – 2012. - № 1. – С. 112-115.
- 15 Cragin B. Beyond the Feminine: Intersectionality and Hybridity in Talk Shows // Women's Studies in Communication. – 2010. - Vol. 33, No. 2. – P. 154-172.
- 16 Mittell J. Genre and Television: From Shows to Cartoons in American Culture. – Routledge, 2004. – 241p.
- 17 Капишникова А.В. Лингвистические средства управления дискурсом: На материале американских радиопередач ток-шоу: дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.04. - М. : Московский государственный университет им. М.В. Ломоносова, 1999. - 137 с.
- 18 Ларина Е.Г. Лингвопрагматические особенности ток-шоу как жанра телевизионного дискурса (на материале американских телевизионных программ): автореф. дисс. ... канд. филол. наук. - Волгоград, 2004.
- 19 Русская разговорная речь / Под ред. Земской Е. А. - М.: Наука, 1973.
- 20 Лаптева О. А. Русский разговорный синтаксис. – М.: 1976.
- 21 Антипова А.М. Ритмическая система английской речи: учебное пособие. – М.: Высшая школа, 1984. – 119 с.
- 22 Вишневская Г.М. Фонетика устного текста. – Иваново, 1987.

23 Девкин В.Д. Немецкая разговорная речь. Синтаксис и лексика. - М.: Международные отношения, 1979. - 254 с.

24 Златоустова Л.В., Потапова Р.К., Потапов В.В., Трунин-Донской В.Н. Общая и прикладная фонетика. – М: Изд-во МГУ, 1997. – 416 с.

25 Лаврова Н.А. О некоторых причинах контаминированных оговорок в речи детей // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. –2009. - №9 (39). – С. 61-63.

26 Жабин Д.В. Формальные признаки спонтанной речи говорящего в ситуации стресса: дис... канд. филол. наук. – Воронеж, 2006. – 330 с.

27 Erard M. Um...: Slips, Stumbles, and Verbal Blunders, and What They Mean. - Pantheon, 2008. – 287 p.

28 Богданова-Бегларян (Богданова) Н.В., Бродт И.С., Куканова В.В. и др. Звуковой корпус как материал для анализа русской речи. Ч.1. Чтение. Пересказ. Описание. - СПб.: Изд-во С.- Петерб. гос. ун-та, 2013. - 354 с.

29 Ильичёва О.В. Синтаксические признаки спонтанной речи в соотношении с социальными характеристиками говорящего // Матер. XXVII межвуз. науч.-метод. конф. - СПб.: Изд-во СПб. гос. ун-та, 1998. - С.32.

30 Наумов В.В. Лингвистическая идентификация личности // Фонетические чтения в честь 100-летия со дня рождения Л.Р. Зиндера (сб. статей). - СПб.: Изд-во СПб. гос. ун-та, 2004. - С. 240-245.

31 Трубецкой Н.С. Основы фонологии. - М.: Аспект-пресс, 2000. - 66 с.

32 Some general features of spoken English. Department of Linguistics. Queen Mary University of London. - Режим доступа URL: <http://linguistics.sllf.qmul.ac.uk/linguistics/english-language-teaching/spoken-english-features/> (дата обращения 14.05.2017).

ОЙЫН-САУЫҚТЫҚ ТОК-ШОУЛАРДАҒЫ ТОСЫН СӨЗДЕРДІҢ РӨЛІ

Гуськова Е.С.¹, Лобина Ю.А.²

¹И.Н.Ульянов ат. УлМПУ магистранті, Ульяновск қ., Ресей,
e-mail: evguskova@mail.ru

²И.Н.Ульянов ат. УлМПУ ағылшын тілі кафедрасының доценті, филология
ғылымдарының кандидаты, Ульяновск қ., Ресей,
e-mail: Yulia_lobina@mail.ru

Бұл мақаланың алдына британдық және ресейлік ойын-сауық ток-шоулардағы тосын сөздердің рөлін қарастыру мақсаты қойылған. Материал ретінде «Вечерний Ургант» және «The Graham Norton Show» ток-шоулары, нақтырақ айтқанда, 3 сағатқа созылатын 4 эпизод (әр ток-шоудан екі-екіден) таңдап алынды. Талдау нәтижесінде телебағдарлама жүргізушісі мен қонақтарының тосын сөздерінің арасындағы бірқатар айырмашылықтар анықталды. Олар ток-шоудың тілінің жазба тілден немесе алдынала дайындалған сөзден өзгеше екендігін көрсетеді. Бұдан бөлек, талдау нәтижелері ресей ток-шоуларына қарағанда британдық ток-шоу қонақтары мен жүргізушісінің тілінде көбірек байқалатын тосын сөздер сипатының әр түрлілігін көрсетеді. Бұл зерттеудің нәтижелерін ток-шоу қарау кезінде, осы тілдік жанр негізінде рөлдік ойындар ұйымдастыруда әдістемелік материал ретінде қолдануға болады. Ойын-сауық ток-шоулары сабақты қызығырақ өткізуге септігін тигізетін видеоматериал бола алады. Сонымен қатар, жасалған зерттеудің нәтижелері теледискурс жанрына қатысты мәселелерді, телевидениедегі тосын сөздерді ары қарай зерттеуге жол ашады.

Тірек сөздер: тосын сөздер, ток-шоу, ауызша тіл.

2 Бөлім.
АУДАРМАНЫҢ ҚАҒИДА МЕН ТӘЖІРИБЕДЕГІ ЗЕРТТЕУЛЕР
Раздел 2.
ИССЛЕДОВАНИЯ В ОБЛАСТИ ТЕОРИИ И
ПРАКТИКИ ПЕРЕВОДА
Part 2.
RESEARCHES IN THEORY AND PRACTICE OF
TRANSLATION

THEORETICAL BASIS OF THE RESEARCH
“FEATURES OF THE TRANSLATION INTERNET ADVERTISING FROM
ENGLISH INTO RUSSIAN”

Mukhamedina A.A.¹, Abdrakhmanova D.²,

¹cand. of philology, professor, Kokshetau Abai Myrzakhmetov University,
Kokshetau, Kazakhstan, e-mail: aigul_kuam@mail.ru

²MA student, Kokshetau Abai Myrzakhmetov University,
Kokshetau, Kazakhstan, e-mail: dano4ka_92@list.ru.

Internet advertising is a type of activity, or as a result of products manufactured, the purpose of which is to sell goods and services by distributing information they need, transformed to influence individual thinking, in order to obtain a certain reaction to chosen consumer audience. Therefore, term “advertising text” refers not to word series, but includes a set of all extralinguistic, significant components, such as: graphics, images, sounds, etc., a certain set of which depends on media-advertising medium.

Internet advertising is a type of activity, or as a result of products manufactured, the purpose of which is to sell goods and services by distributing information they need, transformed to influence individual thinking, in order to obtain a certain reaction to chosen consumer audience. Therefore, term “advertising text” refers not to word series, but includes a set of all extralinguistic, significant components, such as: graphics, images, sounds, etc., a certain set of which depends on media-advertising medium.

The author adheres to concept of a multifaceted media text that is important for translation of advertising texts, helps to get a complete display of object, better identify features of using word and image in public communication, and to see mechanism of their joint influence on public audience. Any advertising text is considered as advertising only together with its verbal-graphic or audio-visual embodiment. Advertising texts from magazine Economist are analyzed, the meanings of which are perceived as advertising due to peculiarities of graphics.

Keywords: Internet advertizing, features of the translation, term, urgent problems.

УДК 94(560):355.48
МРНТИ16.21.07

ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ ОСНОВА ИССЛЕДОВАНИЯ “ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА ИНТЕРНЕТРЕКЛАМ С АНГЛИЙСКОГО НА РУССКИЙ ЯЗЫК”

Мухамедина А.А.¹, Абдрахманова Д.²

¹к.филол.н., профессор кафедры переводческого дела
и иностранных языков, Кокшетауский университет имени Абая Мырзахметова,
г. Кокшетау, Казахстан, e-mail: aigul_kuam@mail.ru

²магистрант КУ имени Абая Мырзахметова,
специальность «5В010300-Педагогика и психология»,
Кокшетауский университет имени Абая Мырзахметова,
г. Кокшетау, Казахстан, e-mail: dano4ka_92@list.ru

В статье рассматриваются концептуальные основы исследования перевода интернет-реклам, методологические разработки особенностей перевода, взаимодействии между национальным переводом реклам, основы формирования интернет лозунгов. Интернет-реклама представляет собой вид деятельности, либо в результате произведенную продукцию, целью которой является сбыт товаров и услуг путем распространения необходимой ими информации, преобразованной для воздействия на индивидуальное мышление, для получения определенной реакции выбранной потребительской аудитории. Поэтому термин «рекламный текст» относится не к словесному ряду, но включает в себя совокупность всех экстралингвистических, значимых компонентов, таких как: графика, образы, звуки и т.д., определенный набор которых, зависит от СМИ-рекламоносителя.

Автор придерживается концепции многопланового media-текста, которая важна для перевода рекламных текстов, помогает получить полное отображение объекта, лучше выявить особенности употребления слова и образа в общественной коммуникации, а также увидеть механизм их совместного влияния на общественную аудиторию. Любой рекламный текст рассматривается как реклама только лишь совместно со своим словесно-графическим или аудио-визуальным воплощением. Анализу подвергаются рекламные тексты из журнала Economist, смыслы которых воспринимаются как реклама благодаря особенностям графики.

Ключевые слова: интернет реклама, особенности перевода, термин, актуальные проблемы.

Интернет-реклама-вид деятельности, либо в результате произведенная продукция, целью которой является сбыт товаров и услуг путем распространения необходимой ими информации преобразованной таким образом, чтобы оказать воздействие на индивидуальное мышление, вызывая определенную реакцию выбранной потребительской аудитории. Поэтому термин «рекламный текст» относится не к словесному ряду, но включает в себя совокупность всех экстралингвистических, значимых компонентов, таких как: графика, образы, звуки и т.д., определенный набор которых зависит от СМИ-рекламоносителя. Такое значение

понятия «рекламный текст» отражается в работах многих англоязычных исследователей, а именно, в книге Анжелы Годдар «The Language of Advertising», которая пишет: «The word «text» here (as applied to advertising) is used in its widest sense, including visual artifacts as well as verbal language» [1, с. 25].

Эта концепция многопланового media-текста очень важна для перевода рекламных текстов, так как помогает нам получить полное отображение данного объекта, лучше выявить особенности употребления слова и образа в общественной коммуникации, а также увидеть механизм их совместного влияния на общественную аудиторию. Любой выбранный вами рекламный текст рассматривается как реклама только лишь совместно со своим словесно-графическим или аудио-визуальным воплощением.

К примеру, возьмем рекламный текст из журнала Economist смысл которого воспринимается как реклама в частности благодаря особенностям графики [2, с 182]. Убрав вербальную часть этого текста подходящих к нему графических признаков, мы тем самым преобразуем его в простое объявление, приведя эффект воздействия к минимуму.

Вместе с обширностью к существующим выше признакам рекламного текста можно отнести и повторяющуюся, избыточную многократность и совместный способ сознания, или корпоративность.

Этот рекламный текст имеет сходство с news, так как эти признаки характерны и новостным текстам, об этом свидетельствует некоторая схожесть характера функционирования новостных и рекламных текстов в СМИ. Наряду с этим, конечно же, следует не забывать, что речь так же идет лишь о неполной схожести. Новостные тексты имеют свойство повторяться в течение дня в постоянно обновляемом виде, влияние же рекламных текстов в данном случае основано на более продолжительном периоде повтора, а именно в устойчивой постоянной форме. О «повторяемости» как основном признаке новостных и рекламных текстов указывает профессор Ю.В. Рождественский в книге «Теория риторики».

Данный признак «повторности сообщений» обозначает, что текст может повторяться получателю несколько раз. Рекламные тексты отличаются повторностью сообщений. Чрезмерная повторность того или иного рекламного текста в основном играет роль в создании образа «навязчивой» рекламы.

Несмотря на все формальные признаки, которые позволяют выделить рекламу в определенную группу текстов средств массовой информации, рекламные тексты отличаются огромным разнообразием. Для того, чтобы систематизировать этот бесконечный выбор графических образов

и словесных форм выражения, нам следует обратиться к определенному способу классификации, который позволит нам более обширно выразить определение данного вопроса [3, с. 150].

Обращаясь к вышесказанному, можно сделать вывод, что рекламный текст состоит из целого ряда экстралингвистических составляющих и будет адекватно воспринят при их гармоничном сочетании. Существуют определенное множество способов подразделения рекламных слоганов, среди которых можно выявить три наиболее употребляемых, основанных на следующих критериях:

- рекламируемый объект;
- целевая аудитория;
- СМИ-рекламоноситель.

Подразделение рекламных текстов по объекту рекламы опирается на систематизацию разных групп рекламируемых товаров и услуг, таких как: косметика, одежда, автомобили и т.п., это дает нам возможность определить концептуальную структуру современной рекламы. Эта классификация дает возможность нам также ответить на такие основные жизненно-важные вопросы, как: что наиболее часто становится предметом рекламы; как выбор предложенных рекламой товаров и услуг уникален; в какой мере концептуальный ряд предлагаемых в рекламе предметов культуроспецифичен?

Тематический анализ рекламы освещает такие вопросы как, то, что к числу наиболее часто рекламируемых товаров можно отнести предметы косметики и парфюмерии, продукты питания и лекарственные препараты, бытовая техника, одежда, автомобили [4, с. 120].

Мы можем сказать, что этот определенный набор уникален для рекламного рынка каждой страны. Наряду с этим, несмотря на глобальный процесс объединения рекламного рынка, концептуальная структура рекламы культуроспецифична: содержание рекламы в частности на примерах отдельных стран определяется набором существенных различий, отражающих особенности общественного развития особенно в данном культуролингвистическом ареале.

К одной из изображений этого положения можно отнести постепенное вытеснение с рынка западных стран рекламы алкоголя и табачных изделий, как вредной для здоровья продукции [5, с. 55]. Согласно этому, в соответствии с решением британского правительства к концу 2000 г. в Великобритании совершенно запрещена реклама сигарет, такая характерная для российского и казахстанского потребителя и приносящая огромный доход, как фирмам-производителям, так и средствам массовой информации:

«Legislation to ban tobacco advertising in Britain before the end of the

year and phase out all sponsoring of sporting events by 1006 was heralded by the government yesterdays as the toughest attempt yet to defer smoking in Europe.

Health campaigners welcomed the draft plans to implement a Brussels directive more speedily than the rest of the European Union, but they were attacked as «misguided» by tobacco manufacturers amid warning of thousands of job losses in the industry.

The proposed new laws would ban all forms to tobacco advertising from December 10, the first adversary of the White Paper in which the government foreshadowed them last year» [6,с.130].

Примеры рекламных аргументов:

Рекламный аргумент на английском языке - перевод на русский язык.

Carlsberg! Probably the best beer in the world. Карлсберг! Самое лучшее пиво в мире.

Philip Morris. UniversalTasteofLightness. Особенный вкус легкости вместе с Филипп Моррис

EFG Private Bank: ... in tune with our clients. EFG частный банк – в согласии с клиентом

Business knows no boundaries. Neither do we. TheEconomist– Бизнес, как и мы, не знает границ (Economist).

Основной рекламный аргумент в этих примерах отличается тем, что основной рекламный текст, имеет цель более понятно объяснить читателю потребителю о преимуществах рекламируемого продукта. Развитие главного аргумента в определенном рекламном тексте строится на данном ряде различных способов таких как: указание на высокое качество предмета рекламы, апеллирование к правильному началу, обращение к эмоционально-чувственному восприятию, использование популярных примеров и социально-значимых стереотипов, выделение только выгодных условий продажи, а также, несомненно, убеждение в необходимости приобретения данной продукции. Основной рекламный текст варьируется по протяженности от небольшого (20-30 слов) до достаточно развернутого (80-100 слов).

Структура определенного рекламного текста выражает коммуникативную особенность, выбранную его составителями и может быть основана на следующих коммуникативных пунктах:

- модель перевернутой пирамиды;
- реклама-сравнение;
- сюжетная или драматизированная реклама;
- реклама-инструкция;
- реклама-диалог;
- реклама-вопрос или загадка, парадокс;

- реклама с участием известных личностей;
- реклама с участием рядовых потребителей.

Графическая модель перевернутой пирамиды рекламного текста подразумевает, что наибольшую информационную нагрузку несет первый параграф текста, в котором объединены самые важные и весомые аргументы.

В английской рекламе это выглядит таким образом. Реклама английской консалтинговой фирмы «London Economics»: «London Economics is Europe's Leading economics consultancy. We have over 80 consulting staff in London, Melbourne, Boston, Brussels, Dublin and Tokyo and operate worldwide. Our clients include major multinational companies, governments and international agencies».

Данный пример является рекламой-сравнением, которая основана на сопоставлении рекламируемого продукта с таким же, но представленным другими фирмами и организациями. При этом законы рекламного рынка или сетевого маркетинга запрещают называть название фирмы-конкурента, дабы не навредить ее деловой репутации, например:

All investment banks say they do the same things. One does them differently. Warbyrge Dillon Bank has a global mandate, yet our thinking is a world apart from standardized rigid and restrictive.

Сюжетная или драматизированная реклама чаще всего используется на телевидении в СМИ, так как именно возможности телевидения позволяют нам «драматизировать» рекламную идею, воплотить ее в виде конкретного сюжета, как, например, это сделано в целой серии рекламных роликов английского шоколада «Twix» (парочка хрустящих твикс) на российском телевидении.

Главный текст инструктивной рекламы является последовательным описанием действий потребителя, выполненных в виде инструкции, в котором эффективно сочетаются необходимая аргументация с устойчивой, легко узнаваемой формой текста.

Коммуникативная модель реклама-диалог успешно применяется как на радио, так и на телевидении, позволяя составителям рекламного текста неограниченные возможности в проявлении оригинальности и остроумия.

Аргументация в основном тексте рекламы-вопроса строится в виде ряда вопросительных конструкций, например:

The world is shrinking. Whereas your scope is constantly growing. Theoretically. And Practically? After all what could be closer to your wishes than a bank with a perspective as broad as your own? Are you looking for a partner near you? Simply call our automatic fax service in Germany [7, с.11].

Данная стратегия рекламы с участием знаменитых людей основана

на доверии потребителя к мнению звезд говорящих о высоком качестве товара, а также на желании быть похожим на тот или иной престижный образ. Например, «Хочешь быть похожим на мужественного Пирса Броснана в роли Джеймса Бонда? – Носи дорогие швейцарские часы «Omega». Перевод данного рода рекламы должен учитывать национальные особенности массового потребителя страны, в которой эти часы рекламируются [8, с. 33].

Реклама, как результат свидетельств обычного потребителя, также очень эффективна и часто употребляется как коммуникативная стратегия для построения главного рекламного текста.

Вербальная часть рекламного текста, так называемая эхо-фраза (в английском варианте tag-line) играет большую функциональную роль.

Это эхо-фраза, в той или иной степени, повторяет главный рекламный слоган, к тому же, она придает рекламному тексту завершенность. Как правило, в завершении наэхо-фразе звучит название рекламируемой торговой марки или бренда продукта в сочетании с легко запоминающимся выражением или рекламным аргументом, например: Носи дорогие швейцарские часы «Omega» [9, с. 62].

Таким образом, как можно предположить, насколько эффективна вербальная части рекламы во многом зависит от красивого соединения всех трех ее компонентов – заголовка, основного рекламного текста и эхо фразы.

Исследования рекламных текстов позволяют сделать нам следующие выводы. 84% английских и 91% русских рекламных текстов содержат личные обращения автора рекламного текста (рекламодателя). Точно также все рекламные слоганы отличаются от текстов художественных, где таких обращений в несколько раз меньше. Если бы предложений товаров (услуг) в рекламных текстах по количеству было бы меньше, то покупатель мог бы быть введен в заблуждение по поводу того, кто же и что конкретно рекламируется [10, с. 127].

Еще одна очень важная составляющая рекламного текста по сравнению с другими текстами заключается в более глубоком использовании адреса рекламного объявления.

Такого рода составляющие встречаются в 63% русских и в 91% английских рекламных текстов.

Прием перестановки наглядно можно проследить, анализируя слоган компании McDonalds:

Am. I'm lovin'it. - Вот что я люблю.

I love NY! - Нью-Йорк, я люблю тебя!

Грамматические трансформации:

1. синтаксическое уподобление;

2. членение предложения;
3. объединение предложений;
4. чисто грамматические замены;
5. антонимический перевод;
6. экспликация или описательный перевод;
7. компенсация.

А теперь взглянем, на наиболее распространенные грамматические трансформации при переводе рекламного слогана: наиболее распространенной, лексико-грамматической трансформацией при переводе рекламных слоганов является трансформация синтаксического уподобления или дословного перевода – такой перевод, при котором синтаксическая структура оригинала преобразуется в абсолютно аналогичную структуру переводного языка: *It's your world! – Это твой мир!*[11,с.82].

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Ксензенко О.А. Прагматические особенности рекламных текстов.– М., 2001.– 236 с.
- 2 Латышев Л.К. Курс перевода. Международные отношения.– М., 2005.–405 с.
- 3 Николенко Г.А., Гулакова И.А. Лингвистические особенности рекламных текстов и способы их перевода. – М.,1999.–215 с.
- 4 Пушкин А.С. Евгений Онегин.–М., 1986.–115 с.
- 5 Розенталь Д.Э., Кохтев Н.Н. Язык рекламных текстов.– М.,2002.–125 с.
- 6 Успенский Б. А. Структурная типология языков.– М., 1989.– 225 с.
- 7 Флорин С. Мукипереводческие. – М.,2003. –123 с.
- 8 *Cosmopolitan US. February.* - Cambridge,2008. - P.65.
- 9 *Cosmopolitan. February.* - Cambridge,2008. - P.150 .
- 10 *Cosmopolitan. April.*- Cambridge,2008. -P.132 .
- 11 *Dyer G. Advertising as Communication.* - Cambridge, 2002.- P.90 .

«АҒЫЛШЫН ТІЛІНЕН ОРЫС ТІЛІНЕ ҒАЛАМТОР ЖАРНАМАНЫ АУДАРУ» АТТЫ ЗЕРТТЕУДІҢ ТЕОРИЯЛЫҚ НЕГІЗІ

Мухамедина А.А.¹, Абдрахманова Д.²,

¹ф.ғ.к., Абай Мырзахметов атындағы Көкшетау университетінің
шет тілдер және аударма ісі кафедрасының профессоры,
Көкшетау қ., Қазақстан, ai gul_kuam@mail.ru,

²Абай Мырзахметов атындағы Көкшетау университетінің
«5В010300-Педагогика және психология» мамандығының магистранты
Көкшетау қ., Қазақстан, dano4ka_92@list.ru.

Мақалада ғаламтор жарнаманы зерттеудің концептуалды негіздері, аударма ерекшеліктерінің әдіснамалық жобалаулары, жарнаманы аударудың ұлттық арақатыныстары мен жарнама ұрандарының калыптасу негіздері қарастырылған. Интернет-жарнама қызметінің түрі, немесе ол өндірілетін өнімнің нәтижесі ретінде болып табылады, оның мақсаты: тауарлар мен қызметтерді керекті ақпарат тарату арқылы сату, ол ақпарат жеке ойлауға қажетті әсер ету, белгілі таңдалған тұтынушылық аудиториядан реакция алу үшін өзгертілген.

Сондықтан, термин «жарнама мәтіні» тек қана сөздік қатарына жатпайды, ол жарнама беруші БАҚтарға тәуелді маңызды құрамдас экстралингвистикалық жиынтығын: графика, бейнелер, дыбыстар және т.б. қамтиды. Авторлар жарнама мәтіндерді аудару үшін маңызды болып табылатын көп қырлы медиа-мәтін тұжырымдамасын ұсынады, ол нысанды толық көрсетуге, қоғамдық қарым-қатынаста сөз бен бейнені қолдану ерекшеліктерін айқындауға және қоғамдық аудиторияға олардың бірлескен әсер механизмін көруге көмектеседі. Кез келген жарнама мәтіні жарнама ретінде өзінің ауызша-графикалық немесе дыбыстық-көрнекі нұсқада біріге отырып қарастырылады. Талдау үшін Economist журналынан графика ерекшеліктері арқылы жарнамалық мәніне ие болатын мәтіндер алынған.

Тірек сөздер: ғаламтор жарнама, аударма ерекшеліктері, термин, өзекті мәселелер.

Статья поступила 14.04.2017 г.

THE ISSUES OF INTERNATIONAL WORDS' TRANSLATION

Tyulebaeva F.A.¹

¹senior teacher, Chair of Speech Practice of the Foreign Languages,
Ablai khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan, e-mail: farida_tu@mail.ru

The question about international words, considered in the science of language, has never lost its relevance, especially in the view of growing role of international words in the most diverse areas of linguistic activity that are related to the processes of interference and correlation of languages. The fact that in recent years the role of international vocabulary has significantly increased in the process of international exchange of information led us to study the problem of translating international words and pseudo-internationalisms as well.

In this paper, we revealed the impact of the internationalization of public life on the development of modern languages, noted the main areas of international words' functioning and showed the features of translating internationalisms.

Today, one of the most pressing practical problems of translation is the translation of international vocabulary. In the course of analysis of this study, it was found that international vocabulary helps the translator and the pseudo internationalisms can be a hindrance, so we tried to enlighten some common mistakes that warn the interpreter when working with international vocabulary, the reason for their occurrence and ways to avoid them.

The study of the work was aimed at selecting the optimal version of translating the international vocabulary.

Keywords: translation, international vocabulary, translator, translator's "false friends", sound and letter image of the word, coincidence of words' meaning, divergence of words' meaning.

УДК 81' 255
МРНТИ16.21.47

ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА ИНТЕРНАЦИОНАЛЬНОЙ ЛЕКСИКИ

Тюлебаева Ф.А.¹

¹старший преподаватель кафедры практики речи иностранных языков,
КазУМОиМЯ имени Абылай хана,
г. Алматы, Казахстан, e-mail: farida_tu@mail.ru

Вопрос об интернационализмах, поставленный в науке о языке, никогда не терял своей актуальности, в особенности с учетом возрастающей роли международных слов в самых различных областях языковой деятельности, связанных с процессами соприкосновения и сопоставления языков. Тот факт, что роль интернациональной лексики в процессе международного обмена информацией за последние годы колоссально, стихийно возросла, привела нас к изучению проблемы перевода интернациональных слов и также псевдоинтернационализмов.

В данной работе мы раскрыли влияние интернационализации общественной жизни на развитие современных языков, отметили основные сферы функционирования интернациональных слов, а также показали особенности их перевода.

Сегодня, одной из самых актуальных практических проблем перевода является перевод интернациональной лексики. В ходе анализа данного исследования было выявлено, что интернациональная лексика служит подспорьем переводчику, а псевдоинтернациональная может являться помехой, поэтому мы попытались просветить некоторые распространённые ошибки, которые предостерегают переводчика при работе с интернациональной лексикой, причиной их возникновения и пути их избежания.

Исследование работы было направлено на подбор оптимального варианта перевода интернациональной лексики.

Ключевые слова: перевод, интернациональная лексика, переводчик, «ложные друзья переводчика», звуко-буквенный образ слова, совпадения значения слова, расхождение значения слова.

Данная статья посвящена анализу интернациональной лексики и сложностям её перевода. Интернационализация общественной жизни, получившая ускоренное развитие под влиянием научно-технической революции, усиливает общественные потребности в изучении иностранных языков, в переводе научной и художественной литературы. Неуклонно ускоряется рост потока информации, в каждой области знаний появляются новые понятия, требующие номинации. Сегодня огромными темпами развивается тенденция к унификации языков.

Проблема перевода интернациональной лексики на сегодняшний день одна из самых актуальных, но, к сожалению, она мало изучена. Переводчику приходится опасаться не только многочисленных псевдоинтернационализмов, которые могут сбить с толку даже опытного профессионала, и полностью исказить смысл высказывания, но и сложностей, которые могут возникнуть при выборе между сохранением интернациональной формы и подбором не однокоренного эквивалента родного или иностранного языка. В своей работе мы попытались осветить некоторые распространённые ошибки, подстерегающие переводчика при работе с такого рода лексикой, причины их возникновения и пути их избежать. Исследование работы было направлено на подбор оптимального варианта перевода интернациональной лексики.

За последнее десятилетие роль интернациональной лексики в процессе международного обмена информацией колоссально, стихийно возросла. Под интернационализмами мы будем понимать общий элемент нескольких мировых языков, усвоенных ими в силу генетической общности или взаимных культурных влияний [1, с. 47]. Это слова, имеющие в результате взаимовлияний или случайных совпадений внешне сходную форму и некоторые одинаковые значения в разных языках. Совокупность интернациональных элементов называется интернациональной лексикой, или интерлексикой. Состав интернационализмов определяется в результате сравнения нескольких языков. В частности, особенно отчётливо влияние межъязыковых факторов проявляется в функционировании и развитии интернациональной терминологии. Явления, вполне соответствующие внутриязыковой точке зрения могут оказаться неоптимальными, а то, что представляется излишним в отдельно взятом языке, может оправдать себя при рассмотрении в комплексе с другими языками [2, с. 156].

Интернационализация общественной жизни, получившая ускоренное развитие под влиянием научно-технической революции, эволюция общества в экономическом, социальном и культурном плане усиливают потребность в изучении интернациональной лексики. Вопрос об интернационализмах, поставленный в науке о языке, никогда не терял своей актуальности, в особенности с учетом возрастающей роли международных слов в самых различных областях языковой деятельности, связанных с процессами соприкосновения и сопоставления языков.

Особое значение интернационализмов в развитии современных языков обусловлено тем, что они являются общепризнанными формами лексико-семантического выражения важнейших понятий современной культуры. Несомненно, их значение в преодолении языкового барьера, будь то обучение языкам, перевод, создание международных и вспомогательных языков [3, с. 198].

Усиление взаимодействия языков при возрастающей роли культурных и экономических связей между народами приводит к образованию особого фонда интернациональных слов, имеющих как в родственных, так и в неродственных языках. В языках Европы основной фонд интернациональных слов составляют заимствования из греческого и латинского языков, на Ближнем и Среднем Востоке - из арабского и персидского языков, на Дальнем Востоке - из китайского языка. Интернациональные слова относятся преимущественно к области специальной терминологии разных отраслей науки и техники [4, с. 37].

Слова, совпадающие по своей внешней форме (с учетом закономерных соответствий звуков и графических единиц в конкретных языках), с полно или частично совпадающим смыслом, выражающие понятия международного характера из области науки и техники, политики и культуры, искусства и функционирующие в разных, прежде всего, неродственных языках объединяются в понятие интернационализмов [5, с. 87].

Как известно, каждый язык содержит слой интернациональной лексики, которая может стать значительным подспорьем при изучении иностранных языков. Следует отметить, что иностранные слова, имея общие формы, могут значительно расходиться в своих значениях и стилистических окрасках в разных языках. Это приводит к ложным догадкам, так как значение слов известного языка переносится на смысловую структуру слов с подобной формой в другом языке, а они могут различаться. В данном случае речь идет о «ложных друзьях переводчика» или межъязыковых аналогизмах. Тем не менее, терминологическая и общественно-политическая лексика интернационального характера, совпадающая не только по форме, но и по значению в разных языках –

важный шанс для изучающих иностранные языки, от которого они не отказываются, несмотря на наличие «ложных друзей» [6, с. 143].

Интернационализмы в современных языках выполняют основную функцию – коммуникативную. Они включены в синтагматические и парадигматические отношения, участвуют в словообразовательных процессах и тем самым обогащают словарный фонд данных языков.

Словарный состав - наиболее проницаемая, изменчивая и подвижная сторона языка, которая непосредственно реагирует на то, что происходит в мире реалий, в ней непосредственно отражаются наши представления о различных явлениях внеязыковой деятельности. Характерной особенностью словаря является его способность бесконечно обогащаться за счет новых слов и новых значений, которые образуются различными путями. Заимствование слов - как один из видов обогащения словарного состава языка - свидетельство жизни языка, его стремление выразить все богатство человеческих знаний, прогресс цивилизации [6, с. 203].

Так как заимствования как процесс являются присущими для каждого языка и неотъемлемыми для лексического состава языка в особенности, то эта тема всегда важна и актуальна, она имеет достаточно материала и для рассмотрения и исследования. Поскольку живой язык - явление постоянное развивающееся, приходит что-то новое, исчезает ненужное, лишнее, то и для ученых, работающих в области лексикологии, остается много вопросов, которые требуют разрешения [7, с. 56].

Интернациональные слова относительно редко встречаются в художественных текстах и официально-деловых документах. Основными сферами их функционирования являются язык средств массовой информации и научно-технические тексты. Печатные издания, теле- и радиопрограммы, Интернет являются не только областью употребления интернациональной лексики, но и ее проводником во все остальные сферы. Лексические единицы парламент, мэ́р, спикер, импичмент, киллер, консалтинг, пиар, унисекс и многие другие появились в русском языке благодаря средствам массовой информации.

По степени распространённости в немецком и русском языках интернациональная лексика занимает видное место, и перевод её имеет свои особенности [2, с. 115].

Главная цель перевода - достижение его точности (адекватности). Адекватный перевод - это такой перевод, который осуществляется на уровне, необходимом и достаточном для передачи неизменного плана содержания при соблюдении соответствующего плана выражения, т.е. норм переводящего языка. Для этого специалисты используют в своей работе переводческие трансформации.

Трансформация заключается в изменении формальных или семантических компонентов исходного текста при сохранении

информации, предназначенной для передачи. Все многообразие переводческих трансформаций помогает сделать перевод адекватным [8, с. 164].

В последние десятилетия возникли и пришли в немецкий и русский языки такие интернационализмы как Computer (англ.) – компьютер, Server (англ.) – сервер, Modem (англ.) – модем, Internet (англ.) – интернет.

Как и национальные слова любого развитого языка, интернационализмы претерпевают с течением времени изменение значения. Так словом Chip – чип в английском и немецком языках первоначально обозначался жетон для игры, сейчас это слово используется в немецком, английском и русском языках в электронике: оно обозначает полупроводниковый кристалл с интегральной схемой в микропроцессоре, во множественном числе Chips – чипсы – определенным образом приготовленный картофель [9, с. 52].

Большое количество интернационализмов составляет терминология. «Термин – это слово или подчинительное словосочетание, имеющее специальное значение, выражающее и формирующее профессиональное понятие и применяемое в процессе познания и освоения профессионально-технических объектов и отношений между ними» [1, с. 9].

По происхождению и назначению термины должны быть однозначными и при переводе отклонение недопустимо, например: «Relativitätstheorie – теория относительности, konventionelle Waffen – обычные вооружения, Rahmenvereinbarung – рамочное соглашение» [9, с. 50].

При переводе интернационализмы не должны вызывать трудностей, так как переводчик может пользоваться словарями и справочниками по соответствующим отраслям знаний. В процессе перевода общеупотребительной лексики могут обнаруживаться значительные трудности. Знакомый по родному языку звукобуквенный образ слова создает у изучающих иностранный язык либо у начинающих переводчиков иллюзию правильного понимания значения интернационализмов. Но интернационализмы могут расходиться по значению или иметь случайные совпадения графо-фонетического образа интернационализма и слова национального языка. Такие слова являются источником переводческих ошибок, вводят переводящих в заблуждение, поэтому их называют «ложными друзьями переводчика» [3, с. 4]. «Ложные друзья переводчика» могут совпадать в одном значении и расходиться в другом, иметь стилистическую окраску и морфологические категории, например рода и числа, при этом морфологические различия часто выполняют смысловозначительную функцию. Слова из одного языка в

другой проходят через ряд языков, которые оказывают влияние на их развитие, попадают в комплексную фоно-графо-морфо-логическую систему языка, слова ассимилируются в системе данного конкретного языка [11, с. 5].

Спервого взгляда, может показаться, что «ложные друзья переводчика» способны вводить в заблуждение только людей, начинающих изучение языка и плохо владеющих им. В действительности, как отмечают исследователи этой лексической категории, дело обстоит наоборот: основная масса «ложных друзей» (за исключением немногих, наиболее наглядных случаев, преимущественно относящихся к омонимии) оказывается опасной именно для лиц, уверенно и практически удовлетворительно пользующихся языком, хотя и недостигающих степени адекватного несмешанного двуязычия, и поэтому допускающих ложные отождествления отдельных элементов систем иностранного и родного языков. Так возникают многочисленные семантические кальки и случаи нарушений лексической сочетаемости или стилистического согласования не только в процессах пользования иностранной речью, но и при переводах на родной язык и даже в оригинальном словоупотреблении в родном языке [12, с. 83].

Рассмотрим некоторые особенности перевода интернационализмов.

Примеры несовпадения/неполного совпадения интернационализмов при полном графическом сходстве:

«Deputat n. (лат.) – in Naturalien entrichteter Teil des Barlohnes: Die Gutsarbeiter erhielten Winterholz, die Grubenarbeiter Brauenkohlen auf Deputat. (Strittmatter).

Депутат – лицо, избранное членом представительного органа власти (нем. Deputiertem., f).

Intendant m. (лат.-франц.) 1. Leiter eines Theaters oder Rundfunksenders 2. mit weitgehenden Vollmachten versehener Beamter absolutistischen französischen Königtums. Ср.: «Ich muss eben mal eine alte Freundin aus Köln begrüßen – die Mutter unseres Staatstheaterintendanten, Sie wissen doch des grossen Hendrik Höffgen» [9, с.54].

Интендант – военнослужащий офицерского состава, ведающий вопросами интендантской службы в воинских частях и учреждениях, снабжающих войска продовольствием, обмундированием и проч.

Lektorm. 1. Lehrer an einer Hochschule für praktische Übungen in Sprache, Musik, Zeichnen 2. wissenschaftlicher Mitarbeiter an einem Verlag, der die eingereichten Manuskripte prüft, begutachtet und bearbeitet.

Лектор – читающий лекцию.

Konsultieren – jmdn um wissenschaftlichen, besonders ärztlichen Rat befragen, jmdn zu Rate ziehen (русс. Консультироваться у кого-либо).

Консультировать – давать консультацию [9, с. 55].

Прилагательное *elementar* имеет значение стихийный – *elementare Gewalten*.

Глагол *reklamieren* – означает заявлять претензии (отсюда *Reklamation* – рекламация), русскому глаголу рекламировать соответствует *Reklamemachen*. В немецком языке глагол *reklamieren* имеет еще ряд значений: *etw., jmdn beanspruchen: etwas als sein Eigentum reklamieren; eine freistehende Wohnung für sich reklamieren; einen vertauschten Koffereklamieren (zurückfordern); eine verlorengegangene Sendung bei der Post reklamieren (Nachforschungen über den Verbleib beantragen und gegebenenfalls Schadenersatz verlangen)* [9, с. 56].

Существительное *Kostüm* (лат.-франц.) – костюм, в немецком языке означает только женский костюм (юбка и жакет), в то время как для обозначения мужского костюма существует слово национального языка *Anzug*.

Интернационализм *Meeting* (англ.) в немецком языке обозначает: *Zusammenkunft, Treffen; Versammlung, Kundgebung; Sporttreffen mit mehreren aufeinander folgenden Veranstaltungen*; в русском языке слово митинг специализировалось на значении: сходка, собрание для обсуждения интересующих общество, преимущественно политических вопросов (нем. *Kundgebung*) [9, с. 57].

Etappe f – Teilstrecke, Strecke, Abschnitt; milit. Nachschubgebiet hinter der Front (русс. тыл).

Этап – 1. часть пути дистанции 2. отрезок времени, ознаменованный какими-либо качественными изменениями, событиями (нем. *Zeitperiode, Epoche*). 3. В России отрезок пути или место привала арестантов, конвоируемых к местам заключения или ссылки; название партии арестантов, сопровождаемой конвоем.

Interesse n – 1. Anteilnahme, Anziehungskraft, Neigung, Spannung 2. Pl. – Zinsen (русс. доход, проценты)

Интерес – 1-е значение.

Переводческие ошибки могут возникать при наличии слов со сходным звучанием при различии в этимологии и графическом оформлении. Так нем. *Prise f* (лат.-франц.) имеет значения: 1. *mit Seekriegsmitteln weggenommenes Handelsschiff oder Gut 2. kleine Menge (eine Prise Salz, Tabak), die man mit zwei oder drei Fingern fassen kann*.

По звучанию и орфографии оно близко русскому *приз* – награда, присуждаемая победителю какого-либо соревнования [9, с. 59].

Интернациональные слова могут в одном из языков устареть, в другом активно употребляться. Так в немецком языке слово *Billet* устарело в значении проездной билет.

(Fahrkarte) и билет в театр, кино (Eintrittskarte). Оно употребляется в разговорной речи в значении письмоце, записка (Briefchen); в Австрии карточка, отправляемая по почте (Briefkarte).

В русском языке слово билет употребляется активно в нескольких значениях: 1. проездной билет 2. Билет в кино, театр 3. Документ, удостоверение (Karte, Buch, Ausweis) – военный, студенческий, ученический билет 4. Экзаменационный билет (Prüfungskarte) 5. казначейский билет (Geldschein) 6. Лотерейный билет (Los, Lotterielos) 7. Приглашительный билет (Einladungskarte) [9, с. 60].

Интернационализмы подчиняются правилам национального языка. Немецкому прилагательному *moralisch* в русском языке могут соответствовать моральный и нравственный. Ср.: *moralische Erziehung* – нравственное воспитание, *moralische Grundsätze* – нравственные устои, *moralischer Zerfall* – нравственное падение, но также: *moralisches Bewusstsein* – моральное (нравственное) сознание, *moralische Vorurteile* – нравственные (моральные) предрассудки, *einmoralisches Rechtaufsetzhaben* – иметь моральное право на что-то, *einmoralische Ohrfeige bekommen* – получить моральную оплеуху.

Интернациональные слова испытывают многообразные влияния той языковой системы, в которую они интегрировались. Наблюдаются морфологические несовпадения: в грамматическом роде, в образовании множественного числа. Ср.: *Votumn* – вотум, *Marketingn* – маркетинг, *Montagef* – монтаж, *Etappef* – этап, *Universität f* – университет, *Methodef* – метод, *Generalität f* – генералитет, *Produkt n* – продукт, *Anekdote f* – анекдот, *Reserve f* – резерв.

Иногда грамматический род играет смысловозначительную роль. Например: *Etikett n*, *Etikette f* – *Warenkennzeichnung*, *Aufschrift*, *Preiszetteln*, *Preisschild*. *Etikette f* – *Sitte*, *Förmlichkeit*, *Hofsitte*; *erstarrte Umgangsformen*. Этикет – строго установленный порядок и форма обхождения придворе монархов, в отношении дипломатов. Этикетка – ярлык, вид товарного знака, наклеиваемого на товар или его упаковку.

Иногда может не совпадать образование множественного числа: *Information f (Pl.-en)* – информация (только единственное число), *Import m (Pl.-e)* – импорт (только единственное число), *Export m (Pl.-e)* – экспорт (только единственное число).

В некоторых случаях число играет смысловозначительную роль. Например: *Effekt m* – эффект. Ср.: *Es warnichtzuleugnen: ihr Auftritthatte grossen Effekt gemacht* (K. Mann) – Спорунет, ее появление произвело большой эффект. Во множественном числе слово *die Effekten* имеет значение: 1. Вещи, движимость 2. Ценные бумаги 3. Знаки различия (в военной форме)» [9, с. 61].

Сложен и многообразен мир слов, их сочетаний в нашем повседневном общении. Но еще более сложными оказываются языковые явления тогда, когда они попадают в бурную стихию переводимого текста.

Одной из самых актуальных практических проблем перевода является перевод интернациональной лексики. Интернациональные слова - лексические единицы в разных языках, имеющие сходную (звуковую и/или графическую) форму и одинаковое значение. Важнейшим условием интернациональности слов является общность их семантики. Интернациональные слова (интернационализмы) появились либо в результате заимствования их одним языком у другого, либо путем заимствования их из какого-то третьего языка.

В данной статье была попытка осветить некоторые распространённые ошибки, подстерегающие переводчика при работе с такого рода лексикой, причины их возникновения и пути их избежать. Исследование работы было направлено на подбор оптимального варианта перевода интернациональной лексики.

Состав интернационализмов определяется в результате сравнения нескольких языков. В частности, особенно отчётливо влияние межъязыковых факторов проявляется в функционировании и развитии интернациональной терминологии. Явления, вполне соответствующие внутриязыковым точки зрения могут оказаться неоптимальными, а то, что представляется излишним в отдельно взятом языке, может оправдать себя при рассмотрении в комплексе с другими языками.

Исторически сложившиеся «ложные друзья переводчика» являются результатом взаимовлияний языков, в ограниченном числе случаев могут возникать в результате случайных совпадений, а в родственных, особенно близкородственных, языках основываются на родственных словах, восходящих к общим прототипам в языке-основе.

Исследовав практическую часть по проблемам перевода интернациональных слов, мы пришли к следующему заключению, что на практике они не вызывают значительных трудностей. Главное помнить, что существует понятие «употребляемость слова» и, находясь под впечатлением знакомой графической формы слова, можно допустить в переводе буквализм. Это происходит крайне редко, так как интернациональные слова имеют одинаковое значение во многих языках. В противном случае, необходимо учитывать контекстуальное значение.

В связи с этим уместно привести высказывания С.С. Кунанбаевой о «языковой категоризации», которая «предопределена когницией как совокупностью ментальных процессов, концептуально-организующиеся в отдельные информационные блоки знаний» [13, с.15].

Также при переводе интернациональной лексики для переводчика важно не забывать о многозначности некоторых слов, а также о степени их употребляемости в языке.

Знание особенностей интернациональной лексики необходимо для адекватного перевода общественно-политических, публицистических, и других текстов, изобилующих интернациональной терминологией.

Исследование «псевдоинтернациональной» лексики показало, что основной задачей анализа текста, в котором встречаются «ложные друзья» переводчика, является изучение приемов индивидуально-авторского использования языковых средств, а также объяснение использованных в тексте языковых факторов в их значении и употреблении, причем постольку, поскольку они связаны с пониманием общественно - политического текста как такового.

Подобные ошибки возникают, когда человек переносит, казалось бы, правильное значение слова из одного языка в другой, основываясь только лишь на его звучании. В большинстве случаев «ложные друзья переводчика» представляют собой заимствованные слова. Поэтому нам может казаться, что слово, которое мы слышим, является нашим русским, и мы не задумываемся о том, что в другом языке оно может иметь иное значение. Результатом такого несовпадения понятий является калькирование из одного языка в другой значения слова, которое семантически неравнозначно в двух языках.

Каждому человеку, изучающему иностранный язык, необходимо помнить о том, что называется «ложными друзьями переводчика». По мнению лингвистов, причиной их появления является изначально различное понимание значения слова в разных языках, а также появление новых значений в процессе употребления этого слова. Иногда словесная путаница возникает из-за случайных фонетических совпадений.

С лингвистической точки зрения, «ложные друзья переводчика» - это межъязыковые омонимы, т.е. слова, которые одинаково или похоже звучат в разных языках, но, несмотря на это, не полностью совпадают, а порой даже полностью не совпадают по значению. Именно они представляют особые трудности в процессе понимания иностранной речи и влекут за собой ошибки, связанные с употреблением слов.

Конечно, мы не можем отрицать, что существуют интернациональные слова с одинаковым значением во всех языках, но их нужно отличать от псевдоинтернациональных. Как правило, «ложные друзья переводчика» - это слова многозначные, имеющие больше двух значений.

Лингвисты утверждают, что «ложные друзья переводчика» могут легко сбить с толка не только начинающих, но и тех, кто уверенно владеет иностранным языком. Поэтому следует помнить, чем больше

иностранный слово похоже на русский, тем больше вероятность того, что оно имеет неожиданное значение.

Для того, чтобы избежать ошибок при переводе интернациональной и псевдоинтернациональной лексики с немецкого языка на русский, рекомендуется следовать схеме:

- 1) внимательно изучить семантическую структуру, значения и примеры употребления немецкого слова в немецком словаре;
- 2) изучить возможные варианты перевода данного слова, представленные в немецко-русском словаре
- 3) внимательно изучить контекст, в котором употребляется слово;
- 4) проанализировать значения выбранного варианта перевода, представленные в русском словаре (например, «Толковый словарь русского языка» С.И. Ожегова и Н.Ю. Шведовой);
- 5) посмотреть в русско-немецком словаре, какие существуют способы перевода выбранного эквивалента с русского на немецкий язык.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Келтуяла В.В. О переводе интернациональных слов. – М.: Издательство института международных отношений, 2007. – 55 с.
- 2 Павлова А.В., Светозарова Н.Д. Трудности и возможности русско-немецкого и немецко-русского перевода. – СПб.: Антология, 2012. – 480 с.
- 3 Акуленко В.В. Вопросы интернационализации словарного состава языка. – Харьков: Издательство Харьковского университета, 1972. – 215 с.
- 4 Приорова И.В. Несклоняемые имена в языке и речи. – М.: Флинта, 2008. – 88с.
- 5 Багана Ж., Хапилина Е.В. Контактная лингвистика: Взаимодействие языков и билингвизм. – М.: Флинта, 2010. – 128 с.
- 6 Акуленко В.В., Комиссарчик С.Ю., Погорелова Р.В., Юхт В.Л. Англо-русский и русско-английский словарь «ложных друзей переводчика». – М.: Советская энциклопедия, 1969. – 384 с.
- 7 Мамедова Р.М. Модернизация научных исследований. XXI Междунар. науч.-практ. конф. - Горловка, 2012. – 235 с.
- 8 Миньяр-Белоручев Р.К. Теория и методы перевода. – М.: Московский лицей, 1996. – 201 с.
- 9 Гильченко Н.Л. Практикум по переводу научных и публицистических текстов немецкого языка на русский. – М.: КАРО, 2008. – 352 с.
- 10 Головин Б.Н., Кобрин П.Ю. Лингвистические основы учения о терминах. – М.: Высшая школа, 1987. – 105 с.
- 11 Акуленко В.В. Существует ли интернациональная лексика // Вопросы языкознания. - 1961. - № 3. – 105 с.
- 12 Малых Л.М. Введение в мультилингвальное обучение. – М.: Флинта, 2011. – 112 с.
- 13 Кунанбаева С.С. Модернизация иноязычного образования с позиции когнитивно-лингвокультурологической методологии // Известия КазУМОиМЯ им. Абылай хана. Серия Филологические науки. – 2016. - №4. - с. 11 – 21.

ИНТЕРНАЦИОНАЛДЫҚ ЛЕКСИКАНЫ АУДАРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Тюлебаева Ф.А.¹

¹шет тілдер сөйлеу тәжірибесі кафедрасының аға оқушысы,
Абылайхан атындағы ҚазХҚжәне ӘТУ,
Алматы қ., Қазақстан, e-mail: farida_tu@mail.ru

Тілдерді салыстыру және олардың жанасуы барысымен байланысты тілдік қарым-қатынастың сан түрлі салаларында интернационализм сөздерінің маңыздылығы өскен сайын тіл білімі ғылымындағы халықаралық сөздердің мәселесі де өзектілігін одан әрі арттырып отыр. Халықаралық ақпарат алмасу үрдісінде интернационалды лексиканың рөлі зор қарқынмен дамуы бізді интернационалды сөздерді аудару және псевдоинтернационализм мәселелерін қарастыруға әкелді.

Берілген жұмыста біз қоғамдық өмір интернационализациясының заманауи тілдердің дамуына әсерін, халықаралық сөздердің негізгі қызмет өрістерін, оларды аудару ерекшеліктерін атап көрсеттік.

Бүгінде аударма мәселелерінің ішіндегі ең көкейтесті мәселелердің бірі – интернационалды лексиканы аудару. Талдау барысында халықаралық сөздер аудармашыға септігін тигізетінін, ал псевдоинтернационализмдер, керісінше, аудармашыны жаңылыстыратыны анықталды, сондықтан, сапалы аударманы қамтамасыз ету мақсатында аудармашыларды интернационалды лексикамен жұмыс жасау барысында жиі кездесетін қателіктермен, олардың пайда болу себептері мен оларды болдырмаудың амалдарымен таныстыруға тырыстық.

Жұмыстың зерттеу бөлігі интернационалды лексиканың ұтымды аудармасын іріктеуге бағытталды.

Тірек сөздер: аударма, интернационалдық лексика, аудармашы, аудармашының «жалған достары», сөздің дыбыстық және әріптік бейнесі, сөз мағыналарының сәйкестігі, сөз мағыналарының айырмашылығы.

Статья поступила 10.04.2017 г.

STRATEGIES OF SIMULTANEOUS INTERPRETATION

Kali Zh. K.¹

¹ MA student, Ablai khan KazUIRandWL,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: zhanara12.04@mail.ru

To achieve the adequacy and equivalence of translation, a synchronic interpreter is not only required to possess a foreign language at the highest level, he resorts to the use of translation strategies. Translation strategy is defined based on consideration of the key stages in the process of the translation strategy formation. The stages include situation awareness, setting a goal of translation, forecasting and planning. Translation strategy is seen as a general program of translation activity determined by the nature of a communicative situation. The choice of strategies for simultaneous translation, as well as linguistic and extralinguistic factors, each of which can teach the use of a particular method (or several simultaneously) on each translation segment. With simultaneous translation, it is possible to combine strategies to achieve an optimal result. The article describes 8 strategies: the strategy of a probability prediction; the strategy of trial and error; compression; decompression; the strategy of linearity; stalling; the strategy of expectation; the strategy of a sign translation.

Keywords: simultaneous translation; strategies of simultaneous interpretation; the strategy of a probability prediction; the strategy of trial and error; compression; decompression; the strategy of linearity; stalling; the strategy of expectation; the strategy of a sign translation.

УДК81'25:811.111
МРНТИ16.31.41

СТРАТЕГИИ СИНХРОННОГО ПЕРЕВОДА

Кали Ж.К.¹

¹ Магистрант по специальности «Переводческое дело: переводчик – синхронист», КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
г. Алматы, Казахстан, zhanara12.04@mail.ru

Для достижения адекватности и эквивалентности перевода синхронист-переводчик не только обязан владеть на высочайшем уровне иностранным языком, он прибегает к использованию переводческих стратегий. В статье дается общее определение понятия «стратегия перевода» на основе рассмотрения таких составляющих процесса формирования стратегии, как ориентирование в ситуации, определение цели деятельности, прогнозирование и планирование. Стратегия перевода рассматривается как общая программа осуществления переводческой деятельности, определяемая спецификой коммуникативной ситуации. На выбор стратегии при синхронном переводе оказывают как чисто лингвистические, так и экстралингвистические факторы, каждый из которых может обусловить использование того или иного метода (или нескольких одновременно) на каждом отрезке перевода. При синхронном переводе возможно комбинирование стратегий для достижения оптимального результата. В статье описываются 8 стратегий: стратегия проб и ошибок, ожидания, столлинга, линейности, вероятностного прогнозирования, стратегию знакового перевода, компрессии и декомпрессии.

Ключевые слова: синхронный перевод; стратегии синхронного перевода; стратегия вероятностного прогнозирования; стратегия проб и ошибок; компрессия; декомпрессия; стратегия линейности; столлинг; стратегия ожидания; стратегия знакового перевода.

Развитие равноправной и взаимовыгодной кооперации с государствами Европы, среди которых Италия была и остается перспективным партнером, является одним из основных направлений современной внешней политики Республики Казахстан. Казахстан заинтересован в увеличении европейского присутствия, в том числе Италии, которая играет значительную роль в европейской и мировой политике, культуре, образовании, экономике и торговле. Ответственная задача по обеспечению эффективного диалога для перспективного сотрудничества между двумя культурами возлагается на переводчика. Поскольку эффективность диалога зависит от уровня компетенции переводчика.

Профессия переводчика является одной из трудных. Так как для переводчика недостаточно владеть иностранным языком, но и требуются знания в самых различных сферах деятельности человека, определенных компетенций, а также культурологических аспектов двух стран.

Умберто Эко в своей книге «*Dire quasi la stessa cosa*» - «Сказать почти то же самое» утверждает: «*una traduzione non riguarda solo un passaggio tra due lingue, ma tra due culture, o due enciclopedie. Un traduttore deve non solo tenere conto di regole strettamente linguistiche, ma anche di elementi culturali, nel senso più ampio del termine*» [1, p. 162].

Перевод не только представляет собой переход между двумя языками, а также между двумя культурами или двумя «энциклопедиями». Переводчик должен учитывать не только лингвистические правила, но и культурные элементы – в самом широком смысле этого слова.

Поскольку синхронный перевод является одним из самых сложных видов перевода, синхронный переводчик, кроме общих компетенций переводчика, должен обладать особенными навыками.

Главная особенность синхронного перевода заключается в параллельности восприятия речи оратора и порождения речи на языке перевода. Эта особенность синхронного перевода определяет другие особенности этого вида перевода и в первую очередь жесткий лимит времени: на перевод синхронному переводчику отводится лишь период произнесения речи оратором. Синхронному переводчику не только отводится меньше времени на перевод, но и навязывается темп перевода, который должен соответствовать темпу произнесения речи оратором. Кроме того, особенностью синхронного перевода является так называемый посегментный характер: синхронный переводчик переводит текст по сегментам по мере их поступления, тогда как при последовательном переводе (как и при письменном переводе письменных материалов) переводчик сначала прослушивает (прочитывает) весь текст. Эти особенности делают синхронный перевод очень сложным

для овладения. К синхронному переводу, пожалуй, менее всего применима традиционная формула: чтобы переводить, нужно знать два языка и предмет разговора. Известно, что не каждый человек, свободно владеющий иностранным языком, способен овладеть комплексом навыков и умений, обеспечивающим успешное осуществление синхронного перевода [2, с. 138].

Для переводческой компетенции переводчику конференций необходимо обладать тремя качествами:

а) лингвистической компетенцией, включая прагматическую компетенцию, которая в свою очередь подразделяется на прагмалингвистическую компетенцию, заключающуюся, по мнению Р. Сеттона, в знании “частных оттенков смысла” конкретного слова или выражения, и социопрагматическую, включающую такие широкие понятия, как знание этикета, функционального стиля и т.д.;

б) общими знаниями, представляющими достаточную базу, на которой строится общий и специализированный вокабуляр синхрониста, необходимый для понимания и перевода по конкретной тематике при условии заранее предоставленных документов и докладов;

в) навыками, или стратегиями, или способностью обрабатывать и перерабатывать информацию [3, с. 50].

Разные ученые при определении стратегии перевода руководствуются различными соображениями.

Критический анализ научной литературы показывает, что при определении стратегии перевода разные ученые руководствуются различными соображениями.

Так, Г. Хениг и П. Куссмауль рассматривают понятие стратегии с практической точки зрения: «Чтобы достичь этой цели, нам необходима стратегия перевода, которая покажет оптимальный путь решения переводческих проблем. Как и любая стратегия, переводческая стратегия должна опираться на факты. В этом отношении она сопоставима со стратегией игрока в шахматы, где игрок должен ориентироваться в фазе развития игры на время, которым он располагает, и на стратегию противника. То, как он последовательно осуществляет выбранную им стратегию, показывает размещение им шахматных фигур, а это становится понятным лишь для профессионалов. Таким образом, дилетант или начинающий в данной области нуждается в комментариях эксперта, если он хочет распознать лежащую в основе игры стратегию» [4, с. 53].

Х. Крингс был одним из первых, кто попытался изучить стратегию перевода с теоритической стороны. По его мнению, переводческие стратегии – это «потенциально осознанные планы переводчика,

направленные на решение конкретной переводческой проблемы в рамках конкретной переводческой задачи» [5, с. 18]. В анализе переводческой деятельности Х. Крингс выделяет две категории: микростратегия – способы решения ряда переводческих задач и макростратегия – способы решения одной задачи.

В своей исследовательской работе, В. М. Илюхин дает определение стратегии перевода, близкое к дефиниции Х. Крингса: «Стратегия в синхронном переводе – метод выполнения переводческой задачи, заключающийся в адекватной передаче с исходного языка на переводящий язык коммуникативной интенции отправителя с учетом культурологических и личностных особенностей оратора, базового уровня, языковой над категории и подкатегории» [6, с. 5].

Согласно исследованию В.М. Илюхина, на выбор стратегии при синхронном переводе оказывают как чисто лингвистические, так и экстралингвистические факторы, каждый из которых может обусловить использование того или иного метода (или нескольких одновременно) на каждом отрезке перевода.

Поскольку В.М. Илюхин достаточно подробно описывает различные аспекты планирования и осуществления деятельности синхронного переводчика, в данной статье мы будем основываться на предложенную им классификацию стратегий синхронного перевода.

Всего В.М. Илюхин выделяет 8 стратегий: стратегию проб и ошибок, ожидания, столлинга, линейности, вероятностного прогнозирования, стратегию знакового перевода, компрессии и декомпрессии.

Стратегия вероятностного прогнозирования основана на одном из важнейших механизмов синхронного перевода и заключается в прогнозировании, построении гипотез о том, что скажет оратор, причём данное прогнозирование происходит на разных уровнях и делится на два вида: лингвистическое (синтаксическое) и экстралингвистическое. Первый вид основан на прогнозировании источника продолжения дискурса, то есть на том, что переводчик знает устойчивые выражения, словосочетания и ориентируется на другие лингвистические аспекты высказывания, такие как союзы, частицы и т.д. Второй вид вероятностного прогнозирования основан на экстралингвистических данных, которыми обладает синхронный переводчик, или на отдельных когнитивных компонентах. Так, переводчик осуществляет прогнозирование, опираясь на собственное знание предмета и ситуации, следуя за логикой оратора. Вероятностное прогнозирование возможно во многом благодаря избыточности языков, то есть благодаря взаимосвязанности, взаимозависимости, повторяемости элементов высказывания [7, с. 58-60].

Стратегия компрессии применяется для сжатия исходного сообщения, для управления отставания в процессе синхронного перевода, а также в целях лаконичности высказывания. Часто применяется при высоком темпе речи оратора, то есть она обусловлена факторами и особенностями речи оратора. Для того, чтобы перевод был сжатым, но при этом не пропустить и перевести основную мысль говорящего, переводчик-синхронист может перевести существительные и глаголы, опуская уточнения, наречия, прилагательные, союзы и междометия.

Компрессия может осуществляться на нескольких семантико-структурных уровнях. Существует синтаксическая, слоговая, лексическая и семантическая компрессия. При синтаксической компрессии, например, упрощается («стягивается») синтаксическая структура, при слоговой компрессии сокращается количество слогов, переводчик выбирает более короткие слова. При лексической компрессии, в свою очередь, переводчик выражает мысль меньшим числом слов или заменяет слова аббревиатурами. В целом, все виды компрессии тесно взаимосвязаны [8, с. 147-150].

Следует отметить, что западные учёные, скорее, избегают общего термина «компрессия», предпочитая говорить, например, о «генерализации» и «слиянии» (объединении) фраз с помощью выборочной подачи информации [9, с. 156].

Стратегия декомпрессии является противоположностью стратегии компрессии.

Причиной декомпрессии может быть неспособность синхронного переводчика найти в ряде случаев необходимый вариант на переводящем языке. Одна из вероятностей этого заключается в том, что синхронист не понял данное понятие на исходном языке [10, с.7], другая - в том, что, поняв исходное понятие, синхронный переводчик столкнулся с проблемой поиска аналогичного варианта на переводящем языке. В этом случае мы имеем дело с семно-компонентным анализом, когда вместо точного аналога на переводящем языке переводчик может использовать более общее понятие вместе с качественным прилагательным [6, с. 116].

Характерными недостатками синхронного перевода являются паузы в речи. Согласно исследованиям ученых, паузы в речи синхронного перевода переводчика можно разделить на две группы: синтаксические паузы, которые возникают при перечислении, при переходе к новому придаточному предложению и так далее; паузы хезитации, то есть заполнения пауз, возникающих при производстве спонтанной речи, продолжительными звуками («э-э...», «м-м...», «а-а...»).

Пауз и других неловкостей в переводе помогает избежать стратегия столлинга, которую некоторые исследователи относят к стратегиям

восприятия. При этой стратегии переводчик, опираясь на лексические и синтаксические особенности текста, произносит нейтральные фразы, не несущие новой информации, или намеренно замедляет темп речи, пока не наступит момент, когда переводчику станет понятно, о чём говорит рассказчик [11, с. 42].

С помощью столлинга можно решить проблемы, вызванные структурами, где главные члены идут после зависимых, в частности, где глагол занимает последнее место: таким способом переводчик «выигрывает время» и не вынуждает реципиентов перевода слушать его долгое и «неловкое молчание» [11, с. 50].

Также столлинг используется, когда в речи оратора звучат незнакомые переводчику имена собственные, сложные цифры, термины, разговорные слова и другие элементы, которые переводчик не способен перевести в условиях синхронного перевода, поскольку на нахождение эквивалента уходит слишком много времени и переводчик рискует сильным отставанием от оратора [12, с.70].

Кроме того, при возникновении трудности с эквивалентностью при синхронном переводе, переводчик может использовать стратегию проб и ошибок. В то же время, к примеру, при переводе прецедентных феноменов нужно учитывать их многочисленные функции, существующие «тенденции интеллектуализации языка» [13, с. 91].

А.Д. Швейцер определяет стратегию проб и ошибок, как стратегию «последовательного приближения к оптимальному решению путем отклонения вариантов, не отвечающих определенным критериям выбора» [14, с.272].

Данная стратегия используется в ситуациях, когда узкий контекст на исходном языке не позволяет синхронисту убедиться в правильности выбранного варианта перевода и существует необходимость получения более широкого контекста для адекватной передачи конкретного сегмента на переводящем языке.

Стратегия ожидания применяется, когда синхронисту непонятен смысл переводимой речи. При стратегии ожидания переводчик делает небольшую паузу и ждёт дополнительной информации, чтобы понять, о чём говорит оратор. Когда переводчик ожидает конца предложения, чтобы перевести его, а затем слушает следующее предложение, – такая тактика «мини-последовательного перевода» является ошибочной. Переводчик должен вступать как можно скорее, но только тогда, когда присутствует материал для перевода – некая «единица ориентирования», перевод которой можно осуществить, либо когда он сможет оформить законченное предложение на языке перевода.

Стратегия линейности считается одной из основных стратегий

при синхронном переводе: она характеризуется тем, что синхронист начинает и заканчивает перевод практически одновременно с говорящим. Чтобы достичь этой цели, переводчик сохраняет порядок следования информации и делает перевод связным и логичным благодаря членению сегментов, в частности, деля сложные предложения на более мелкие составляющие [6, с. 42]. Например, производятся деление сложных предложений на простые и вычленение иных сегментов предложения. Применение данной стратегии зависит от структуры речи, и в учебных переводах она может применяться редко ввиду линейности развёртывания речей.

К стратегии линейности можно отнести и описанную у некоторых авторов так называемую «технику салями». Она сводится к тому, что переводчик старается оформлять перевод в короткие, простые предложения, разбивая сложные предложения в речи говорящего на простые и надлежащим образом связывая их. Подобная техника особенно нужна при переводе с таких языков, как, например, русский или немецкий, где наблюдаются сложные структуры предложения с сочинительной и подчинительной связью [15, с. 93].

Данная стратегия связана с синтаксическими трансформациями, в частности, следует указать такой приём как «открытое построение предложения», когда переводчик не уверен в дальнейшем содержании оригинала и стремится сделать предложения на языке перевода максимально «открытыми», чтобы они имели смысл вне зависимости от развития мысли оратора [12, с. 80].

Стратегия знакового перевода состоит в переводе слов или словосочетаний на формально-знаковом уровне. Данная стратегия помогает переводчику извлекать из памяти эквиваленты слов и выражений, используемых оратором, либо производить перевод неизвестных слов на уровне знаков (калькирование, фонемный перевод). Переводчик ищет соответствия на уровне знаков, не переходя на уровень смысла. Однако при незнании переводчиком эквивалента стратегия знакового перевода способна помочь переводчику избежать безвыходной ситуации.

Таким образом, при осуществлении синхронного перевода синхронист пользуется определенной стратегией или стратегиями для достижения наиболее полной адекватности в процессе перевода и эквивалентности как конечного результата между устными дискурсами исходного языка и переводящего языка. При этом стратегии синхронного перевода подразделяются на два основных типа: стратегии, связанные с фактором времени и стратегии статического типа.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Eco U. Dire quasi la stessa cosa. Esperienzeditraduzione. - Bompiani, 2003.
- 2 Ширяев А.Ф. Синхронный перевод. Деятельность синхронного переводчика и методика преподавания синхронного перевода. – М.: Военное Издательство Министерства обороны СССР, 1979.
- 3 Setton R. Pragmatic Theory of Simultaneous Interpretation. - Michigan: Ann Arbor, 1997.
- 4 Hönig H. G.Strategie der Übersetzung:EinLehrundArbeitsbuch. – Tübingen:Narr, 1982.
- 5 Krings H.P. Was in den Köpfen von Übersetzern Vorgeht: Eine Empirische Untersuchung ZurStruktur des Übersetzungsprozesses an fortgeschrittenen Französischlernern. – Tübingen: Narr, 1986.
- 6 Илюхин В.М. Стратегии в синхронном переводе: на материале англо-русских и русско-английских комбинаций перевода: дис.... канд. филол. наук. – М.:Моск. лингв. ун-т, 2000.
- 7 Чернов Г.В. Теория и практика синхронного перевода: учебное пособие.- М.: Изд-во ЛКИ, 2007.
- 8 Чернов Г.В. Основы синхронного перевода.- М.: Высшая школа, 1987.
- 9 Gran L.In-Training Development of Interpreting Strategies and Creativity.Translators' Strategies and Creativity: Selected Papers from the 9th International Conference on Translation and Interpreting (Prague, September, 1995). - Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing, 1998.
- 10 Snelling D. Strategies for Simultaneous Interpreting. – Camponotto Editore, Udine, 1992.
- 11 Setton R.Simultaneous Interpretation: A Cognitive-Pragmatic Analysis.- Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing, 1999.
- 12 Kucharska A. Simult and olmetschen in defizitären Situationen: Strategien der translatorischen Optimierung. - Berlin: Frank&Timme, 2009.
- 13 Касенбаева М.А., Измуханова А.К. Эффективность использования прецедентных феноменов в новостных блоках газетных статей// Известия КазУМОиМЯ им. Абылай хана. Серия Филологические науки. – 2016.- №3. – с. 88 -100.
- 14 Швейцер А.Д. Перевод и лингвистика. Уч. для институтов и факультетов ин.яз. - М.: Воениздат, 1973.
- 15 Jones R.Conference Interpreting Explained. - Manchester – Northampton: St. Jerome Publishing, 2002.
- 16 Серикбекқызы А., Трудности синхронного перевода эмоционально-оценочной лексики в политическом дискурсе // Известия КазУМОиМЯ им. Абылай хана. Серия “Филологические науки”. - 2017. - № 1. - С. 90-101.

ІЛЕСПЕ АУДАРМА БАРЫСЫНДАҒЫ СТРАТЕГИЯЛАР

Қали Ж.Қ.¹

¹ Аудармаісі: ілеспе аудармашы мамандығынаң магистранты,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ,
Алматық., Қазақстан, e-mail: zhanara12.04@mail.ru

Дұрыс және эквивалентті аударма жасау үшін іліспе аудармашыға тек жоғары деңгейде тіл білу жеткіліксіз, сондай-ақ аударма стратегияларын қолдануы тиіс. Бұл мақалада аудару стратегияларының қалыптастыру барысындағы құрастырушыларына негізделіпаударма стратегияларының жалпы анықтауы қарастырылады. Аудармашының жұмыс барысының мақсаттары, болжаулары және жоспарлауы белгіленген. Аудару

стратегиялары аударма жұмыс барысының жалпы бағдарламасы ретінде түсіндіріледі. Стратегияның таңдауына лингвистикалық және экстралингвистикалық факторлар әсер етеді, әрқайсысы өр стратегияның қолдануына өз әдісінәкеп соғуы мүмкін. Ілеспе аударманың оңтайлы нәтижеге қол жеткізу үшін стратегияларды біріктіріп қолдануға болады. Бұл мақалада стратегияларын 8 сипаттайды: мүмкіндігінше болжам жасау стратегиясы, сынама мен қате стратегиясы, компрессия стратегиясы, декомпрессия стратегиясы, столлинг, күту стратегиясы, таңбалық аударма стратегиясы.

Тірек сөздер: ілеспеаударма, ілеспе аударма барысындағы стратегиялар, мүмкіндігінше болжам жасау стратегиясы, сынама мен қате стратегиясы, компрессия стратегиясы, декомпрессия стратегиясы, столлинг, күту стратегиясы, таңбалық аударма стратегиясы.

Статья поступила 09.04.2017г.

THE ROLE OF MENTAL PROCESS AND IMPORTANCE OF DECOMPRESSION IN SIMULTANEOUS INTERPRETATION

Ospanova G.R.¹

¹MA student at Kazakh Ablai Khan UIRandWL, Almaty, Kazakhstan,
e-mail: guldenochka@mail.ru

To achieve the adequacy and equivalence of the translation, the synchronist interpreter, in addition to owning a foreign language at a high level, should also use a number of translation strategies. In this article, the principles and strategies of the options for the correct transfer of the meaning of the utterance to the translated language, as well as the possible implementation of mental operations in the case of simultaneous translation, are discussed. The main emphasis is on the theoretical assumptions and strategy of decompression, i.e. Deployment. Our intention is to draw attention to a phenomenon that is hardly noticed by scientists engaged in the study of simultaneous interpretation. In our opinion, the phenomenon of decompression deserves close attention, because, the quality of interpretation largely depends on whether this mechanism is used in the interpretation process or not. One of the characteristic features of the German language is the property of such a phenomenon as compositing. No other language can boast of so many nouns, consisting not only of two or three, but also of a sufficiently large number of simple words connected into one complex one. In this article, we examined examples of simultaneous translation from German into Russian using the decompression strategy and determine the difficulties that an interpreter might face.

Keywords: simultaneous translation, decompression, mentality, cognitive-basic knowledge, competence, anticipation.

УДК 81'253
МРНТИ 16.31.41

РОЛЬ МЕНТАЛЬНЫХ ДЕЙСТВИЙ И ЗНАЧИМОСТЬ ДЕКОМПРЕССИИ В СИНХРОННОМ ПЕРЕВОДЕ

Оспанова Г.Р.¹

¹Магистрант, КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
г. Алматы, Казахстан, e-mail: guldenochka@mail.ru

Для достижения адекватности и эквивалентности перевода синхронист-переводчик, помимо владения иностранным языком на высоком уровне, также должен использовать ряд переводческих стратегий. В данной статье рассматриваются принципы и стратегии вариантов правильной передачи смысла высказывания на переводимый язык, а также возможное осуществление мыслительных операций при синхронном переводе. Основной упор делается на теоретические предположения и стратегию декомпрессии, т.е. развертывания. Наше намерение – привлечь внимание к феномену, который едва замечен учеными, занимающиеся исследованием синхронного перевода. Потому что, на наш взгляд, явление декомпрессии заслуживает пристального внимания, поскольку, качество интерпретации во многом зависит от того, используется ли этот механизм в процессе интерпретации или нет. Одним из характерных черт немецкого языка является имение такого явления, как словосложение. Никакой другой язык не сможет похвастаться таким количеством существительных, состоящих не только из двух-трех, но и из достаточно большего количества простых слов, соединенных в одно сложное. В данной статье мы рассмотрели примеры синхронного перевода с немецкого языка на русский язык с использованием стратегии декомпрессии и определили, с какими сложностями может столкнуться переводчик.

Ключевые слова: синхронный перевод, декомпрессия, ментальность, когнитивно-базисное знание, компетенция, стратегия вероятностного прогнозирования.

Один из основополагающих постулатов современной теории и практики переводоведения заключается в том, что переводчик выступает, прежде всего, в роли посредника, передающего некое сообщение. В исследованиях, посвященных анализу перевода и переводческой деятельности, до сих пор остается много неизученных факторов, которые побуждают специалистов-теоретиков и практиков перевода для продолжения изучения и прилегания усилия при описании и анализа переводческого процесса. Из-за уникальных свойств синхронного перевода ученые-практики, столкнувшиеся со сложной задачей его исследования, вынуждены были выдвинуть много теоретических предположений. Во-первых, в ранних работах упор делался на применение синхронного перевода к существующим моделям; особо рассматривалась возможность успешной синхронизации процесса слушания и проговаривания при дополнительном усложнении задачи переводом, которая была обоснована одноканальной и многоканальной моделями речевого понимания и воспроизводства. Во-вторых, утверждение о возможности мгновенного и точного перевода дискурса было превалирующим в среде переводчиков, прекрасно знающих о семантических и структурных различиях между языками. В то же время синхронный перевод раскрыл различия, присущие устному процессу, отличающие его от письменного и нуждающиеся в лингвистическом исследовании [1]. Появление многочисленных международных институций в нашем глобальном мире привело к всё большему спросу на компетентно-грамотное языковое посредничество. Целесообразным явилось использование синхронного перевода и осуществление данного процесса зависело от опыта человека и его знаний о мире. В данном случае хранителем и организатором когнитивно-базисных знаний является переводчик-синхронист, потому что он постоянно преследует одну и ту же цель, понять ментальность, ментальный мир другого представителя, человека другой культуры, другого мышления. Переводчик-синхронист постоянно решает задачу, как можно максимально полно и точно передать содержание услышанной фразы другой ментальности [2, с. 655]. Многие исследователи синхронного перевода также доказали и доказывают, что хороший перевод возможен только тогда, когда специалист видит и понимает природу языкового понимания в новом свете [3]. Другая группа единомышленников-теоретиков, занимающихся интерпретационной теорией перевода, разработала теоретические обоснования и принципы подготовки переводчиков, основываясь на личном опыте и наблюдениях. По их мнению, синхронный перевод базируется главным образом

на навыках говорения в процессе слушания, при котором переводчик полагается на спонтанность речевого воспроизводства при условии, что он обладает почти такой же языковой компетентностью на исходном языке или переводящем языке, как и носитель языка [4]. Всё сказанное доказывает, что синхронный перевод есть нечто большее: в его основе лежит не только спонтанность речевого воспроизводства, которая базируется на достаточной языковой компетенции синхрониста на исходном языке и переводящем языке, но и определенный план; план коммуникативной деятельности существует в виде набора определенных стратегий, применяемых синхронным переводчиком в зависимости от конкретной переводческой ситуации.

Стратегия в синхронном переводе – это метод выполнения переводческой задачи, заключающийся в адекватной передаче с исходного языка на язык перевода коммуникативной интенции отправителя с учетом культурологических и личностных особенностей оратора, базового уровня, языковой надкатегории и подкатегории. Из данного определения видно, что понятие стратегия включает в себя как чисто лингвистические, так и экстралингвистические факторы, каждый из которых может обусловить выбор того или иного метода (или нескольких одновременно) на определенном отрезке перевода. У опытного переводчика выбор стратегии во многом происходит в режиме чистого автоматизма. Более того, поскольку стратегия является средством достижения адекватности и эквивалентности при переводе с исходного языка на переводящий язык, то несколько стратегий могут использоваться синхронным переводчиком одновременно.

В настоящее время установлено, что для переводческой компетенции переводчик должен обладать тремя качествами:

а) лингвистической компетенцией, включая прагматическую компетенцию, которая в свою очередь подразделяется на прагмалингвистическую компетенцию, заключающуюся, по мнению Р. Сеттона, в знании “частных оттенков смысла” конкретного слова или выражения, и социопрагматическую, включающую такие широкие понятия, как знание этикета, функционального стиля и т.д.;

б) общими знаниями, представляющими достаточную базу, на которой строится общий и специализированный вокабуляр синхрониста, необходимый для понимания и перевода по конкретной тематике при условии заранее предоставленных документов и докладов;

в) навыками, или стратегиями, или способностью обрабатывать и перерабатывать информацию [4].

Одним из характерных черт немецкого языка – это имение такого явления, как словосложение: система словосложения в немецком языке

широко развита. Никакой другой язык не сможет похвастаться таким количеством существительных, состоящих не только из двух-трех, но и из достаточно большего количества простых слов, соединенных в одно сложное, которое иногда может заменить собой целое предложение или его части. Среди сложных существительных в немецком языке можно выделить как часто встречающиеся в немецкой речи, так и такие, которые могут образовываться в процессе формирования высказывания в произвольном порядке или окказионализмов, поэтому далеко не все сложные существительные удастся найти в словаре. Такая свобода в образовании сложных слов во многих случаях позволяет значительно улучшить стилистику текста, позволяя лаконично выразить мысль и не вдаваться в пространные описания. Однако их перевод на другой язык требует дополнительного усилия, более широкого описания или развёртывания мыслей. В данном случае мы прибегаем к стратегии, которая называется декомпрессия.

Стратегия декомпрессии прямо противоположна стратегии компрессии. Для осуществления данной стратегии при синхронном переводе необходимы те же характерные ментальные действия:

1 Последовательные и постоянно совпадающие действия:

а) прослушивание;

б) языковое восприятие;

в) концептуализация: создание когнитивной памяти путем интеграции последовательных фрагментов речевого потока и предыдущего знания;

г) спонтанное произнесение материала, содержащегося в памяти.

2 Процессы, наличествующие постоянно, но не всегда очевидные:

а) полнота внимания в конкретной ситуации;

б) самоконтроль.

3 Случайные действия:

а) транскодирование технических терминов и имен собственных, имеющих один эквивалент перевода на другие языки, или транскодирование начала речевого потока, где единицы смысла еще не четко очерчены;

б) поиск специальной терминологии в понятийном лексиконе переводчика [5, с. 7]. Но причиной декомпрессии иногда является и неспособность синхронного переводчика найти в ряде случаев необходимый вариант на переводимый язык. Одна из вероятностей этого заключается в том, что синхронист не понял данное понятие на иностранном языке [4], другая - в том, что, поняв исходное понятие, синхронный переводчик столкнулся с проблемой поиска аналогичного варианта на языке-эталоне.

Приведем пример: *Die gute alte Mitfahrgelegenheit erlebte eine Renaissance.*

Alle zwei Minuten. So oft fährt nach Angaben des Marktführers Blablacar an einem normalen Wochenende in Frankfurt ein Auto mit einer Fahrgemeinschaft ab. В данном предложении композитум '*Mitfahrgelegenheit*' состоит из трех слов: mit, fahren, die Gelegenheit. Авторитетный словарь DUDEN нам дает следующую дефиницию этого слова: *Mitfahrgelegenheit* ist Gelegenheit, Möglichkeit, [unter Kostenbeteiligung] in einem privaten Fahrzeug mitzufahren. (Возможность проезда на личном автомобиле [приделе ниистоимости]), а словарь дефиниций немецкого языка выдал следующий вариант: *Mitfahrgelegenheit* ist die Bezeichnung für das Angebot, Sitzplätze in privaten Fahrzeugen für bestimmte Strecken zu vermitteln. (Обозначение предложения, разделить сидячие места в личном транспорте на определенные расстояния).

Die *Mitfahrgelegenheit* ist für Berufspendler besonders wichtig. Здесь вышеуказанное слово *Mitfahrgelegenheit* требует особого подхода к переводу и слово „Berufspendler“. Berufspendler по словарю DUDEN означает: jemand, der regelmäßig zwischen dem Wohnort und dem Ort des Arbeitsplatzes pendelt. Ачтожезначит «pendeln»? Pendeln steht für die regelmäßige Hin- und Rückfahrt zum Arbeitsplatz. (Это регулярная поездка на работу и обратно домой). Отсюда следует, что переводчику в данном случае нужно использовать стратегию декомпрессии и развернуть не только '*Mitfahrgelegenheit*', но и слово '*pendeln*' [6].

В тех случаях, когда у синхрониста нет доступа к концепту докладчика (отсутствие транскрипта доклада в кабине синхронного перевода), мы сталкиваемся с еще одной стороной стратегии декомпрессии - компенсацией. На наш взгляд, компенсация является составной частью стратегии декомпрессии. На самом деле, если у переводчика нет возможности знать концепт оратора заранее, более того, если у него нет возможности знать коммуникативную интенцию отправителя и даже план построения предложения, то для осуществления перевода ему приходится применять стратегию вероятностного прогнозирования, в ряде случаев находить приблизительные значения, пользуясь генерализацией, а в некоторых моментах даже основывать свой перевод на чистых предположениях. А это неизбежно приводит к потере единиц смысла, которые синхронист может и должен компенсировать. Робин Сеттон утверждает, что "Природа синхронного перевода требует постоянной компенсации в режиме рабочего времени" [7]. Компенсируя, синхронист "расширяет" переводимую фразу, т.е. использует стратегию декомпрессии. В ряде случаев докладчик может неожиданно изменить эмфазу данного сегмента выступления, и у синхрониста уже не будет возможности дать правильный перевод во время подобного изменения. Может случиться и так, что последние изменения, внесенные оратором на иностранном языке, приведут к изменению коммуникативной

интенции выступающего, и в этом случае синхронисту также придется компенсировать возможные потери. Подобные изменения значения обычно вносятся в текст устного выступления оратором для более полной, на его взгляд, интеграции значимых отрывков выступления.

В зависимости от своей компетенции, переводчик одну и ту же мысль может выразить разными способами. Мысль можно выразить очень сжато и лаконично, а можно пространно и с большим количеством слов. Наблюдения показывают, что перевод часто превышает по своему объему текст оригинала. Объясняя такой подход, Барт констатирует, что “существуют словарные единицы, структуры и идеи, которые требуют пояснительных фраз, и переводчики предпочитают скорее вносить добавления для большей ясности, чем опускать что-либо для большей простоты” [8, с.93]. В подобных случаях применяется также стратегия декомпрессии, это говорит о необходимости использования предыдущего знания. Без него невозможно передать адекватно переводимый сегмент сообщения на переводимый язык. Большую роль здесь играет также личностный подход: личностный подход к переводу фокусирует внимание исследователя на мыслительных операциях, осуществляемых переводчиком в процессе перевода. Поведение переводчика-синхрониста определяется принятием ряда последовательных решений относительно характера и последовательности таких операций. Для убедительности приведем в качестве примера отрывок из речи известного политика Сары Вагенкнехт (Sarah Wagenknecht) [9] и два варианта его перевода:

Таблица 1 – Варианты перевода

«Die Alternative für Deutschland» hat zunehmend Erfolg bei Wahlen. Sehen Sie die Möglichkeit, dass die AfD Teil einer Regierungskoalition wird, mit entsprechendem Einfluss auf die Bundespolitik?	«Альтернатива для Германии» весьма преуспевает на выборах. Видите ли Вы такую возможность, что «АдГ» будет частью Правительства и, в соответствии, будет влиять на федеральную политику?
--	--

В Германии набирает поддержку партия *евроскептиков* «Альтернатива для Германии». Появился ли у них *реальный* шанс войти в Правительство и повлиять на политику государства?

В немецком варианте не упоминается слово «евроскептики». Переводчику, возможно, из раннего опыта работы с данной тематикой известно дополнительная информация о партии «АдГ», что позволяет ему переводить слово с расширением «евроскептиков». Также

переводчик здесь добавляет слово «реальный». Реальным шансом здесь может послужить нынешнее положение партии или текущее актуальное событие, которое стоит на повестке дня. С. Вагенкнехт хорошо знает А.Меркель и её политику, что позволяет ей сказать или называть её «sehr erfolgreiche Anhängerin»: Sie ist zumindest eine immer sehr erfolgreiche Anhängerin der amerikanischen Politik gewesen.

Представляем здесь два варианта перевода: (1) Она всегда была как минимум *успешной сторонницей* политики США. (2) Меркель всегда была *успешным двигателем* американской политики.

Первый переводчик переводит слово «Anhängerin» дословно как «*сторонница, последовательница*». А другой переводчик включает свой ментальный контекст и выдает очень оригинальный и точно передающий смысл слова в контексте «*успешный двигатель*». На сегодняшний день среди немцев имеется много номинаций канцлера Ангела Меркель, как например, «Flüchtlingskanzlerin» (канцлер беженцев) «Teflon-Kanzlerin» (тефлон-канцлер) «Mutter der Nation» (Мать нации) «Mutti Multikulti» (Мамаша мульти-культи), «Teutonische Kanzlerin» (Тевтонская или тефлоновая леди), «Angie», «Madame Non», даже «von KohlsMädchen bis Mutti» (т.е. как говорил Коль “девочка” до сегодняшнего дня “мамочка”).

Чтобы перевод действительно был правильным, синхронисту необходимо во многом обладать теми же знаниями, что и получатель информации. Конечно, синхронный переводчик, даже работающий долгое время в какой-либо узкой сфере или специализирующийся на какой-либо узкой тематике, не может обладать всей полнотой знаний, которой обладает специалист в данной области. Однако без определенных знаний по конкретному предмету сколько-нибудь полноценный перевод просто невозможен.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Broadbent D. Perception and Communication.- London: PergamonPress, 1958.
- 2 Салжанова Л.Е., Оспанова Г., Способ развертывания один из возможных принципов синхронного перевода // Междунар.науч.-практ. конф. «Инновации в образовании и науке», посвящ. 25-летию Независимости Республики Казахстан и 20-летию университета им. Сулеймана Демиреля. – Алматы, 2016.
- 3 Селескович Д., Ледерер М. Интерпретативная теория перевода. – Париж, 1993.
- 4 Setton R. The Interpreting Studies Reader. –Amsterdam, 1999.
- 5 Snelling D. Bibliography of Interpretation. –Camponotto Editore, Udine, 1992.
- 6 DUDEN. Online-Wörterbuch der deutschen Sprache.–Berlin: Mannheim, 2000.
- 7 Швейцер А.Д., Переводолингвистика. Уч. для институтов и факультетов ин.яз. – М.: Военизд, 1973.
- 8 Комиссаров В.Н., Теория перевода (лингвистические аспекты).–М.: Высш.шк., 1996.
- 9 Wagenknecht S. – Режим доступа URL: <https://www.youtube.com/watch?v=bSyHLMBSDSI> - (дата обращения 21.02.2017).

МЕНТАЛЬДІК ІС-ӘРЕКЕТТІҢ РӨЛІ МЕН ІЛЕСПЕ АУДАРМА БАРЫСЫНДАҒЫ ДЕКОМПРЕССИЯНЫҢ МАҢЫЗДЫЛЫҒЫ

Оспанова Г.Р.¹

¹Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ магистранты,
Алматы қ., Қазақстан, e-mail: guldenochka@mail.ru

Эквиваленттік аудармаға қол жеткізу үшін ілеспе аудармашы тілді жоғары деңгейде меңгеруімен қоса аударма стратегияларын да қолдануы тиіс. Берілген мақалада ойдың дұрыс жеткізу принциптері мен стратегиялары, сонымен қатар, ілеспе аударма барысындағы ой операциялары қарастырылады. Басты көңіл теоретикалық болжамдарға және декомпрессия стратегиясына бөлінеді. Біздің басты мақсатымыз – ілеспе аударманы зерттейтін ғалымдардың қызығушылығын арттыру болып келеді, өйткені бұл феноменге аса зор мән берілмеген. Бірақ біздің ойымызша декомпрессия стратегиясы өзіне назар бұруға лайықты, өйткені аударманың сапасы көп жағдайда бұл құбылыстың қолдану немесе қолданбауына байланысты. Неміс тілінің басқа тілдерге қарағанда сөз біріктіруі қатты дамыған. Басқа тілдер соншалықты көп біріккен зат есімдермен, сондай-ақ екі-үш сөздерден тұратын сөздер санымен мақтана алмайды. Бұл мақалада біз неміс тілінен орыс тіліне аударма мысалдарын келтіріп, декомпрессия стратегиясы қолданылғанын қарастырдық. Сонымен қатар, аудармашы бұл стратегияны қолданған кезде қандай қиындықтарға тап болғанын зерттедік.

Тірек сөздер: ілеспе аударма, декомпрессия, когнитивті-базистік білім, компетенция, ықтималды болжам стратегиясы.

Статья поступила 15.04.2017г.

THE TYPES OF COMPRESSION STRATEGY IN THE SIMULTANEOUS TRANSLATION FROM ARABIC INTO KAZAKH

Абдукаликов А.М.¹

¹ MA student, Kazakh Ablai Khan UIRandWL,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: abu_zhan92@mail.ru

The aim of the article is the use of compression strategy. Considerable attention is the use of types of compression strategy in the simultaneous translation from Arabic into Kazakh. The article considers types of compression strategy for simultaneous translation from Arabic into Kazakh and the scope of use, the main purpose, features, including syntactic compression, syllabic compression, semantic compression, lexical compression. Also, the role and importance of types of compression strategy in simultaneous interpretation is considered. Since the structure of the sentence, grammar, etc. The Arabic and Kazakh languages differ significantly from one another, in this article the same grammatical ones were shown, etc. Differences of the two languages, as well as the scope of application of the above methods of compression of the two languages. In Arabic, the abbreviation method is not often used. But this does not mean that the abbreviation method is not applied at all in Arabic. In many ways, the words of the abbreviation were borrowed from other languages. In this article, the abbreviations of the Arabic language and the borrowed words of the abbreviation in Arabic have been indicated. During the simultaneous interpretation, synchronization interpreters use various methods to achieve an adequate translation. One of them is the method of compression. One of the reasons for using the compression method is a large amount of information. In the above case, using the compression method, the synchronist-translator reduces the amount of information without changing the meaning of the speech pronounced by the speaker, and also reduces the psychological stress during the simultaneous translation. This issue was discussed in detail in this article.

Keywords: Simultaneous translation, compression, syntactic compression, syllabic compression, semantic compression, lexical compression, adequate translation.

ӘОЖ 81,253
ҒТАМР 16.31.41

АРАБ ТІЛІНЕН ҚАЗАҚ ТІЛІНЕ ІЛЕСПЕ АУДАРМА БАРЫСЫНДАҒЫ СЫҒЫМДАУ СТРАТЕГИЯСЫНЫҢ ТҮРЛЕРІ

Абдукаликов А.М.¹

¹ Аударма ісі: ілеспе аудармашы,
Абылай атындағы ҚазХҚ және ӘТУ магистранты, Алматы, Қазақстан
e-mail: abu_zhan92@mail.ru

Мақалада араб тілінен қазақ тіліне ілеспе аударма жасау барысында қолданылатын сығымдау стратегиясының түрлері, қолдану аясы, негізгі қызметі, ерекшеліктері және араб, қазақ ілеспе аударма барысындан негізгі мағынаға кедергісіз сығымдау стратегиясының семантикалық, лексикалық, синтаксистік және буындық түрлерінің қолдану аясы қарастырылады. Ілеспе аудармада сығымдау стратегиясы түрлерінің әрбірінің сығымдаудағы рөлі және маңыздылығы көрсетіледі. Араб тілі мен қазақ тілі грамматикалық, сөйлем құрылымы және т.б. жағынан бір-бірінен ерекше тіл болғандықтан осы мақалада ол екі тілдің сол ерекшеліктері мен екі тілде аталмыш сығымдау әдістерінің қолданыс аялары көрсетілді. Араб тілінде аббревиатуралау әдісі көптеп қолданылмайды. Дегенменде бұл мүлдем қолданылмайды деген сөз емес. Көп аббревиатура сөздер шет тілінен алынған. Осы мақалада араб тілінің өз аббревиатурасы

мен шет тілінен алынған аббревиатуралар көрсетілді. Ілеспе аудармашылар ілеспе аударма жасау барысында барабарлы аудармаға жету үшін көптеген әдістер қолданады. Соның бірі сығымдау әдісі. Сығымдау әдісінің қолдану себебінің бірі ол ақпараттың ағымы көп болған жағдайда. Жоғарыда айтылған жағдайда ілеспе аудармашы сығымдау әдісін қолдана отырып, бір жағынан оратордың коммуникативтік мақсатына жетуіне залал келтірмей ақпарат көлемін азайтады және өзіне түсетін психологиялық ауыртпашылықты төмендетеді. Аталмыш мәселе осы мақалада егжей-тегжейлі қарастырылды.

Тірек сөздер: Ілеспе аударма, сығымдау, сығымдаудың түрлері, синтаксистік сығымдау, буындық сығымдау, семантикалық сығымдау, лексикалық сығымдау, барабарлы аударма.

Қазіргі уақытта халықаралық жиындар, конференция, форум, бизнес форум және саммиттерді ілеспе аудармасыз өтуін елестете алмаймыз. Ауызша аударманың бұл түрі күрделі болғандықтан ілеспе аудармашыларға деген талап күннен күнге артып келеді. Басты талаптың бірі – ол аударманың барабарлы болуы. Ілеспе аудармашы аударма барысында көптеген қиындықтарға тап болады. Соның бірі оратордың сөйлеу қарқыны. Сөйлеушінің ақпаратты беру қарқыны жылдам болған жағдайда аудармашы сөйлеуші сөзінен қалып қоюы өте қауіпті. Өйткені аудармадағы ой сабақтығын бұзып алады. Осыдан барып шатасу белең алады. Сондықтан сөйлемді неғұрлым ықшамдап, жинақтап, қысқа сөздермен, орнықты орамдармен сұрыптап дәл жеткізу мүмкіндігін іздестіреді. Бұл жағдайда кібіртіктеу, кібірту аудармашыға үлкен сын. Залдағылар аудармашы тәжірибесіз, нашар деп күмәнданып қалуы мүмкін. Мұндай жағдайларда ілеспе аудармашы ұзақ кідірістің орнын толырып, ақпарат шектен тыс болған жағдайда сығымдау стратегиясының әдіс-тәсілдерін білікті қолдануы арқылы біліктілігін көрсетеді.

Ілеспе аударма барысында түпнұсқадағы сөйлеушінің сөзін аударма тіліне толықтай жеткізу мүмкіндігі төмен болғандықтан сығымдауды қолданудың қажеттілігі туындап отыр. Сығымдауды қолдану арқылы ілеспе аудармашы сөйлеушінің бастапқы идеясы мен коммуникативтік мақсатына зақым тигізбей аудара отырып, уақытты үнемдеуге мүмкіндігі жоғарылайды.

Қысқартуға ұшырайтын тілдік құралдарға байланысты буындық, синтаксистік, лексикалық және семантикалық сығымдау болып бөлінеді. Олардың әрқайсысын толығырақ қарастырып, нақты мысалдар келтірейік:

Ілеспе аудармада қолданылатын ақпаратты сығымдаудың бір түрі – семантикалық деңгейдегі сығымдау. Синтаксистік сығымдау дегеніміз – түпмәтінде берілген синтаксистік құрылымдарға қарағанда аударма тілінде жай және қысқа құрылымдарды таңдау. Басқаша айтқанда,

сығымдаудың бұл түрі күрделі сөйлемдерді бірнеше жай сөйлемге бөліп аудару арқылы іске асады. Араб тілінен ілеспе аударма жасау барысында синтаксистік сығымдау әдісінің бірнеше түрі бар. Күрделі сөйлемдерді бірнеше жай сөйлемге бөлі; араб тілінен ілеспе аударма жасау барысында ілеспе аудармашылар ұзын сөйлемдерді немесе күрделі сөйлемдерді жай сөйлемдермен ауыстырып, сол арқылы оратордың ақпаратты беру қарқынымен теңесіп, ақпаратты қайта өңдеу желілік синтаксистік тәртібіне бағынып, сол арқылы ілеспе аудармашыға түсетін психикалық ауыртпалықты жеңілдетеді, өйткені қазақ тілі мен араб тілі арасында көптеген синтаксистік айырмашылықтар бар.

Синтаксистік сығымдау тілдік мәтінде қолданылған күрделі құрылымнан қысқа және қарапайым құрылымдарды талдап қолдану арқылы нәтиже көрсетеді.

Әсіресе араб тілі мен қазақ тілін алатын болсақ, сол екі тілдің грамматикалық және синтаксистік, және жай сөйлем құру тәсілдерінің үлкен айырмашылықтарына себепті, синтаксистік сығымдауды қолданбаусыз ілеспе аударма жасау өте қиын. Ілеспе аударма барысында сөйлемдерді толығымен тыңдап, содан соң аударуға уақыт болмағандықтан, үлкен сөйлемдерді бірнеше жай сөйлемге қазақ тілінде бөлуге мәжбүрлік туады.

Синтаксистік сығымдаудың қазақ-араб тілдер жұбындағы тағы бір қажеттілігі – бағыныңқы құрмалас сөйлемдердің құрылыстары. Араб тілінде бағыныңқы құрмалас сөйлемнің құрылысы орыс тіліне ұқсас болып келеді: ол жерде бағыныңқы сөйлем бас сөйлемнен кейін келе береді. Ал қазақ тіліне ондай сөйлемді аудару үшін, бағыныңқы сөйлемді алдын ату қажет. Ал ілеспе аударма барысында сөйлемді соңына дейін тыңдап, содан соң аударуға мүмкіндік болмағандықтан, аудармашы синтаксистік сығымдауға жүгіне отырып, ол сөйлемді екі жай сөйлемге бөліп аударды.

Осындай айырмашылықтарды ескере отырып, ілеспе аудармашы аударма арасында синтаксистік сығымдауды жиі қолданады.

Мысалы:

تستو نیفلأ یف لصاوتت ومنلا لجأ نم ؤیملاعلا تاداصتقوالا تاي دحت
لودلا نم امریغك ناتس خازاك لواحت ،لورتبلا راعسأ رایهن! لظ یفو ،رشع
اهتقاط رداصم عیونت طفنلل ؤجت نمل

Аудармасы:

«Әлемдік экономикалық сынақтар екі мың он алтыншы жылға дейін жалғасып, мұнай бағасы құлдырағаннан кейін, Қазақстан өзгеде мұнай өндіруші мемлекеттер сияқты энергия көздерін түрлендіруге күш-жігер жұмсауда».

Синтаксистік сығымдауға ұшыраған аудармасы: Әлемдік

экономикалық сынақтар екі мың он алтыншы жылға дейін жалғасып келеді. Мұнай бағасы құлдырап кетті. Қазақстан өзгеде мұнай өндіруші мемлекеттер сияқты энергия көздерін түрлендіруге күш-жігер жұмсауда.

Аудармашы ілеспе аударма барысында бір күрделі сөйлемді үш жай сөйлемге айналдырып барабарлы аударма беруге мүмкіндік жасады.

Синтаксистік сығымдау ілеспе аударма барысында, әсіресе грамматикалық жағынан айырмашылығы көп тілдер арасындағы аудармада қолдану аудармашы үшін өте қолайлы және ыңғайлы болып табылады.

Тілдегі үнемдеу қағидаты әрекетінің пайда болуының көрінісі – ол стилистикалық түрде таңбаланбаған және жүйелік сипаты бар, ондағы ақпараттың өзгеріссіз енгізілген тілдік құрылымның қысқаруының үдерісін көрсететін лингвистикалық сығымдау. Бұл үдер басы артық буындарды қысқарту мен қатар, оларды қысқарақ бірліктерді ауыстыру арқылы да жүзеге асады. Б.П. Дюндик: «сығымдау дегеніміз – ол сөйлеушімен екі немесе оданда көп базисті трансформаларда қолданылатын екінші қатарлы заңды түрлендірулер және толық ашылған синтаксикалық құрылымдарда беретін ақпарат көлемін оңай түрге түрлендіретін ашық күрделі құрылымдарды келтіруге септігін тигізеді» [1, 22-б.]. Көптеген лингвисттер бұндай құбылыстың бар екенін баса айтуда. Бірақ, оған әр түрлі атау беруде (сығымдау (компрессия), қысу, жинақтау, редукция және т.б.). Біздің ойымызша, «сығымдау» (компрессия) термині жан-жақты болғандықтан, тілдік құбылысты сипаттауға адекваттырақ болып табылады.

Жоғарыда аталып кеткендей, тілдік деңгейде үнемдеу қағидаты өз кезегінде үнемдеу қағидатын жүзеге асыру жағдайының бірі болып табылып, сөйлеудің толық емес типіндегі тілдің синхрондық, диахрондық деңгейлерінде әрекет жасап лингвистикалық сығымдау формасында байқалады. Сығымдау факторы тілде барлық тілдік деңгейлерде қызмет етеді: фонетикалық, морфологиялық, лексикалық, синтаксикалық [2, 97-б.]. Эллипсис синтаксикалық деңгейде сығымдау нақты көрініс табады. Бірақ, эллипсисті синтаксикалық сығымдаудың басқа да түрлерінен шектеу қажет.

Эллиптикалық сөйлемдер толық нұсқаларға қарағанда анықталады. Толық сөйлемдердің астарында құрылымдық позициялары толықтырылған сөйлемдер жатыр. Бірақ, компоненттердің біреуінің болмауы (немесе күрделі сөйлемнің қысқаруы) сөйлемнің эллиптикалық болуын білдірмейді. Бұндай құрылымдар мәні бойынша сығымдалған болып табылады. Белгілі болғандай синтаксистік сығымдау түсінігі каноникалық құрылым түсінігімен байланысты. Дәстүрлі грамматикада каноникалық құрылым нақтыкөрсетілген субъектті-объектті-предикатті

қарым-қатынастар ретінде түсіндіріледі, және одан қандайда бір ауытқулар бұзу болып саналады (біздің ойымызша бұл жерде сығымдау құбылысымен айналысып отырмыз). Каноникалық және құрылыммен қысқарғанның арасында байланыс орнату барысында екі түсіндірмелер ұсынылады: 1) каноникалық құрылым қысқарған құрылымның терең менталингвистикалық репрезентацияны білдіреді; 2) каноникалық құрылымқысқартылған құрылыммен тепе-тең жайылған лингвистикалық құрылымды білдіреді [3, 103-б.]. Эллипсисті каноникалық құрылымға қарай Ж. Бастужидің сөзі бойынша «эллипс – ол әрдайым каноникалық құрылымның қысқаруы» [4, 18-б.]. Бұл жерге сұрақ-жауап бірлігі, етістіксіз сөйлемдер, леп белгісі, телеграфты стилінің айтылымдары, күрделі сөздер, субстантивтенген сын есімдер, тіпті аббревиатуралар. Эллипс элементтің түсуінде немесе бір түрі анафора болып саналатын нақты ауыстыруда байқалады [5, 113-б.]. Алып тастау түсінігі жайлы Ж. Дюбуа «ол трансформацияның өзімен анықталатын басты сөйлемдерде кездесетін элементтерді алып тастаудан құралады. Соның бірі бірдей элементтердің трансформациялануы болып табылады. Осылайша, бір айтылымда ұқсас атаулы синтагмалар алынып тасталды: *أنا دي رأ* / *أنا دي رأ* аудармасы: «Мен сенің әріптесінді көргім келіп тұр» *أنا دي رأ* / «*أنا دي رأ*» [6, 286-б.].

Осы жағдай аясында үлкен талқылаулар тұйық райлы сөйлемдерді туындатқан. К. Арош және Д. Менгено эллипсис және каноникалық құрылым жйлы айта отырып осы мәселеге қатысты әр-түрлі лингвисттердің теорияларына талдау жасауда: дәстүрлі грамматикада *أنا دي رأ دم حم* сөйлемі эллипсикалық болып қаралады, өйткені каноникалық құрылымға сай және өз құрамында бастауыш, баяндауыш және үстеме бар.

Ж. және Р. Лебуданың пайымдауынша *أنا دي رأ* сөзі инфинитивті сөйлем болып саналады, әйтседе бастауыштың басты етістікпен байланысы өте мықты болғандықтан ол да инфинитивке жатады.

Н. Хомскидың трансформационды грамматика теориясында «Менің барғым келеді» фразасы трансформациялау нәтижесінде бастауышы (терең құрылымда бар) түсіп қалатын қосымша бағыныңқы сөйлем фразасы ретінде қарастырылады (баламалы есім тобының түсіп қалуы). Осы тория аясында терең құрылым каноникалық болып табылады.

Зерттеушілер ХХ ғасырдың 70-ші жылдардан бастап жоқ болуды білдіретін түсінікті алға қойып отыр. Осылайша, лакуна айтылымның негізгі ерекшелігі болып саналады. Ж.К. Мильнер инфинитивте бастауыштың болмауын осы көз қоз қараспен қарастырып отыр. Жіктелетін етістіктер айтылымды қосуды қамтамасыз ететін оңтайлы белгісі бар (яғни, морфологиялық тұрғыдан белгіленген). Ал, инфинитив

болса жағымсыз, теріс белгісі бар (яғни, морфологиялық тұрғыдан белгіленбеген) [7, 143-б.].

Біздің ойымызша лингвисттер өз зерттеу жұмыстарында сығымдау факторының әрекетін ескермегенде синтаксикалық құбылыстарды зерттеу бұлай талқыға алынбас еді. Онда, каноникалық құрылым толық, «мінсіз» түрде, ал оның түрлері сығымдалған құрылымы, «ақиқат» түрі ретінде қарастырылар еді. М.В. Зеликова өз монографиясында былай деген, «сығымдау проблемасы жай үнді-европалық сөйлемдерінің субъектті-предикатты-объекттік қатынастың ортасы болып табылады. Және ол грамматикалық түрде жай сөйлем аясында бірнеше мағыналық қатынастарын біріктіру проблемасымен тікелей байланысты» [8, 52-б.].

Буындық деңгейде қолданылатын сығымдау стратегиясы ілеспе аудармада қолданылатын ең жай түрі болып табылады. Буындық компрессия дегеніміз - негізгі мәтінде айтылған ақпараттың буындық көлемін аударма мәтінінде қысқарту, яғни қысқа буындық сөздерді таңдап алу тәсілі. Ақпараттық компрессия жасау механизмінде буындық компрессия ең төмен деңгейде іске асады. Ол аударма жасалып жатқан тілдегі мүмкін сөздердің арасынан ең буыны аз, қысқа сөзді таңдауды қамтиды. Черновтың айтуы бойынша, аудармашының сөйлеу жылдамдығын оратордың жылдамдығына жақындатуға көмектеседі [9, 401-б.]. Алайда, сөйлеу компрессиясының бұл түрі практикада көп қолданылып, ілеспе аударма, мамандарына көп көмек тигізеді деп айта алмаймыз. Қысқа буындық сөздерді таңдап алып, қолдануға бағытталған стратегия шын мәнінде күш пен уақыт үнемдейді деп саналатыны күмән тудырады. Шындығында, мынандай жағдай талас туындатуы мүмкін: әсіресе туысқан тілдер арасында ауызша аударма жасалған кезде ортақ түбірі бар бір-біріне ұқсасып кеткен сөздерді немесе буын саны бірдей сөздерді пайдалану тіпті де ыңғайлы болады. Сол себепті, басқалай бір жайлы ету амалдары ерекше талап етілмеген жағдайда қателік туындамас үшін, қате аударманың алдын алу немесе аударма тілінің дұрыс болуын мақсат ете отырып, буындық деңгейдегі компрессия стратегиясын қолданудың қажеті жоқ.

Оның үстіне, айтылып отырған буындық компрессия әдісін іс жүзінде нақты қалай қолдану керек екені анық емес. Қысқа буындық сөздер шынымен де көп буындық басқа да лайықты деп есептелінетін синонимдерге қарағанда жақсырақ па? Егер бұл жағдай шынымен де қажет болса, бұл тәсіл шын мәнінде ілеспе аудармашының санасына автоматизм деңгейі көп жылдық машықтан кейін толығымен даму алғаннан соң, осылайша тең мағыналы қысқа буындық сөздерді талдап қолдану ешқандай күш салуды талап етпей-ақ іске асатын болады.

Неге оны автоматты түрде дейміз? Оның жауабы келесіде: ілеспе

аударма барысында, уақыт тапшылығында, ілеспе аудармашы ойында бірнеше синонимдерді талдап, оның ішінде аз буынды, қысқа сөзді таңдап отыратын уақыт та мүмкіндік те болмайды. Ілеспе аударма барысында тіпті ойлануға да артық уақыт жоқ. Сондықтан да, буындықкомпрессияның бұл түрін ілеспе аударма барысында қолдану аудармашыға уақыт пен тәжірибенің арқасында келеді.

Алдын жазылған ақпаратты қорытындайтын болсақ, буынның семантикалық бірлік емес екендігін, және ілеспе аудармада буынға емес, жалпы мағынаға аса мән берілетінін есте сақтау қажет.

Кейбір аудармашылар буындық деңгейдегі компрессияға көп көңіл бөле бермейді. Агглютинативті тілдер қатарына жататын қазақ тілінде, флективті тілдер қатарына жататын араб тіліне қарағанда буындық жағынан сөздердің ұзынырақ болатыны мәлім. Оған қоса, сөздердің семантикалық әлеуетіне де қатысты біраз айырмашылықтар бар. Буын деңгейіндегі қысқартулар лексикалық деңгеймен тығыз байланысты.

Алайда, буындықкомпрессияныілеспеаудармадажиіқолданылмайды дегенмен, оның ішінде ілеспе аудармашыларға қолданысқа тап болатын түрі де бар. Ол - толық атау немесе сөз тіркестерді аббревиатуралар арқылы аудару.

Негізінде, ғылымдардың еңбектеріне жүгінетін болсақ, Чернов толық атау немесе тіркестерді аббревиатурамен аудару тәсілін синтаксистік компрессияға жатқызған [9, 115-б.]. Дегенмен, аббревиатура және қысқарған сөздерді қолдану синтаксистік компрессиядан гөрі буындық компрессияға жақын келеді. Оның себебі, буындық компрессия дегеніміз не? Буындық компрессия дегеніміз аудару барысында мүмкін сөздердің арасынан ең аз буынды яғни қысқа сөзді талдап, аударма барысында соны қолдану. Ал аббревиатура дегеніміз не? Сөздіктің берілген анықтамасы бойынша, "Аббревиатура (итал. *abbreviatura*, *ab* - қысқарту, *brevis* - қысқа сөзінен) - негізгі сөз тіркестеріне енетін бастапқы сөздер дыбыстарынан немесе бастапқы әріптерден жасалған сөз". Сонда, басқаша айтқанда, ол берілген сөздің қысқарған түрі. Сондықтан да, аббревиатуралар арқылы аудару тәсілін біз буындық компрессияға жатқызуды жөн көрдік. Аббревиатураларды ілеспе аударма барысында қолдану – ілеспе аудармашы үшін өте қолайлы болғанымен араб тілінде көптеп қолданылмайды. Өйткені араб тілінде аббревиатуралауға ұшыраған сөздер санаулы ғана деп айтсақ қателеспейміз. Араб тілінде аббревиатураға ұшыраған сөздердің көбісі европа тілдерінен алынған. Мысалы: «سكيب» аудармасы «БРИКС» халықаралық ұйым атауын ағылшын тілнен «BRICS» араб тілінің әріптері арқылы дәлме-дәл көшіріп алынған. «يسلطانا لامش فلح قمظنم» қазақша аудармасы «Солтүстік Атлант Шарты ұйымы» аббревиатуралауға ұшыраған түрі

«وتان» немесе «وتان فلح» ағылшын тіліндегі «NATO» сөзін араб әріптері арқылы дәлме-дәл көшірілген. Әрине, жоғарыда ескеріліп кеткендей араб тіліндегі аббревиатуралардың көбісі шет тілдерінен алынады. Дегенмен де, бұл мүлдем жоқ дегенді білдірмейді. Мысалы: «ةيمالسال ؤمواقملا ؤكرح» аудармасы «Исламдық қарсыласу қозғалысы» аббревиатуралауға ұшыраған түрі «سامح» яғни «хемас», «ريرحتللا ؤكرح» аудармасы «Палестинаны азат ету ұйымы» аббревиатуралауға ұшыраған түрі «حترف» яғни «фатах», «ؤلودلا» аудармасы «Ирак және Шам ислам мемлекеті» аббревиатуралауға ұшыраған түрі «شعاد» яғни «дайш», аббревиатураның осы түрін өзге тілдерде де әріптерін өз тілдеріне көшіру арқылы бұқаралық ақпарат құралдарында қолданады, «ممالا ؤمظنم» қазақша аудармасы «БҰҰ-ның палестиналық босқындарға көмек көрсету агенттігі» қысқаруға ұшыраған түрі «ارون» яғни «Анура». Қазақ тіліне келетін болсақ ұйым атауларын айту барысында әрқашан эстетикалық жағынан жағымды және сәтті бола бермейді. Сондықтан, ондай жағдайларда ілеспе аудармашыға ол сөзді немесе сөз тіркесін сол қыстырылған түрде қалдыру немесе ағылшы тіліндегі қысқартуы не аббревиатурасын қалдырғаны жөн. Мысалы, орыс тілінде айтып тіліміз үйренген ООН - Организация Объединенных Нации, қазақ тіліне аударғанда БҰҰ болады – Біріккен Ұлттар Ұйымы. БҰҰ деп айту ыңғайлы емес, құлаққада жағымсыз естіледі. Сондықтан да, аудармашылар аудару барысында ООН деп қалдырғанды жөн көреді. Сол сияқты ОПЕК – Мұнай экспорттаушы елдер ұйымы, ағылшын тілінде «The Organisation of the Petroleum Exporting Countries, OPEC», бұл ұйымның ағылшын тіліндегі бас әріптерін қазақ тілі әріптеріне ауыстырып бұқаралық ақпарат құралдарында немесе аудармашылар айтады.

Мысал:

Негізгі нұсқа:

هئاضعا نمأ و ؤيرح ؤيماح يف يسلسلطلال لامش فلحل يساسال فدهلا لثممتي
تصرف يسلسلطلال لامش فلح رفوي و . ؤيركسعلا و ؤيسايسلا لئاسولا لالخنم
ةينمالا اياضقلا نأشب تارارقلا ذاختا و رواشتلا لجانم ؤاضعالا لودلل ؤديرف
تالجملا فلتخم يف و تايوتسملا عيجم يلع

Аудармасы:

«НАТО-ның басты мақстаы – ол саяси және әскери құралдар арқылы мүше мемлекеттердің қауіпсіздігін сақтау. Және бұл ұйым мүше елдердің әртүрлі салалар мен деңгейдегі қауіпсіздік мәселесінде шешім қабылдауға кеңестер өткізумен қамтамасыз етеді».

Бұл мысалда көрініп тұрғандай, араб тіліндегі «فلحل يساسال فدهلا» аудармасы «Солтүстік Атлант Шарты ұйымы»-ның орнына

«НАТО» аббревиатурасын қолдануды ілеспе аудармашы жөн көрді. Осылайша аудармашы уақыт үнемдеп, оратордың сөйлеу қарқынымен теңесуге амал жасады. Жоғарыда көрсетілген мысалға сүйене отырып осы әдістің ілеспе аудармашыға барабарлы аударма жасауына көптеп септігін тигізетіне көзіміз жетті.

Семантикалық сығымдауға келетін болсақ ол қайталанатын семантикалық компоненттер санын азайту арқылы және олардың дыбысталуы мен жалпы дискурстағы құрылымның санын азайтуды көздейді. Семантикалық сығымдау әдісі көп жағдайда семантикалық мағынаны ғана жеткізетін форманы қолданады. Сонымен қатар гипонимдерді қолдау арқылы, сараланған семантикалық бірліктерді нақтылық бағыттан жалпы бағытқа көшуін жоюды қамтуы да ықтимал. Семантикалық сығымдаудың төтенше жағдайында жалпылық зат есімнің орнына сілтеу есімдіктерін қолдануы мүмкін. Черновтың зерттеу нәтижелеріне сенетін болсақ «семантикалық сығымдау қолдану негізінен сілтемелі ой пікір мен анафораларын азайту арқылы жүзеге асады» [9, 105-б.]. Дегенмен араб тілінен ілеспе аударма жасауда семантикалық сығымдау әдісі негізінен қайталанылатын семантикалық құрамдас бөліктерді жою және маңызды емес семантикалық құрамдас бөліктерді азайту арқылы жүзеге асады. Семантикалық сығымдау әдісінің дискурс тұжырымынан берілген сілтемелі айтылымдарды азайту, жалпылық ұғымдағы сөздерді арнайы сөздермен алмастыру және ресми стильдегі сөздерді ауызекі сөздермен ауыстыру сияқты түрлері бар.

Черновтың тұжырымы бойынша, синтаксистік сығымдау әуелгі тілдік мәтінде қолданылған күрделі құрылымнан қысқа және қарапайым құрылымдарды талдап қолдану арқылы жүзеге асады. Тармақ сөйлемдері бар күрделі сөйлемдерді бірнеше жай сөйлемге бөліп аудару, қатысушылық құрылымдағы тіркесті септік шылау тіркестерімен ауыстыру, сөз тіркестерін бір сөзбен ауыстыру, немесе бір елдің немесе белгілі бір ұйымның толық аталуын аббревиатураларымен ауыстыру арқылы іске асады [9, 28-б.].

Практикадағы ілеспе аудармашылардың айтуына сүйенсек, оратордың сөйлеу жылдамдығы минутына жүз-жүз жиырма сөз құрайтын болса, онда ол түпнұсқаны аударма тіліне жеткізуге өте қолайлы болып табылады. Ал егер оратордың сөйлеу қарқыны минутына жүз елу – екі жүз сөз болса, аударма барабарлы болуына шектеуі деп айтсақ та болады. Яғни бұл сан екі жүзден де асатын болса, ілеспе аударманың дұрыс және барабарлы болуы мүмкін емес десек те болады. Ал Лердердің айтуынша минутына жүз сөз барабарлы аударма шығуының шегі. Тағыда бір сығымдау стратегиясын қолдануды талап ететін фактор – ол түп нұсқа тіл мен аударма тілінің құрылымдық айырмашылықтары. Қазақ тілі мен

араб тілдерінің құрылымдық жағынан ұқсамайтындықтан, осы фактор аудару үрдісін қиындатады. Сондықтан ілеспе аудармашы аударма дәлдігін сақтау үшін сығымдау стратегиясын пайдаланады. Бұл жердегі ең маңызды айтып өтетін нәрсе – ол аталған екі тілдің синтаксистік айырмашылығы. Қазақ тілінде баяндауыштың сөйлемнің соңында орналасуы аударманы, әсіресе ілеспе аударманы біршама қиындатады. Бір сөйлемді аударып бастау үшін, сөйлемнің барлығын тыңдап, оны қазақ тілінің синтаксис заңдарына байланысты құрастырып, сонан соң аударманы айту қажет. Сол себептен бұл фактор да араб тілінен қазақ тіліне ілеспе аударма барысындағы аса маңызды және себепші фактор болатын барлығымызге мәлім. Оратордың сөзіндегі ақпараттың артықтығы сығымдау стратегиясын қолдануға итермелетін фактор. Ілеспе аудармашының басты мақсаты оратордың негізгі коммуникативті мақсатын қамтитын ақпаратты жеткізу болып табылады. Оратордың сөзінде қайталанып отыратын ақпараттар, мағыналық жүктемесмі жоқ ақпараттар және тақырыптан сырт айтылған ақпараттар кездеседі. Сонымен қатар, оратордың қарқынынан қалмай аудару үшін, уақыт үнемдеу мақсатында, аудармашы алғашқы сөйлеушінің коммуникативті мақсатына зақым тигізбейтін мәліметтерді тастап кетуі қате болып саналмайды. Алайда, мәтінді осы тұрғыда ықшамдағанда логикалық тізбек толық сақталуы тиіс. Ол дегеніміз тыңдаушы сығымдау стратегиясы қолданылып жасалған аударманы тыңдай отырып, бөлек алынған сөздер мен сөз тіркестерін ғана естімей, мәні, логика және оратордың мақсаты сақталған аударманы естуі қажет. Тек қана осы жағдайда аударма барабарлы болады. Ал адекватты аударма жасау – ол кез келген аудармашының (жазбаша аудармашының да, ізбе-із аудармашының да, ілеспе аудармашының да) басты мақсаты болып табылады. Сол үшінде ілеспе аудармашы осындай жағдайда сығымдау стратегиясын қолдана отырып, мәтіннің мәні мен аударманың сапасын есте сақтауы міндет. Әрине, ілеспе аудармадағы аудармашының қызметіне ықпал ететін сөздерді үнемдеу қағидаттарын ұмытпауымыз қажет. Жоғарыда аталып кеткендерге нақтылау айтатын болсақ араб тілінен немесе керісінше ілеспе аударуда сығымдаудың орны өте үлкен. Сығымдау құбылысы араб-қазақ тілдері қосындысымен жұмыс істеген уақытта, біздің ойымызша жалпы ақпаратты беру заңдылығымен, ілеспе аудармашының аудармада ақпаратты қысқартуға, соның ішінде тыңдау және сөйлеу үдерісі бір уақытта орын алмауы үшін паузалар қалдыруымен түсіндіріледі.

Қорыта айтқанда, ілеспе аударманың пайда болғанына осынша аз уақыт болғанымен, осылайша қысқа уақыт ішінде ол қиындық тудыратын факторларға қарамастан жоғары деңгейдегі мамандық ретінде танылып

халықаралық конференция және келіссөздерде кеңінен қолданыс алып келеді. Ілеспе аударманың бүгінгі халықаралық қатынастағы маңызы және орны ерекше екені барлығымызға белгілі.

Ілеспе аудармашы аударма сапасын арттырып аударма барысында кездесетін факторлармен кәсіби қиындықтарына төтеп беру үшін міндетті түрде түрлі аударма стратегияларын білікті түрде қолдана білуі тиіс. Біздің қарастыратын стратегиямыз – ол оратордың коммуникативтік мақсатына жетуіне зиян келтірмейтін бірліктердің басын қысқартатын сығымдау стратегиясы. Бұл стратегияның да түрлері бар: Семантикалық сығымдау, лексикалық сығымдау, синтаксистік сығымдау және буындық сығымдауды статьямызда қарастырдық. Жоғарыда көрсетілген сығымдау түрлерінің қолданылу аясы, мақсаты, міндеті, ерекшеліктері мен аудармашыларға түсетін психикалық ауыртпашылықты жеңілдететіні қарастырылды. Одан бөлек араб тілі мен қазақ тілі бір бірінен ерекшеленетін тіл болғандықтан, осы мәселе де назарымыздан тыс қалған жоқ. Жәнеде араб тіліне қазақтіліне ілеспе аударма жасау барысында қай сығымдау стратегиясының қай түрі ыңғайлы екенін көрсеттік.

ӘДЕБИЕТ

1 Дюндик Б.П. Компрессия придаточных предложений в современном английском языке (на материале обстоятельственных придаточных предложений): автореф. дис. ... канд. филол. наук. - М., 1971. – 22 с.

2 Лисник М.В. Лингвистические признаки языковой компрессии (на материале французского языка)// Язык и общество: Матер. конф. «Чтения Ушинского». - Ярославль, 2002. - С. 97-99.

3 Fuchs C. Une version transformationnelle de l'ellipse. L'effacement chez Harris// Histoire. Epistémologie. Langage. - 1983. - № 5. - P. 103-111.

4 Абызов А.А. Фонетические характеристики английской компрессированной речи (на материале канадского варианта английского языка): автореф. дис. ... канд. филол. наук. - Иваново, 2005. – 18 с.

5 Bastuji J. L'ellipse et les relatives// Histoire. Epistémologie. Langage. - 1983. - № 5. - P.113-119.

6 Дюбуа Ж., Дюбуа С.Ф. Элементы французского языка. Синтаксис. - Париж, 1970. - 286 с.

7 Haroche Th., Maingueneau D. L'ellipse ou la maîtrise du manque // Histoire. Epistémologie. Langage. - 1983. - № 5. - P.143-150.

8 Зеликов М.В. Компрессия как фактор структуры и функционирования иберороманских языков: монография. – СПб., 2005. – 52 с.

9 Чернов Г. В. Синхронный перевод: речевая компрессия. Лингвистическая проблема // Тетради переводчика.-М., 1969. - С. 52.

ВИДЫ СТРАТЕГИИ КОМПРЕССИИ ПРИ СИНХРОННОМ ПЕРЕВОДЕ С АРАБСКОГО НА КАЗАХСКИЙ ЯЗЫК

Абдукаликов А.М.¹

¹Магистрант, КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
специальность 6М020700 – Переводческое дело: переводчик – синхронист,
г.Алматы, Казахстан, e-mail: abu_zhan92@mail.ru

В статье рассматриваются виды стратегии компрессии при синхронном переводе с арабского на казахский язык, сфера использования, основная цель, особенности, синтаксическая компрессия, слоговая компрессия, семантическая компрессия, лексическая компрессия. А также исследуется роль и важность видов стратегии компрессии в синхронном переводе. Так как по строению предложения, по грамматике и т.д. арабский и казахские языки значительно отличаются друг от друга, в данной статье были показаны те самые грамматические и т.д. отличия двух языков, а также сфера применения вышеуказанных методов компрессии двух языков. В арабском языке не часто применяется метод аббревиатуры. Но это не значит что метод аббревиатуры совсем не применяется в арабском языке. Во многом, слова аббревиатуры были заимствованы из других языков. В данной статье были указаны аббревиатуры арабского языка и заимствованные слова аббревиатуры в арабском языке. Во время синхронного перевода переводчики-синхронисты пользуются различными методами для достижения адекватного перевода. Одним из них является метод компрессии. Одной из причин для использования метода компрессии является многочисленный поток информации. В вышеуказанном случае, применяя метод компрессии синхронист-переводчик сокращает объём информации, не меняя при этом смысл речи произнесенный оратором, к тому же уменьшает психологическую нагрузку во время синхронного перевода. Этот вопрос был подробно рассмотрен в данной статье.

Ключевые слова: синхронный перевод, компрессия, виды компрессия, синтаксическая компрессия, слоговая компрессия, семантическая компрессия, лексическая компрессия, адекватный перевод.

Статья поступила 21.04.2017 г.

MULTI-PRAGMATISM OF SEMANTIC CHANGE IN SIMULTANEOUS INTERPRETATION

Tsoy M.A.¹

¹MA student (simultaneous interpreter),
Ablai khan KazUIRandWL,

Almaty, Kazakhstan, e-mail: tsoy_misha93@mail.ru

This article concerns the semantic change of concept of «Crisis» in different situations of communication. Also this lexical layer and peculiarities of its semes and sememes are investigated. The lexeme «Krise» can be considered as polisem as the general lexical meaning of the word consists of complex various components of meanings. This information allows us to specify sems/sememes structures of a lexical meaning of the word for understanding of its content by adequate and competent translation. Sememes of a lexeme are differentiated among themselves by opposition of sem/sememes signs. As an example can be the verbal signs «Anfall» - flush, an attack, bout (during a disease), «entscheidende Absicht» - push (in psychological deviations), during the progress of a disease, «unerwarteter Umschwung» - a sudden revolution in economy (the economic theory). It is necessary to consider that besides negative values in this concept there are also positive formulations. So for example, manager Stephen Fink finds that in business activity the semantic field «crisis» means «prodromal situation» (verbatim «vorausgehende Situation» – the previous situation), that is a phase or the period when it is necessary to tighten hardly belts and to undertake some measures.

Keywords: pragmatic, sema, semantic derivation, metonymy, linguistic view of the world.

УДК 81'253
МРНТИ 16.31.41

МНОГОПРАГМАТИЧНОСТЬ СЕМАНТИЧЕСКОГО ПРЕОБРАЗОВАНИЯ ПРИ СИНХРОННОМ ПЕРЕВОДЕ

Цой М.А.¹

¹ магистрант, КазУМОиМЯ имени Абылай хана,
г. Алматы, Казахстан, e-mail: tsoy_misha93@mail.ru

Эта статья посвящена рассмотрению семантического преобразования лексики «Кризис» в различных речевых ситуациях, исследуется также данный лексический пласт с его особенностями сем и семем. Лексему «Krise» можно считать полисемной, так как общее лексическое значение слова состоит из совокупности различных компонентов значений. Эти сведения позволяют нам уточнить сем(ем)ные структуры лексического значения слова для понимания его содержания при осуществлении полноценного и грамотного перевода. Семемы лексемы дифференцируются между собой противопоставлением сем(ем)ных признаков. В качестве примера подойдут словесные знаки „Anfall“ - приступ, припадок (во время болезни), „entscheidende Absicht“ - решительный момент (в психологических отклонениях), процессах развития болезни, „unerwarteter Umschwung“ - внезапный поворот в экономике (экономической теории). Нужно учитывать, что помимо негативных значений в данном концепте имеются также позитивные формулировки. Так например, менеджер Стивен Финк находит, что в предпринимательской деятельности семантическое поле «кризис» означает „prodromal situation“ (дословно „vorausgehende Situation“ – предшествующая ситуация), то есть фаза или период, когда нужно подтянуть туго пояса и предпринимать какие-то меры.

Ключевые слова: прагматика, сема, семантическая деривация, метонимия, языковая картина мира.

Известно, что прагматика является разделом семиотики, изучающим отношение использующего знаковую систему к самой знаковой системе. Первое её применение и четкое определение было рассмотрено Ч. Моррисом, однако исторически основополагающие идеи в данной области восходили еще к Ч. Пирсу. Исследование семантических преобразований слов в любом тексте является актуальным для семасиологии, так как функционирование слова в контексте любого произведения нередко связано с изменением его семантической структуры, реализацией заложенных потенций. Кроме того, употребление слова, по замечанию Ж. Вандриеса, «в силу своего разнообразия, непременно воздействует на значение» [1].

Если учитывать, что семантические преобразования оказываются самыми многочисленными и самыми разнообразными в переводческом опыте, то можно найти в списке каждого лексико-семантического поля очень много разнообразных понятий, как например в смысле слова «Krise»: «die Rückgänge» (возвращение; упадок; возврат; обратный ход) или «die Verzögerungen» (просрочка (напр. платежа); запаздывание) и даже «die Abweichungen» (колебание, несовпадение) и выражений: *eineschwere*, *seelische Krisedurchmachen*, *überwinden* (испытывать, преодолевать тяжелый, душевный кризис); *ineine Krisegeraten* (оказаться в кризисе); *die Wirtschaft*, *die Parteisteckt in einer handfesten Krise* (экономика, партия попадает в явный кризис); *die Krisekriegen* (попадать в кризис) (*salopp*; *in Verwirrung geraten*, *sich aufregen*) etc. [2]. Разумеется, межъязыковая лексико-семантическая асимметрия, обуславливающая эти преобразования, приводит к тому, что текст перевода никогда не бывает и не может быть семантически тождественным исходному сообщению. Доказательством могут служить фразеологизмы с глагольным сопровождением: *etwas macht die Runde* „*etwas wird bekannt*“; *die Bude zumachen* „*mit etw. beenden*“; *Geld machen* „*gut verdienen*“; *jemand macht fuffzehn* „*jemand pausiert bei der Arbeit*“; *jemand macht sich ein Fressen aus etwas* „*jemand freut sich über Fehler anderer*“ [3]. Мы находим, что данный пласт лексики, точнее исследование лексики кризисного периода (Krise-Zeit-Lexik) и определение спецификации её семантики представляются интересным с точки зрения синхронии, поскольку семантическая модель перевода, построенная на принципах компонентного анализа (расчленения семантики значимых единиц языка на элементарные смыслы — семы) является самой достоверной. Здесь также важными для перевода являются такие логические операции, как обобщение и ограничение

понятий. В результате этих операций объем понятий либо обобщается, либо, напротив, ограничивается, сокращается, то есть речь идет в данном случае о семантической деривации, где понятие языковой единицы одновременно либо сокращается, сужается, либо расширяется ее содержание. Таким образом, объем и содержание понятия оказываются в прямо противоположной зависимости: чем шире объем понятия, тем более обобщенным и размытым оказывается его содержание, и наоборот. Для иллюстрации данной операции в синхронном переводе мы выбрали текст из видеofilmа «Die Ökonomie von Gut und Böse» [4], с помощью которого можно будет иллюстрировать особенности применения семантического преобразования, операции обобщения и ограничения, которые могут осуществляться с помощью различных языковых средств и их перевода. Для сравнения представим перевод синхрониста (авторов статьи):

Über die Ökonomie von Gut und Böse muss ich nicht nur im Umgang Gedanken machen.	Об экономике добра и зла, мы не должны думать только в повседневной жизни.
--	--

Перевод осуществляется с помощью определений Gedanken (мнение, точка зрения) – *Gedanken machen* (делать выводы), в то время как выражение по отдельности не передает смысл текста: *machen* – делать, мастерить (нп. мнение-Gedanken), в немецком языке происходит преобразование, однако при переводе используется иная лексема «думать».

В следующих предложениях уместно выделить, прежде всего, слово «die Eleganz» - изящество, шик, элегантность, например элегантность исполнения каких-то элементов в гимнастике. Однако весь контекст с его переводом может быть объектом притягивания внимания исследователя.

<i>Die Eleganz</i> mathematischer Formeln, <i>Schönheit</i> einer klaren Beweisführung - die Mathematik ist objektiv und genau. Und genau das macht sie für die Ökonomie so <i>verführerisch</i> . Die <i>heiligen Regeln</i> unseres Wirtschaftens sind abstrakt, aber das war nicht immer so.	<i>Шик</i> математических формул, <i>Красота</i> чёткого аргументирования - математика объективна и точна. Именно это делает её (т.е. математику) для экономики такой <i>притягательной</i> . <i>Святые правила</i> нашей экономики абстрактны, но так было не всегда.
---	---

Как можно представить математику или математическую формулу в шикарной и элегантной позе? Или красоту, прелесть, обожание

(Schönheit) приведения доказательства (Beweisführung), разумеется, доказательство должно быть четким или точным (klar), однако в функции прилагательного слово «klar» в сочетании «eine klare Beweisführung» трудно поддается переводу. Это говорит о том, что некоторые моменты переводческих трансформаций или трансформационных операций- модуляций, построены на основании логической операции. К тому же межъязыковая лексико-семантическая асимметрия утрудняет работу переводчика-синхрониста. Так, например, в сложном слове Beweisführung содержание *-führung* заключается в немецком языке *руководство, руководствоваться* и включает в себя больше признаков, чем содержание русского перевода *приведение*, поэтому переводчик прибегает к более точной и ясной передаче смысла лексемы «аргументирование» [5].

Объективность и точность математики служит для экономики *verführerisch*, в переводе означает «соблазнительный; обольстительный». Необходимая переделка структуры переводимого высказывания (формальная и семантическая) позволяет переводчику достигать смысловой и стилистической адекватности. Глагол *heiligen* в переводе означает «святить; освящать; канонизировать» выдает прилагательное *heilig* в значениях «святой; священный, глубокий, истинный; кристальный; огромный», и имеет библейскую, религиозную сему. В сочетании *die heiligen Regeln* мы видим метафорическую синестезию «святое правило». *Wirtschaften*, то есть хозяйничать тоже преобразуется на *экономить*, таким образом мы получаем то, что видим выше. Далее в сочетании *die jüngsten Krisen* выделяем слово *jung* (молодой, юный, свежий) в метафорическом переносе, где оно переводится как новый, настоящий, то есть *die jüngsten Krisen* (дословно самые молодые кризисы)- текущий кризис, настоящий кризис.

Unsere Ökonomen sind die Hohepriester einer Religion des Fortschritts, Wissenschaft und Technik und des fast manischen Glaubens an immerwährendes Wachstum. Doch das Konzept der Ökonomie ist eine kulturelle Erscheinung.

Наши экономисты - это первосвященники религии прогресса, науки и техники, это человек почти маниакальной веры в постоянный рост. Но все же, концепт экономики- это есть культурное явление.

В вышеприведенном примере мы видим одновременно и семантическую деривацию, и тропы, и сравнение. Здесь заслуживает внимание слово *hoch* в композитуме *Hohepriester* - первосвященник, где экономист сравнивается со священником, важным религиозным человеком. *Hoch* в качестве первого компонента переводится как «высотный; горный», а как прилагательное означает высокий; сильный, большой; влиятельный, важный; возвышенный; торжественный;

почётный; благородный; великий; знатный и т.д. В русском варианте мы наблюдаем дополнение, обобщение в виде артикля *Technik und des fast manischen Glaubens*, где *des* намекает на присутствие персоны, человека, поэтому первосвященник ... - это есть человек ..., *человек почти маниакальной веры* [6].

Текст ... vergleicht ... das Verhältnis von Nutzen und Moral - quasi auf einer *Achse* des Guten und Bösen в переводе на русский язык звучит следующим образом: ... сравнивает отношение пользы (выгоды) и морали – чуть ли на *vesax* добра и зла, где *Achse* в словарях переводится как стержень, ось, мост. Здесь происходит перекодирование слова (в потоке информации) на концептуально-семантическом уровне.

В немецкой версии фраза ... aber diese Frage steht immer *im Raum* имеет в наличии метонимию (локальную) в лице *im Raum* – помещение, пространство. Вместо дословного перевода (но данный вопрос находится всегда в помещении) мы осуществляем метонимический перенос и получаем перевод ... данный вопрос *остаётся в повестке дня*. Трансформационная операция подлежит так называемому вынужденному, но семантически и логически правильному «подчинению» [7].

Подытоживая, следует сказать, что в контексте анализируемых слов имеются также различного рода изменения лексического значения, семантического обобщения, «пространственного» переосмысления, качественного перевоплощения из одного типа в другой и т.д. Это не предел возможности анализа в окружении этого или иного семантического концепта. Он вполне может дальше развиваться и обсуждаться в рамках большого лингвистического труда. Они могут быть объектом исследования следующих статей, поскольку они могли бы дать возможность получить всё большую и полную языковую картину понятия «Krise» и его семантического преобразования.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Будагов Р.А. Филология и культура. - М.: Изд-во МГУ, 1960.- 303 с.
- 2 Duden. Sinn - und Sachverwandte Wörter (Bd. 8). 2. Auflage. - Zuerich, 2006. - P. 631;
- 3 Rausch G. Nach der Krise ist vor der Krise Finanzkrise, Weltwirtschaftskrise und wie geht es dann weiter? - Berlin, 2012. - S. 23.
- 4 Duden. Das große Wörterbuch der deutschen Sprache (Bd. 1). – Zuerich, 2012. - P.251.
- 5 Sedlacek T. Die Ökonomie von Gut und Böse. – Режим доступа URL: https://www.youtube.com/watch?v=JGRMP_ShKZY- (дата обращения 01.02.2017).
- 6 Салжанова Л.Е. и др. Прагма-функциональные особенности и концептуальная характеристика понятия 'Krise-Zeit' в современном немецком языке // Высшая школа Казахстана. - 2016. - № 2. - С. 25-30.
- 7 Амандыкова Г.Я. Аударма эквиваленттігіне когнитивті зерттеу // Известия КазУМОиМЯ им. Абылай хана. Серия «Филологические науки». - 2015. - № 2 - С. 173-178.

ІЛЕСПЕ АУДАРМА ЖАСАУ БАРЫСЫНДАҒЫ СЕМАНТИКАЛЫҚ ТҮРЛЕНУДІҢ КӨППРАГМАТИКАЛЫҒЫ

Цой М.А.¹

¹Абылай атындағы ҚазХҚжәнеӨТУ магистранты,
Алматы қ., Қазақстан, e-mail: tsoy_misha93@mail.ru

Берілген мақалада «Күйзеліс, кризис» лексикасының әр түрлі сөйлеу жағдаятында түрленуі және бұл лексика қабаты, оның семасы мен семемаларының ерекшеліктері филология және аударма тәжірибесі тұрғысынан да анықталады. «Krise» лексемасы нкөпмағыналыдептеесептеугеболады, себебіоныңжалпылексикалықмағынасыәртүрлікомпоненттерден тұрады. Мұндай мәліметтер оның контентін семалық құрылым тұрғысынан дұрыс түсініп және аударма барысында толыққанды, салуатты аударуға мүмкіндік береді. Ал берілген лексеманың семалық белгілері өз ара салыстыру арқылы анықталады. Мысал ретінде „Anfall“ – ұстап қалу (жүрегі), талып қалу (ауырған кезде), „entscheidende Absicht“- шешімін табу сәті (психологиялық тұрғыда), ауырудың қабыну кезеңі, „unerwarteter Umschwung“- экономикадағы аяқ асты болған төңкеріс/күйзеліс (экономикалық теорияда) сияқты сөздерді келтіруге болады. Дегенмен берілген жағдайда негативті мағынадан басқа, позитивті айтылымдарды да ескерген жөн, мыс.: менеджер Стивен Финк «кризис» дегеніміз кәсіпкерлік қызмет барысында „prodromalsituation” (сөзбе сөз „vorausgehende Situation“ алдын алған шара) сияқты сөз өрісін қамтитынын атайды, яғни қандай да бір іске кіріскенде белді бекем буатын кезең.

Тірек сөздер: прагматика, сема, семантическая деривация, метонимия, әлемнің тілдік бейнесі.

Статья поступила 18.04.2017 г.

CONCEPT OF COGNITIVE AND PSYCHOLINGUISTIC BASES OF POLITICAL DISCOURSE

Икрамова А.К.¹

¹MA student, Ablai Khan KazUI and WL,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: ikramova.aigerim@gmail.com

This article concerned with the concept of cognitive and psycholinguistic bases of political discourse. The definition of translation strategy and principles defining translation strategy are given. This article discusses the concept of cognitive and psycholinguistic foundations of political discourse. Covers definition of strategy transfer and the principles that contribute to defining the strategy of translation. This article discusses cognitive and psycholinguistic basis of the concept of political discourse. And the definition of strategies of translation and three strategies that help to identify the principles of translation.

At the present time in connection with the development of political discourse and the need for translations of the literature of socio-political genre enhances the demand in this area of professional translators. Review of language from the point of view of the cognitive mechanisms helps the interpreter to uncover the cognitive and psycholinguistic units corresponding to the original, on the other hand, is the initiative in studying and undertaking research study. The preconditions for the emergence of the concept of political discourse, the current terms of political ideology and political units and concepts associated with national history.

Some translations of the fragments of the address of President Nursultan Nazarbayev cited as example. All sources of materials are reliable.

Keywords: Political discourse, political concepts, translation strategy, tactics of translation, realities. The article analyses the interpreted speech delivered by the Head of State, Nursultan Nazarbayev. All the materials analyzed are taken from authentic sources.

ӘОЖ 81'25:811.111

FTAMP16.01.11

САЯСИ ДИСКУРС ҰҒЫМДАРЫНЫҢ КОГНИТИВТІК ЖӘНЕ ПСИХОЛИНГВИСТИКАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Икрамова А.К.¹

¹Абылай атындағы ҚазХҚ және ӨТУ магистранты,
Алматы қ., Қазақстан, e-mail: ikramova.aigerim@gmail.com

Бұл мақалада саяси дискурс ұғымдарының когнитивтік және психолингвистикалық негіздері қарастырылған. Сондай-ақ аударма стратегиясының дефинициясы беріледі. Қазіргі уақытта саяси дискурс, қоғамдық-саяси жанр әдебиеттерін аударуға деген талаптың күшеюі аталған салада кәсіби аудармашылардың қажеттілігі туып отыр. Сондықтан саяси дискурс тілінің когнитивтік және психолингвистикалық механизмдерін қарастыру аудармашының түпнұсқа бірліктеріне когнитивтік қарастырылым тұрғысынан келуге, сол арқылы аударма бірліктерінің функционалды мәндерін ашуға көмектеседі, екінші жағынан, саяси дискурс аудармаларын когнитивтік психология, психолингвистикалық негіздеріне ашуға деген ғылыми зерттеулерге бастама болады. Саяси дискурстың қалыптасқан ұғымдары мен қазіргі уақытта қалыптасуға алғышарттар жасалып жатқан ұғымдары қандай да бір шоғырланған, саяси идеология тұрғысынан жоғарғы концепті дәрежесіне жетеді әрі мұндай бірліктердің барлығы саяси ұлттық тарихымен, дүниетанымымен сабақтас келеді.

Аударма стратегиясын анықтауға көмектесетін үш принциптері аталады. Елбасы

Нұрсұлтан Назарбаевтың сөйлеген сөздерінің аудармасының анализ жасалған бірнеше мысалдары бар. Барлық материалдар түпнұсқа көздерінен алынған.

Тірек сөздер: саяси дискурс, саяси концепт, аударма стратегиясы, аударма тактикасы, реалий.

Саяси дискурсты когнитивтік талдау тұрғысынан қарастыру қажеттігін ұсынғандардың бірі Т.ван Дейк болатын. Мәтінді тарихи-мәдени контекст тұрғысынан алып қарау саяси дискурстың танымдық категорияларын ашуға көмектеседі. Дискурстың өзі де когнитивтік және тілдік құрылымдардың бірлігінен тұрады. Саяси дискурс тілінде кездесетін тілдік бірліктер коммуникативтік қатынас орнатуға ұмтылады да, санадағы әртүрлі ментальды бірліктерді (құндылықтар, саяси концепт, концептуалды өріс, стереотиптерді) тудыруға тырысады. Саяси сала да ұлттық мәдениеттің бір бөлшегі, әдеби тілдің функционалды қолданысы орын алған, әлемді тану мен бағалаудың өзгеше көзқарасы қалыптасқан сала болып табылады. Саяси әлемнің тұлғалары әлемді қалай таныса, қалай қабылдаса, өзге де тұлғаларға дәл осы түсінікті тануға, санасына құюға тырысады. Саяси концепт – ұлттың саяси мәдениетін қалыптастыратын, әлемді бағалауға мүмкіндік беретін танымдық бірлік. Концепт тек қана сөз немесе термин ғана емес, кең ұғымдық, эмоционалды, құндылық тұрғысынан, тарихи-мәдени мәтінде орын алған образды құрылым болып табылады. Мәселен, «Үкімет» концептісінің құрылымдық көрінісін келесідей көрсетуге болады:

1. Ұғымдық компонент. Үкімет – Қазақстан Республикасында жоғары атқарушы билік органы. Үкімет ҚР атқарушы билігін жүзеге асырады, атқарушы органдардың жүйесін басқарады және олардың қызметіне басшылық жасайды.

2. Тарихи-мәдени компонент: Үкімет – қазақ мемлекетінің заманауи атқарушы билігі, Мәжілес пен ҚР Президентіне бағынышты орган. Сонымен қатар, «Кеңес Үкіметі» түсінігінен үкімет ұғымының жоғарғы билікпен байланысты екендігін еске түсіреді. Алайда ҚР Үкіметі Кеңес Үкіметіне заңдық-құқықтық құрылымы тұрғысынан мүлдем ұқсамайтынын байқауға болады.

3. Образды компоненті. Үкімет еліміздің лауазымды адамдары қызмет ететін, алқалы, жоғарғы мемлекеттік қызметтегі адамдар жұмыс жасайтын орын.

4. Құндылық компоненті. Заманауи қоғамда демократия – саяси құндылықтар арасында ең маңызды ұғым. Ал Үкімет ҚР-ндағы маңызды демократиялық құрылымдардың бірі болып саналады.

5. Эмоционалды компоненті. Кеңес одағы үкіметінің халық үшін жасаған қайғы-қасіреті, негативті қарым-қатынасы тәрізді халықтың тарихи жады мемлекет азаматтары тарапынан жағымсыз эмоцияға ие болған. Әрі билік иелерінің өзінің қызметтерін дұрыс жасамайтыны

тәрізді салақтық қасиеттері де халық алдында жағымсыз коннотацияға ие болған.

Саяси дискурс ұғымдарының көпшілігі қандай да бір жалпыхалықтық құндылық (*ақиқат, патриотизм, қорғаныс, абырой, бірлік, рухани, арнамыс, адамгершілік*) пен саяси құндылықтар (*еркіндік, бостандық, демократия, коммунизм, капитализм, расизм, империализм, репрессия, держава, отарлау*) айналасына шоғырланып, өз кезегінде ұран-сөздерге айналады. Саяси идеология қоғамдық өмірдің барлық саласында қолданыс табатын келесідей ұғымдардың когнитивті жүйесін жасап шығарады: *бейбітшілік, еркіндік, әділеттілік, жеңіс, азаматтық, сөз бостандығы, ұлттық мақтаныш, адам құқығы, либерализм, радикал, консерватизм, билік, т.б.*

Саяси дискурс ұғымдарының психолингвистикалық негізі тыңдаушы тұлғалардың, адресаттардың тарапынан әсер етуге, сенім қалыптастыруға бағытталуымен байланысты. Дискурс күнделікті (біздің жағдайымызда, саяси дискурста) жағдаятқа байланысты тіл мен сөйленісті қолданумен байланысты. Адамдар тілмен тек ақпарат қана алмаспайды, сонымен қатар қандай да бір субъективті ой мен психологиялық күйді жеткізуші, арнайы мақсат пен мүддені жеткізеді. Дискурстың психологиялық жағдайы оның қандай да бір әлеуметтік, мәдени, тарихи кезеңдегі қарым-қатынаспен байланысты.

Саяси дискурс ұғымдары қандай да бір саяси бастамаларға, қарым-қатынасқа негіз болады: *сенім, сенімсіздік, қолдау, таңдау, талап ету, уәде беру*. ҚР Президенті Н. Назарбаев Жолдау мәтіндерінде халқына деген сенімін жиі еске алады:

Мен ауызбіршіліктен айнымайтын ақжүрек жұртымның қуатты ұлтқа, шуақты ұлысқа айналарына кәміл сенемін [1].

Сонымен қатар, ҚР Президенті Н. Назарбаевтың сөйленісіндегі императив көбінесе үкіметке тапсырма берумен көрініс табады.

Біріншіден, Үкіметке антимонополиялық қызметті күшейту бойынша нақты ұсыныстар жасауды тапсырамын.

Үкіметке жеке және заңды тұлғалар үшін банкроттықтың нақты және түсінікті ресімдерін жасауды тапсырамын [1].

«Аударма стратегиясы» терминдік тіркесі – аударматану саласында көп кездесетін терминдердің бірі. А.Г.Витренко аударматану саласында «стратегия» сөзі психология ғылымынан келген дегенді айтады. Аталған сөз ағылшын тілінен еніп, қоғамның барлық салаларында (қорғаныс, саясат, техника, заң, құрылыс, инженерия, газ-мұнай саласы), ғылымның барлық қабаттарында (саясаттану, физика, биология, лингвистика, политехника, машинажасау) кең қолданысқа ие болған терминдік атауға айналып кеткен. «Аударма стратегиясы» ұғымын нақты айқындау үшін,

ең алдымен, «стратегия» терминінің мағынасын нақтылап алу міндеті тұрады. «Стратегия» алғашында әскери салада қолданылған: «Стратегия – 1. Соғысты жүргізу өнері, соғысты жүргізу туралы ғылым. Әскери стратегия теориясы. 2. Соғыс операцияларын, соғыс жүргізудің жалпы жоспары» [2, 770-б.].

Аталған дефиницияның аударма стратегиясына да тікелей қатысы бар екені анық әрі әскер саласында қолданылумен қатар аударматану саласында да қолданылуымен мағыналас. «Стратегияның» негізгі компоненттері ретінде келесі салдарларын қарастыру қажет: 1) оқиғаға бағытталу; 2) мақсатты айқындау; 3) болжам; 4) жоспарлау [3, 29-б.]. Аударма стратегиясының жоғарыда аталған компоненттеріне толықтай тоқтала отырып, оның белгілеріне сипаттама беруге болады.

1) Ситуацияға бағытталу немесе оқиғаны бажайлау. Аударманы жасаушы тұлға ретінде аудармашы қандай да бір коммуникативті бағытты анықтап алады. Басқа сөзбен айтқанда, аудармашы аударманың кімнің тарапынан орын алып отырғанын көрсетеді. Мәселен, түпнұсқа мәтінді дайындау барысында оны аудару жоспарланбаған болса, онда аударманың инициатор бастаушысы мәтіннің авторы болады, аударманы арнайы бір мақсаттарға қолданылатын болса, онда аударманың бастаушысы – тапсырыс беруші тұлға болады. Яғни, аударманы алушы адамның мақсаты қандай болса, аударманың түрі де соған сәйкес болмақ.

2) Мақсатты айқындау. Аудармашы өзінің бағытын анықтағаннан кейін аудармадан белгілі бір нәтижені күтетіні белгілі. Сондықтан да ол аударманы жасаудың мақсатын дайындап алады.

3) Болжам. Аударманың сапасы мен өзгедесипаттары коммуниканттар (тапсырыс берушілер) тарапынан қандай да бір талаптарды қажет етуі мүмкін. Сонымен қатар, аударманы оқушы, көруші, тұтынушы өзге де коммуниканттардың (аударма мәтінін қабылдаушы тұлғалар) коммуникативті әсерін қамтамасыз етуге бағытталуы тиіс. В.Н. Комиссаров «для создания полноценного перевода переводчик должен принимать во внимание <...> характер и особенности восприятия людей, которым адресуется перевод» деп жазады [4, с. 40-41]. Яғни, аудармашының болжам жасау арқылы дәл осы критерийлерді жүзеге асыруға ұмтылуы тиіс.

4) Жоспарлау. Аудармашының қандай да бір нәтижеге, мақсатқа жетуге ұмтылатындығын айттық. Аталған нәтижеге жетудің кезеңдерін, қандай тактикаларды, әдістер мен тәсілдерді қолдану керектігі жайында жоспарлайды.

Бұл жерде ғалым А.Б.Ахметованың аудармашының коммуникативті жетістігі оның тиісті стратегияны қолдануына байланысты екендігі жайындағы пікірі аударма стратегиясының басты шарттарының бірі

болмақ: «Бұл ауысым, яғни аударма ісінің коммуникативтік жетістігі аудармашының аударма түрін дұрыс таңдай білуіне, аударма бірліктерін анықтау мен тиісті стратегиясын қолдануға тікелей байланысты» [5, с. 18].

Аудармашылық стратегияны аударма мақсатын шешуге қажетті аударма әдіс-тәсілдерін сұрыптап алу деп те түсінсек болады.

Аударма стратегиясы туралы көптеген ойлар мен пікірлер. Мәселен, А.Д.Швейцер аударма стратегиясы аударма әрекетінің бағдарламасы ретінде таниды. В.Н. Комиссаров аударма стратегиясына әсерін тигізетін ішкі факторлардан өзге (тілдік) сыртқы әртүрлі факторлардың әсері мол екенін айтады. Оған мәтіннің сипатынан өзге аудармашының теориялық білімі, өзге тілді коммуниканттардың қабылдау деңгейі, әлеуметтік-мәдени әсер тәрізді әртүрлі сыртқы факторларды да аударма стратегиясын қалыптастыруға негіз болатын себептер деп біледі [6, с. 68-69].

Аударма барысында тілдік сәйкестік берілген тіл мен аударылатын тілде орын алады, ол тек тілдік формаларда ғана сәйкестенбейді, сонымен қатар әлемдік тіл көрінісі мен қарым-қатынас жағдайында, сонымен қатар тілдік емес факторлардың кеңейтілген шеңберінде, жалпы айқындалған мәдениет түсінігінде болады. С.Г. Тер-Минасова өзінің «Язык и межкультурная коммуникация» деген еңбегінде аударма барысы тек екі түрлі тілдердің арасында емес, сонымен бірге екі түрлі мәдениеттің арасында да байланыс болатынын атап өтті [7, с. 149].

Стратегияны негіздеу кезінде аударма тактикасын, әдіс-тәсілдерін таңдап алу мен жоспарлау, нақтырақ айтатын болсақ, стилистикалық құралдар мен өзекті құрылымдарды таңдап алу жүзеге асады. Аударма стратегиясын анықтауға көмектесетін үш принциптің кең қолданатындығын атап өтуіміз қажет:

Бірінші принцип, аударма процессінің алдында түпнұсқа мәтінді толықтай түсініп алу шарты тұрады.

Екінші принцип: түпнұсқаның таңбасын емес мағынасын аудару керек, бұл өз кезегінде аударманың баламалы шығуына бірден-бір себепші түсінік болмақ, тілдің бірліктерді екінші тілге де дәл осылай таңбалаудың еш қажеті жоқ.

Үшінші принцип: бөлшекке қарағанда бүтіннің мағынасы маңызды екендігін түсіну қажет. Сондықтан мәтіннің толықтай болмысын дәл, адекватты беруде кейбір бөлшектерді, детальдарды түсіріп тастауға да болады деген сөз [4, с. 195-198].

Аударма стратегиясының екі түрін бөліп көрсетуге болады:

1) прототипті стратегия – мәтінді қарапайым әдістермен ғана аудару, кейбір аудармалар автоматты түрде іске асады, аудармашы қолдануға тиіс құралдар мен әдіс-тәсілдерге ойланбастан бірден жүгінеді.

2) бейімделген стратегия – прототипті стратегияны қолдану барысында қосымшы қиындықтар туындаған кезде өзге де құралдар мен әдіс-тәсілдерге жүгіну.

Аударма стратегиясы жоғарыда атап өткендей әртүрлі сыртқы факторларды өзіне қосып алумен қатар, аударманың кезең-кезеңмен жүруіне де жауап береді. Аударматануда стратегияның 4 міндетті кезеңін атап көрсетеді:

1) Аналитикалық кезең. Түпнұсқамен танысу, оны оқып-түсіну, лингвистикалық талдау жасау, әрі мәтіннің деректерін, мағлұматтарын сұрып алу.

2) Жоспарлау кезеңі. Аударманы жасау кезінде әртүрлі әрекеттерді алдын-ала жоспарлау, аударманың нәтижесі турасында болжамдар жасау.

3) Орындау кезеңі. Аударманы жасау кезінде орын алады.

4) Бағалау кезеңі. Аударманы түзету, аударманы қабылдаушы органның мәдени шарттарын ескере отырып прагматикалық қабылдауына мүмкіндіктер туғызу.

Мәселен, жоспарлау кезеңінде аудармашы келесіндей әрекеттерді жасайды. Ең алдымен, аударманы тұтынушының, тапсырыс берушінің мақсатын анықтап алады. Кейін автордың мақсатына қарай аударманы қабылдаушы аудиторияның арасында коммунивативті міндетті, прагматикалық қабылдауды шешеді. Аудармадағы қиындықтарды анықтап, оны шешудің жолдарын табады.

Саяси дискурс мәтіндерінде оның стилистикалық әрі экспресивті реңкін айқындайтын, автордың айтқысы келген ойын, идеясын нақты, сөз шығындаусыз жеткізуге қызмет ететін аллюзия құралының аудармашы тарапынан қандай аудармашылық стратегияларды қолданып аударатындығына мән берейік.

Көбінде, контекстуалды аудармаға барып жатады. Аудармашы мұндай аударманы екінші тілдегі баламаның жоқтығына, функционалды бірліктің болмауына байланысты қолданады.

Біз әкімшілік кедергілерді, бюрократиялық «сөзбұйда» мен шектен тыс тексерулерді қысқарту жөніндегі жұмысты жалғастыратын боламыз [8].

*Continueremo il lavoro sulla lotta con **le barriere amministrative**, ostacoli burocratici e il numero eccessivo di audit*

Аталған мысалда «сөзбұйда» бірлігінің мағынасы «құр әрекетпен, құр сөзбен айналысу» деген мәнмәтіндік мағынаға ие болып тұр, оның қандай да бір саясатты жүргізуге кедергі келтіретіндігі жайындағы «мазмұнның» ғана итальян тіліне аударылғанын көреміз – *le barriere amministrative* (әкімшілік кедергілер). Сондықтан да мұндай бірліктері аударудың берудің әртүрлі генералдау (мағынасы, мазмұнын беру) жолдарымен талдауларды жұмысымыздың зерттеу бөлімдерінде беретін

толықтай беретін боламыз.

Сол тәрізді қоғамдық реалийлерді аудару барысында әртүрлі техникалаға барып жатады:

Төрт және қолдарында тұратын кәметке толмаған одан да көп балалары бар көп балалы аналарға, «Алтын алқа», «Күміс алқа» немесе бірінші және екінші дәрежелі «Ана даңқы» омырау алқаларымен марапатталған аналарға арнаулы мемлекеттік жәрдемақылардың мөлшерін екі еседен астам ұлғайту қажет.

Bisogna aumentare a due volte l'assegno statale specializzato per le mamme che hanno quattro e più figli minori, e alle madri, che erano premiate degli ordini di stato di «Altyn Alka», «Kumys Alka» o «Materinskaya Slava» (Gloria di madre) del primo e del secondo livello.

2006 жылдан бастап, аз қамтылған отбасыларына 18 жасқа дейінгі балаларына ай сайынғы жәрдемақылар төленуге, 4 және одан көп бірге тұратын кәметке толмаған балалары бар көп балалы аналарға, «Алтын алқа», «Күміс алқа» немесе I және II дәрежелі «Ана даңқы» белгілерімен марапатталған аналарға арнаулы мемлекеттік жәрдемақылардың мөлшері 4000 теңгеге дейін көбейтілуге тиіс..[9].

Dall'anno 2006, le famiglie a basso reddito dovrebbero iniziare a ricevere prestazioni mensili per i bambini sotto i 18 anni. Speciali vantaggi per le mamme che vivono insieme con quattro o più figli minori e per madri-destinatari dei ciondoli «Altyn Alka», «Kumys Alka» o «Gloria Materna» di 1 ° o di 2 ° grado sarà aumentato a 4.000 tenge.

Реалийлердің өзі бейэквивалент лексика қатарына жататындықтан, оны аударылмайтын бірліктер санатына жатқызылады. Мұндай «проблемалы» бірлікті аудармашы аудармашылық стратегиясы тұрғысынан аталған бірліктің түсініктілігі әртүрлі әдіс-тәсілдерді пайдаланып жатады. Жоғарыдағы мысалда екі реалийдің («Алтын Алқа», «Күміс Алқа») транскрипциялық жолмен берілген де, үшінші реалий («Ана Даңқы») бірінші мысалда транскрипциямен түсіндірме тәсілдері арқылы берген. Ал екінші мысалда оны тек аударма түрінде, механикалық түрде аудару түрінде берген [10].

Саяси дискурс ұғымдарының көпшілігі қандай да бір жалпыхалықтық құндылық пен саяси құндылықтардың айналасында шоқырланған.

Саяси дискурс ұғымдарының психолінгвистикалық негізі тыңдаушы тұлғалардың, адресаттардың тарапынан әсер етуге, сенім қалыптастыруға бағытталуымен байланысты. Дискурс күнделікті (біздің жағдайымызда, саяси дискурста) жағдаятқа байланысты тіл мен сөйленісті қолданумен байланысты. Адамдар тілмен тек ақпарат қана алмаспайды, сонымен қатар қандай да бір субъективті ой мен психологиялық күйді жеткізуші, арнайы мақсат пен мүддені жеткізеді. Дискурстың психологиялық жағдайы оның қандай да бір әлеуметтік, мәдени, тарихи кезеңдегі қарым-қатынаспен байланысты.

ӘДЕБИЕТ

1 Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан Халқына Жолдауы. 27 қаңтар.- Астана, 2012.

2 Бреева Л. В., Бутенко А. А. Лексико-стилистические трансформации при переводе. - М., 1999.

3 Гак В.Г. Теория и практика перевода. – М.: Интердиалект, 2000.

4 Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): Учеб.для ин-тов и фак.иностр. яз. - М.: Высш. шк.,1990.

5 Ахметова А.Б. Аударма теориясы мен тәжірибесінің негіздері (қазақ және орыс тілдеріндегі) дәріс курсының оқу-әдістемелік құралы. – Павлодар: ПМПИ, 2014.

6 Комиссаров В.Н. Современное переводоведение. Учебное пособие. – М.: ЭТС. – 2001.

7 Тер-Минасова С.Г. Язык и межкультурная коммуникация. – М., 2001.

8 Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан Халқына Жолдауы. 17 қаңтар. – Астана, 2014.

9 Қазақстан Республикасының Президенті Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан Халқына Жолдауы. 16 ақпан. – Астана, 2005.

10 Ешмаханова А.Б. Специфика перевода англоязычного газетного текста // Известия КазУМОиМЯ им. Абылай хана. Серия «Филологические науки». - 2015. - №2. - С. 8-13.

ПОНЯТИЕ КОГНИТИВНЫХ И ПСИХОЛИНГВИСТИЧЕСКИХ ОСНОВ ПОЛИТИЧЕСКОГО ДИСКУРСА

Икрамова А.К.¹

¹магистрант, КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
г. Алматы, Казахстан, e-mail: ikramova.aigerim@gmail.com

В данной статье рассматривается понятие когнитивных и психолингвистических основ политического дискурса. Освещаются дефиниция стратегии перевода и принципы, которые способствуют определению стратегии перевода. В данной статье рассматриваются когнитивные и психолингвистические основы понятия политической дискурс. А также дефиниции стратегии перевода и три стратегии, которые помогают выявить принципы перевода.

В настоящее время в связи с развитием политического дискурса и необходимость перевода литературы общественно-политического жанра усиливает востребованность в указанной сфере профессиональных переводчиков. Рассмотрение языка с точки зрения когнитивных механизмов помогает переводчику раскрыть когнитивные и психолингвистические единицы соответствующие оригиналу, с другой стороны, служит инициативой при изучении и начинании научных исследований. Предпосылки к становлению понятия политического дискурса, сложившихся в настоящее время с точки зрения политической идеологии и политических единиц и концептов, связаны с национальной историей. Некоторые переводы из фрагментов обращения президента Нурсултана Назарбаева приводятся в качестве примера. Все источники материалов являются достоверными.

Ключевые слова: политический дискурс, политический концепт, стратегия перевода, тактика перевода, реалии.

Статья поступила 14.04.2017 г.

UDC 81'253
ICSTI 16.31.41

THE FEATURES OF SYNONYMS IN ENGLISH AND RUSSIAN LANGUAGES OF POLITICAL DISCOURSE INTERPRETATION

Serikkaziyeva M.A.¹

¹MA student, Kazakh Ablai Khan UIRandWL,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: serikkaziyeva@gmail.com

This research paper considers the main range of issues related to use of synonyms in English and Russian languages in the process of interpreting. Nowadays speakers use many synonyms in their speech in order to convey speech with meaning. Interpreters during simultaneous interpreting carefully interpret ideas of the speaker and pay attention to all necessary concepts, including translation of synonyms. Successful interpretations of synonyms from English into Russian languages help convey the meaning of the sentence and clarify situation that is why using proper synonyms in interpreting is very important. The article presents features and role of synonyms in English and Russian languages in the process of interpreting. Speech compression, which is discussed in this article as one of the main methods of work of a simultaneous interpreter, is to reduce verbal material, without distorting the meaning. The topicality of study is caused due to current trends in linguistics and translation studies. The use of synonyms' compression strategy in political discourse is one of the main complex linguistic issues, due to lack of knowledge about simultaneous interpretation in the sphere of political discourse.

Keywords: synonyms, English language, Russian Language, simultaneous interpretation, political discourse, compression strategy, synonyms of contexts.

The specifics of the interpretation which distinguishes it from all other kinds of linguistics communication, is that it is designed for a full replacement of the original and the translation of the receptors finds it completely identical to the original text. The problem of synonym is one of the main difficult linguistic issues for the English language learners. The words help us to communicate more easily and use words constantly in order to express a particular feeling or meaning. For interpreter synonyms also are very useful, because they can show different variations of the same understanding.

Synonyms remain a major topic of research linked a number of problems for both theoretical and applied linguistics. With specific regard to the lexical synonymy, the importance of it due to the need to improve the analysis of the theory of speech, further in-depth study of the problem the value of studying the functional-stylistic differentiation of language at the level of vocabulary, etc. The practice shows that the study the transfer of semantic peculiarities of English synonyms is an important. Synonyms are different words with similar or almost identical meanings and are interchangeable, can be nouns, adverbs or adjectives, as long as both members of the pair are the same part of speech. English is very rich in synonyms. An elementary dictionary of

synonyms contains over 8 000 synonyms. The existence of the so-called absolute synonyms (e.g. looking-glass/mirror, fatherland/homeland, etc.) is a very rare phenomenon because in the course of language development numerous old names for the same object underwent the process of differentiation and the words came to have either a different shades of meaning or usage. We use synonyms constantly in writing and in speech while getting a message to another person. Many of our words can be used interchangeably. These are the words that can be used interchangeably, but the meaning of the message remains the same. Synonyms can generally be used interchangeably without a change in meaning of the overall message.

In the last decade, there has been an increasing interest in the subject of political discourse, especially with the development of ideological and rhetorical criticism of political speeches. The development of technology and mass media made it possible for politicians to reach a large number of people, therefore exposing the public to a range of political messages in a variety of forms. However, research on the translation/interpreting of political texts remains scarce. Similarly, little or no attention has been paid to investigating simultaneously interpreted political discourse in any of its forms. In her research on non-cognitive constraints and interpreter strategies in political interviews, Baker [1, p. 124] concludes that “although less common than court or community interpreting, ‘political’ interpreting as a genre deserves to be studied more closely in view of its importance in shaping cultural images and aiding or obstructing the cause of world peace.” Translating and interpreting political discourse is of particular interest, not only because of its importance, but also because of the problems it poses theoretically and practically for translators and interpreters, plus of course the global effects of this discourse.

A synonym is a word of similar or identical meaning to one or more words in the same language. All languages contain synonyms but in English they exist in superabundance. They’re no two absolutely identical words because connotations, ways of usage, frequency of an occurrence are different. Senses of synonyms are identical in respect of central semantic trades but differ in respect of minor semantic trades. Synonyms two or more words belonging to the same part of speech and possessing one or more identical or identical denotational meanings, interchangeable in some nearly features can be connotations contexts. Their distinctive stylistic features, distributional or depending on valency. The difference between some synonyms can be marked for register subject-field, and style (tenor) or their combinations. Synonymy is one of modern Linguistics’ most controversial problems. Some lexicographers

claim that no synonyms have exactly the same meaning (in all contexts or social levels of language) because etymology, orthography, phonic qualities, ambiguous meanings, usage, etc. make them unique. However, many people feel that the synonyms they use are identical in meaning for all practical purposes. Different words that are similar in meaning usually differ for a reason: feline is more formal than cat; long and extended are only synonyms in one usage and not in others, such as a long arm and an extended arm. Synonyms are also a source of euphemisms.

So, for example, the word nice means "pleasant and agreeable." But someone who has heard "Have a nice day" said as a rote formula without feeling may come to associate use of the word nice with shallowness and superficiality. The word curmudgeon could unexpectedly provoke laughter because it is an unusual sound sequence for English. The combination of denotation, orthography, sound, his and connotation means that is unique. No word can ever exactly substitute for another. being said, there are words that are very similar or convey shades of meaning of the same entity or idea.

If two words exactly coincide in meaning and use, the natural tendency is for one of them to change its meaning or drop out of the language. Thus synonyms are words only similar but not identical in meaning. This definition is correct but vague. A more precise linguistic definition should be based on a workable notion of the semantic structure of the word and of the complex nature of every separate meaning in a polysemantic word. Each separate lexical meaning of a word has been described as consisting of a denotational component identifying the notion or the object and reflecting the essential features of the notion named, shades of meaning reflecting its secondary features, additional connotations resulting from typical contexts in which the word is used, its emotional component and stylistic coloring: connotations are not necessarily present in every word. The basis of a synonymic opposition is formed by e. the denotational component. I the first of the above named components, remembered that the term opposition means the relationship of partial difference between two partially similar elements of a language. A common denotational component brings the words together into a the other synonymic group components can vary and thus form the distinctive features of the synonymic oppositions. Synonyms can therefore be defined in terms of linguistics as two or more words of the same language, belonging to the same part of speech and possessing one or more identical or nearly identical denotational meanings, interchangeable, at least in some contexts, without any considerable alteration in denotational meaning, but differing in morphemic composition, phonemic shape, shades of

meaning, connotations, affective value, style, valence and idiomatic use.

Research on simultaneous interpreting has been devoted to the cognitive aspects of interpreters' performance such as mental overload and the effect of increased input rate and working environment on the interpreters' performance. Little attention has been given to investigating the interpreters' strategies and trying to understand how interpreters deal with difficulties in their tasks, particularly in the context of political speeches.

According to Jones [2, p. 3], interpreting can be simply defined as "immediate oral translation." However, he believes that such a definition does not give the best idea of what interpreting is really about. Interpreting is about communication. Linguistic barriers are not the only difficulty that an interpreter has to overcome. Cultural difficulties, as Jones explains, "can manifest themselves both explicitly and implicitly." Explicit manifestations would include having to interpret a cultural reference that has no direct equivalent in the target language, while implicit manifestations would include having to understand the intention of the speaker and what is hidden behind the words, such as in the case of irony. Jones [2, p.4] therefore describes the interpreter's work as "being one of continuous explanation and explication."

Pochhacker [3, p. 11], on the other hand, defines interpreting as "a form of translation in which a first and a final rendition in another language is produced on the basis of a one-time presentation of an utterance in a source language." Instead of focusing on the dichotomy of oral vs. written, Pochhacker's definition focuses on immediacy as a feature that distinguishes interpreting from other types of translation.

Political discourse concept of discourse has many meanings. It comes from the Latin word *discursus* which means "back-and-forth movement", "conversation. The subject of which directly or indirectly involves the study of the functioning of language, linguistics, literary criticism, semiotics of sociology, philosophy, ethnology and anthropology. Literature there is no uniformity in the use of the term "discourse". explains discourse as a complex communicative phenomenon that includes a social context that gives an idea of how the processes of production and perception of communication, as well as the complex nature of the language form, meaning and action, which could best be characterized by the concept of a communicative event or a communicative act.

The concept of political discourse is unanimously defined. Political discourse may overlap with other types of discourse, particularly religious discourse. Prime [4, p. 1] identified some of the common linguistic features of American political discourse, particularly speeches. According to Prime, "There are several readily recognizable techniques employed by all politicians, regardless of platform or ideology, when delivering speeches."

Repetition is the first feature of American political speeches. Repetition is a widely used technique in political speeches. Politicians often repeat words or even phrases to emphasize certain points. Prime [4, p. 2] believes that "repetition can make a sentence or phrase "catchy," or more memorable, creating a rhythm for the words which can stick with the listener as much or more than the actual words spoken do." The second feature of American political speeches is that they are generally delivered in the 36 first-person plural, rather than singular. Prime explains the effect of using the first-person plural on the audience as follows:

A listener hearing "we" or "us" is free to interpret the usage as inclusive even if it is not. ... This inclusivity fosters a sense that the candidate is speaking for the listener as well as himself and presupposes the listener's agreement with the ideas espoused in a way that subtly brooks no argument. [4, p. 2] Translating and interpreting political discourse is of particular interest, not only because of its importance, but also because of the problems it poses theoretically and practically for translators and interpreters, plus of course the global effects of this discourse.

In simultaneous interpreting, several process models were developed for the purpose of investigating the mental processes of interpreting. Pochhacker [4, p. 100] was the first to develop a psychological model for simultaneous interpreting. He built his model based on his experimental findings regarding interpreters' time lag, memory use and output monitoring. Gile's effort model is another processing model of simultaneous interpreting. The effort model was initially developed to be used as a conceptual framework for interpretation students. In this model, interpreting is approached as a limited capacity system taking into account the language combination as a very important factor that determines the interpreting performance. Three different "efforts" were presented. Gile defines the three efforts as follows:

The listening and analysis effort (L) is defined as consisting of all comprehension oriented operations. The production effort (P) is defined in the simultaneous mode as the set of operations extending from the initial mental representation of the message to be delivered, through speech planning, and up to the implementation of the speech plan. The memory effort (M) is the high demand on short- term memory during simultaneous interpreting, due to the operation of several factors [5, p. 164].

Gile further adds to the three basic efforts a separate fourth coordination effort (C). The sum of all four efforts represents the total capacity requirement. The capacity requirement of each effort differs with different interpreting tasks. On the other hand, the capacity available for each effort must be equal to or more than that of the capacity requirement. Failure may occur if this requirement is not met. For example, when the capacity required for producing a difficult chunk is not immediately available, the load placed on memory will

be increased because there will be a need to memorize the incoming input until it is ready to be reproduced. The extra memory capacity needed for this may actually diminish the comprehension capacity.

This chapter has presented a general overview of interpreting studies. It has defined interpreting as a separate profession rather than an object within the more explored field of translation studies. It has discussed the different approaches to interpreting and highlighted the development in its theories. Interpreting studies has, over the years, taken interpreting out of the box of language and drawn attention to the wide-ranging issues in which interpreting is involved.

Research on interpreting in general is relatively small. In addition, interpreting political speeches for political leaders at times of great international crises is a very important interpreting assignment that deserves to be paid more attention. Nowadays this issue still remains unexplored. Political speeches at times of conflict and international crisis are considered to be a very important tool that sets the line between the two worlds and clarifies many of the issues that are standing in the way of their mutual understanding. In addition, such communication involves contact between two different and even opposing cultures. In fact, cultural difficulties are most often more problematic to interpreters than linguistic ones. In light of these issues, interpreting for political leaders in such highly sensitive contexts places simultaneous interpreters under high levels of stress, which may influence their choice of strategies and their overall performance. The aim of this thesis is to study and analyze the interpreters' choice of strategies in such a highly sensitive context. In the absence of any literature on the subject of interpreters' strategies in political speeches, with the exception of Baker's research on interpreters' strategies in political interviews, this thesis aims at drawing more attention to this area of research. Obama's speech is analyzed and twenty one examples were chosen for analysis. The chosen examples are believed to have posed cultural difficulties for the three interpreters who carried out the interpretations.

REREFENCES

- 1 Baker M. Translation and Conflict.- London and New York, 2006. - P. 124 .
- 2 Jones R. Conference interpreting explained (2nd ed.). - Manchester: St. Jerome Publishing, 2002. - 142 p.
- 3 Pochhacker F., Shlesinger M. (Eds.). The interpreting studies reader. London: Routledge and New York, 2002. - P. 163-176, 301-311.
- 4 Prime K. Characteristic Linguistic Features of Modern American Political Speeches. Retrieved.Routledge, 2008: [Electronic source]. - URL: http://www.associatedcontent.com/article/511609/characteristic_linguistic_features.html?cat=49 - (дата обращения 12.5.2017).
- 5 Gile D. Conference interpreting as a cognitive management problem. - London and New Delhi, 1997. - P. 196-214.

САЯСИ ДИСКУРСТЫҢ ІЛЕСПЕ АУДАРМА БАРЫСЫНДАҒЫ АҒЫЛШЫН МЕН ОРЫС ТІЛДЕРІНДЕГІ СИНОНИМДЕР ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Серікқазиева М.А.¹

¹магистранты, Абылай хан атындағы ҚазақХҚжәнеӨТУ,
Алматы қ., Қазақстан, e-mail: serikkazieva@gmail.com

Бұл мақала аударма процесінде ағылшын және орыс тілдерінде синонимдер пайдалануға байланысты мәселелерді негізгі ауқымын қарастырады. Бүгінгі күні спикерлер синонимдерді көп пайдаланады сөздерін дұрыс мағынасымен жеткізу үшін. Ілеспе аударма барысында аудармашылар мұқият идеяларды тынадап аударды және синонимдер аударма барысында, барлық қажетті ұғымдардарға, назар аударады. Ағылшын мен орыс тілдерінде синонимдер аударма саласында мағынасы зор болып табылады және жеткізу тәсілі өте маңызды. Осы мақалада ағылшын мен орыс тілдерінде пайдаланылатын синонимдердің ерекшеліктері мен аудару процесінде рөлін зерттеді. Сығымдау стратегиясы туралы және ілеспе аудармашының негізгі жұмыс тәсілдерін, сөздерді қысқарту, мағынасы өзгертпей аудару туралы жазылған. Қазіргі заманғы тіл білімі және аударма ісінің үрдістері, жан-жақты пәнаралық құбылыс саналатын «саяси дискурс» өзекті болып саналады. Ілеспе аудармадағы саяси дискурс жанрының лингвистикалық мәселелерін жеткіліксіз зерттелгендігі үшін синонимдердің компрессия стратегиясын саяси дискурста қолданылуы күрделердің бірі болып табылады.

Тірек сөздер: синонимдер, ағылшын тілі, орыс тілі, ілеспе аударма, саяси дискурс, компрессия стратегиясы, синонимдер.

ОСОБЕННОСТИ СИНОНИМОВ В АНГЛИЙСКОМ И РУССКОМ ЯЗЫКАХ В СИНХРОННОМ ПЕРЕВОДЕ ПОЛИТИЧЕСКОГО ДИСКУРСА

Серикқазиева М.А.¹

¹ магистрант, КазУМОиМЯ им. Абылай хана,
г. Алматы, Казахстан, e-mail: serikkazieva@gmail.com

В настоящем исследовании рассматривается основной спектр вопросов, связанных с использованием синонимов в английском и русском языках в процессе перевода. В настоящее время ораторы используют много синонимов в своей речи. Устные переводчики во время синхронного перевода тщательно переводят и интерпретируют идеи говорящего и обращают внимание на все необходимые понятия, в том числе на перевод синонимов. Успешная интерпретация синонимов с английского на русский язык помогает передать смысл предложения и прояснить ситуацию, поэтому использование правильных синонимов в интерпретации очень важно. В статье представлены особенности и роль синонимов в английском и русском языках в процессе перевода. Речевая компрессия, как один из основных приемов работы синхронного переводчика, сводится к сокращению словесного материала, при этом не искажая смысл. Использование стратегии компрессии синонимов в политическом дискурсе является одним из основных сложных лингвистических вопросов, из-за недостаточной изученности общих проблем синхронного перевода жанра политического дискурса.

Ключевые слова: синонимы, английский язык, русский язык, синхронный перевод, политический дискурс, стратегия компрессии, синонимы контекстов.

Статья поступила 17.05.2017 г.

THE GENERAL DESCRIPTION OF SPANISH POLITICAL DISCOURSE AND FEATURES OF THE TRANSLATION

Smagulov M.S.¹

¹ MA student, Kazakh Ablai Khan UIRandWL,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: mars.smagulov@mail.ru

This article investigates a general description of Spanish political discourse and its linguistic features. Also was considered domestic laws of Spanish Parliament and rules of the speeches of politicians. Parliamentary language and target issues are also taken into consideration. Usually we can find various types of idioms, fixed expressions, phrasal structures, sayings, proverbs and clichés. Indeed, they strengthen the expressiveness of the language and facilitate the understanding of the given message. The main difference between the idioms and the common language is in its expressiveness. On the basis of the given fixed expression, the addressee can build corresponding association. Therefore, fixed expressions are learnt quickly, they can attach a particular concept to the situation. They can deliver a particular meaning themselves as well. They also play a particular role in the image of the speaker: for example, informally used fixed expressions can identify where the speaker is from, and those fixed expressions used in literature can identify the speaker's education level. Moreover, fixed expressions used by a particular deputy can find a spot in the news and newspapers which can increase the popularity of the speaker. The communicative function of metaphors in political discourse is closely connected with its pragmatic and esthetic function.

Keywords: political discourse, the language of the parliament, Spanish political discourse, Spanish congress.

ӘӨЖ 81'253

ҒТАМР 16.31.41

ИСПАНДЫҚ САЯСИ ДИСКУРСТЫҢ ЖАЛПЫ СИПАТЫ ЖӘНЕ АУДАРЫЛУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Смагулов М.С.¹

¹Аударма ісі: ілеспе аудармашы мамандығына магистранты,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ,
Алматы қ., Қазақстан, e-mail: mars.smagulov@mail.ru

Берілген мақалада саяси дискурс және оның ішінде испандық саяси дискурс жалпы сипатталып тілдік ерекшеліктері мысалдармен берілді. Испандық парламенттің ішкі заңдары мен саясаткерлердің сөз сөйлеу ережелері қарастырылды. Парламенттік тіл мен адресат мәселелері де назарға алынды. Испандық конгрестің және ораторларының сөйлеулерілатындық сөздер мен тіркестер құқықтық және логикалық терминдер мен келтірілді. Испандық парламентарилердің сөзсөйлеулерінде неше түрлі тұрақты тіркестер кездеседі – фразеологиялы қорамдар, мақал- мәтелдер, клишелер. Олар тілдің образдылығын күшейтіп, оны түсінуді жеңілдетеді. «Идиоманың тілден айырмашылығы ең алдымен оның экспресивтілігінде», ол берілген тұрақты тіркестің негізінде адресатта белгілі ассоциацияның қалыптасуымен түсіндіріледі. Сондықтанда тұрақты тіркестер жақсы жатталып, оқиғаның артында ұғым бекітіп бере алады, ярлық түрінде жұмыс істей алады. Олар оратордың бейнесін қалыптастырғанда да қызмететеді: ауызекі тұрақты тіркестерді қолдану адамның қай елден шыққанын білдірсе, әдеби тіркестерді қолдану білімдар екенін көрсетеді. Сонымен қатар, депутаттың көзге түскен тіркесі жаңалықтармен газеттің беттеріне түсіп оның танымалдығын арттыруы мүмкін. Саяси дискурстағы метафораның коммуникативті функциясы прагматикалық және эстетикалық функцияларымен тығыз байланысты.

Тірек сөздер: саяси дискурс, парламенттік тіл, испандық саяси дискурс, Испандық конгресс.

Тіл мен саясат арасындағы терең байланыс ғалымдар арасында талай рет айтылған. Аристотельдің өзі тілді адамдарды басқа жан иелерінен бөлетін қасиет деп есептеген. Ал, саяси-социалды өлшемді тілдегі маңызды тірек деп есептеген: «Барлық жанды нәрселердің ішінде адам ғана тілмен ерекшеленген. Тіл, пайдалы, зиянды, әділетті, әділетсіз болған нәрселерді білдіре алады. Бұл да адамның басқа жанды нәрселерге қарағанда жақсылық пен жамандық, әділеттілік пен әділетсіздік сияқты ұғымдарды түсіне алуының себебінен. Ал бұл нәрселердің жиынтығы отбасы мен мемлекеттің негізін құрайды» [1, 10 - б.].

Атап айтқанда саясат тіліне бағытталған ғылыми ағымдар мен мектептер ХХ ғасырдың жиырмасыншы жылдарында пайда бола бастады. Барлық тілдік әрекеттің жалпы сұрақтары болып саяси салада маңызды рөл атқаратын қабылдаушы мен ақпарат таратушының өзара әрекеттестігі, өзара түсіністігі тіл философиясында, тілдік әрекеттің теориясында, сөз сөйлеу теориясында оқытылды. Саясаттағы маңызды функция болып есептелетін тілдік ықпал етуге байланысты сұрақтар риторика мен аргументация теорияларында тілдің әртүрлі әрекет концепциясында қарастырылды. Тілдік бірліктердің әртүрлі саладағы мәндік мәселелері және олардың қызметі семантика аясында шешімін тапты.

Ресей ғылымында функционалды - стилистикалық тәсіл аясында тілдің әртүрлі жағдай кезіндегі іс әрекеті қарастырылды. В.Н. Телияның айтуы бойынша «Тіл білімінің басқа салаларына қарағанда стилистика ең бірінші болып тілдік жүйенің динамикалық жағдайын және де біртұтас мәтінді сараптау мәселелеріне көңіл бөлген» [2, 9 - б.].

Ал, В.В. Виноградов болса тілдің маңызды деп есептелінетін үш қызметіне сәйкес келетін бес тілдік стильді ажыратып берді: сөйлеу тілі (әңгімелесу қызметі), ресми және ғылыми стиль (ақпарат бөлісу қызметі), көркемдік және публистикалық стиль (әсер ету қызметі). Ғалымның айтуы бойынша бұл схема өте икемді, себебі бұл стильдердің өзара әрекеттесуі мен араласуында жатыр «дамыған әдеби тіл өз алдына біршама синонимдік тіркестерден құралған бір бірімен жанасқан күрделі жүйені құрайды» [3, 43 - б.].

В.В. Виноградов ұсынған классификация шеңберінде Парламенттік тіл – әсер ету функциясымен анықталатын публистикалық-функционалды стильге сонымен қатар оны іске асыру шартына сәйкес парадты-риторикалық стильге жатуы тиіс.

Қазіргі таңда саясат тілінің барлық көптүрлі үлгісі саяси дискурс ұғымымен біріктіріледі. Саяси дискурсты дербес сала ретінде бөліп

қарастырғаннан соң публистикалық- функционалды стильдің аясы біраз тарылып айтарлықтай дәрежеде анықталып қалды. М.Н. Кожинаның функционалды стилистикалық концепциясында «саяси тіл» ұғымы жеке қарастырылады. М. Н. Кожина стильді тілдің ерекше қасиеті деп келтіреді. Ол тілдің қарама-қарсылығын алып тастап, стиль туралы экстралингвистикалық факторлар арқылы пайда болатын «тілдің функционалды аспектісін» жазады.

М.Н. Кожинаның «жеке функционалды әртүрліктер» классификациясына ғылыми, ресми-іскерлік, заң шығару стилі; әдеби тіл; сөйлесудің тұрмыстық әңгімелесу саласын; публицистикалық стильдерді жатқызады. Соңғысының салаларына М.Н. Кожина саяси- үгіттеуші (оның жанрларына: шақыру, үгіттеу т.с.с.) ресми саяси-идеологиялық (партиялық құжаттың жанры), публицистикалық (мақалалар, очерктер), газеттік (репортаждар, сұхбаттар т.с.с.); радио кино, телепублицистика, ораторлық тіл бөлініп қарастырылады [4, 16 - б.].

Осылайша, М.Н. Кожинаның концепциясында саяси мәтіндер өте ауқымды болып есептелетін публицистикалық стильге жатады. Ораторлық тіл де М. Н. Кожинаның айтуы бойынша публицистикалық ауызша және жазбаша болып өзара әрекеттесетін публицистикалық стильдің саласына жатады. Ғалымның айтуы бойынша ораторлық тілдің мәртебесі тілдің функционалды стилінде анықталмаған, себебі ол өмірдің әр саласында көрініс тауып әр жағдайда сәйкес функционалды стильге ие болады. Ораторлық тілдің барлық түрлерінің ортақ мақсаты болып тыңдаушыны өзіне қаратып, алдын ала қарастырылған қорытындыға жету болып табылады. Сөйтіп, әсер ету функциясы тек қана әдеби тілмен шектелмей оған қоса ораторлық тілмен де терең байланысқан екен.

Ораторлық тілдің заманауи мәртебесі туралы сұрақтың жауабын біз келесі пікірден көреміз, В.Н. Радченко: «Ораторлық тіл тілдік өнердің ерекше, жеке саласы болып табылмайды, ал керісінше білім беру, ғылым, юриспруденция, саясат, сияқты салалардағы адамдарның іс-әрекеті болып табылады. Публицистикалық стильдің көптүрлілігі оның анықталған бірлігін жоғалта алмайды» [5, 21 - б].

1988 жылы Н. М. Фирсованың редакциялауы арқылы жарық көрген, «Заманауи испан тілінің тілдік функционалды типтері» жинағында испан тілінің алты функционалды стилі атап айтылады: әдеби, газеттік-публицистикалық, әңгімелесу, ресми-іскерлік, ғылыми және діни. Бұл классификацияда саяси тіл дәстүрлі түрде публицистикалық стильмен байланысып, газеттік стильге күнделікті тұрмыс саласы ретінде жатқызылады. Сол уақытта В.В. Виноградов, М.Н. Кожина және Н. М. Фирсованың еңбектері тілдің функционалды стильдерінің жалпы теориясы мен әдеби және ғылыми стильдерді егжей тегжейлі суреттеуге арналған. БАҚ өкілдері арқылы қарастырылмаған саяси тілдің

мәселелері көп уақыт бойы зерттеуден алыс болды. Саяси тіл негізінде бұқаралық ақпарат құралдарында немесе құжаттарда өзінің жазбаша көптірліліктерімен байланыстырылды [6, 35 - б.].

Қазіргі таңда саясат тілінің көптірлілігі **саяси дискурс** ұғымымен біріктіріледі. Оны дербес сала ретінде бөліп қарастырғаннан кейін функционалды публицистикалық стильдің аумағы айқындалып біраз тарылды. Оның шеңберінде газет, журналдардың, бұқаралық ақпарат құралдарының электронды жазбалары зерттеліне бастады. Нақтырақ публицистикалық стиль қоғамдық саяси журналдар мен газеттерде көрініс табады. Соған қарамастан саяси тұспалданған публицистика әділетті түрде саяси дискурс шеңберінде қарастырылады.

Дискурс ұғымы кеңестік ғылымда 80-і жылға дейін дәйекті түрде бірде бір жұмыста қолданылмайды. Дегенмен, Ю.С. Степанов «дискурс» термині 1970-і жылдардың басында кеңінен қолданыла басталды дейді. Оның ең бастапқы мағынасы функционалды стильге жақын еді [7, 253 - б.].

Саяси дискурс өз алдына вербалды коммуникация болып табылады. Бұл жерде ақпарат жөнелтуші мен қабылдаушы саяси өмірге қатысуларына байланысты социалды рөлдермен анықталады, ал коммуникация пәні болып халықтың саяси өмірі болып табылады. Е. И. Шейгал саяси дискурс саласына «саясат саласына қатысты болып келетін әртүрлі тілдік құрылымды, субъект, адресатты» жатқызады [8, 253 - б.].

Испандық депутаттар конгресіндегі саяси дискурстың ерекшеліктері тек қана тілдік сараптаумен шектелмейді, себебі саяси дискурсты анықтайтын белгілер экстралингвистикалық факторлармен байланысады, соның ішінде олардың социалды, саяси, мәдени интенцияларымен және сөйлеудің кеңістік- уақытша шарттарымен.

Зерттеушілер айтылып отырған жағдай мен сөз сөйлеудің арасындағы байланысты әлдеқашан анықтаған болатын. М. М. Бахтингке сүйенсек сөйлеудің тематикалық құрылымы, стилі, композициялық құрылымы «беріліп отырған саламен пара-пар». Бір қарағанда онша біліне қоймайтын бөлек лексика-семантикалық топтарға әлеуметтік қарым-қатынастар мен үстем ететін көрқарастың әсер етуін Л.И. Баранникова жазады.

Испандық саяси дискурсты зерттеуші Х. де Сантьяго Гервостың айтуы бойынша лексикология құзыретіне тілдің сыртында болып келетін сөздіктегі тіл құрамының өзгеру себептерін оқып білу жатады.

Р. Водак дискурс «құндылықтар мен әлеуметтік нормалармен, әдет-ғұрыптар (табиғи идеология ретінде) мен әлеуметтік тәжірибемен, әрқашан шектелген және биліктік құрылымдардың ықпалында болатын тарихи процесстермен анықталады» деп есептейді.

Парламенттік тіл институционалды дискурсқа жатады- «белгілі бір қоғамның ережелеріне сәйкес бір-бірін танымайтын адамдар арасында қарым -қатынастың мамандандырылған клишеленген түрі». Парламент биліктің өнегелі институты. Оның шекарасындағы қызмет: оның мүшелерінің кездесу жиілігі, мезгілділік, сапалы да санды құрам, сөз сөйлеудің негізгі құрылымы, олардың көлемі мен интенционалды бағытталуы, тақырыпты өңдеу деңгейі белгілі бір тәртіпке бағынады.

Бұны келесі мысалдарымызбен толықтыруға болады: белгілі бір парламенттік топтың өкілі «тілектестік ниетінде» басқа топтың ұсынысын қолдауға сөз беріп, біз мезгілде осы мәселеге қатысты өзінің дұрыс па, орынды ма деген күмәнін көрсетеді. Мадридтік Complutense университетінің саясат саласының маманы Х.Л. Паниагуа Сото, «Испандық демократия партияішілік қатаң тәртіппен сипатталады» деп келтіреді. Оның ойынша Испандық парламент жеке депутаттардан емес, парламенттік топтардан тұрады. Парламенттік топтың спикерінің сөз сөйлеуін сол топтың басқа мүшелері толық дәрежеде ауыстыра алады. Дауыс беру палатадағы ортақ заңға сай жүзгізіледі.

Бұны келесі мысалдарымызбен толықтыруға болады: белгілі бір парламенттік топтың өкілі «тілектестік ниетінде» басқа топтың ұсынысын қолдауға сөз беріп, біз мезгілде осы мәселеге қатысты өзінің дұрыс па, орынды ма деген күмәнін көрсетеді.

1) *ibamos a apoyarles en lo que ustedes dijieran, de forma que vamos a apoyar lo que usted propone, lo que usted modifica, lo que otros añaden; todo lo vamos a apoyar. Pero le digo de inmediato con la misma claridad que no me espero nada, no esperonada de esta proposición no de ley...*

2) *Las [las medidas] vamos a aprobar por solidaridad, pero lo deseable sería tomar medidas que orienten ya la política agraria y la política hidrológica hacia un escenario de escasez de agua que se prevé para el siglo XXI.*

Кейде депутаттар әріптес бейнесінде тіпті басқа парламенттік топтыңатынан да сөйлей алады: - *Permítame que en el día de hoy hable en nombre de Chunta Aragonesista, cuyo portavoz no puede asistir por tener la baja médica.*

Осы шартпен біздің көзқарасымызша бірінші жақ жекеше түрдегі етістік үлгісі түсіндіріле алады. Ол парламенттік топтыңатынан болып есептелетін, белгілі бір сұрақтың негізі болып табылады (1-3 мысалдар).

1) *Hemos presentado por ello esta iniciativa y hemos hecho una autoenmienda para intentar ordenar las diferentes iniciativas parlamentarias que hemos realizado.*

2) *No dejaremos de controlar al Gobierno y de denunciar sus errores y sus abusos.*

3) *Nos parece muy importante el nuevo clima en el Campo de Gibraltar.*

Сонымен қатар бұл адресант санатына испан халқы (6) мен

Конгресстегі барлық депутаттарды (4, 5 мысалдар) қосу болып саналады:

4) El texto que hoy *sometemos* a su consideración ha sido elaborado íntegramente por una ponencia con diputados de todos los grupos parlamentarios.

5) El año pasado, señorías, *aprobamos* tanto un decreto ley de medidas económicas de apoyo a las explotaciones agrarias más afectadas por la sequía como un decreto-ley por el que se permitían y se regulaban las transacciones de derechos de aguas...

6) *Nuestra* democracia se ha caracterizado por tres grandes ideas...

Бірінші жақтың жекеше түріндегі етістік формасы оратордың жеке түрдегі өз ойлары болып саналады (7, 8):

7) Antes de *referirme* a los resultados concretos de la reunión de Córdoba, del Foro trilateral, *permítame que vuelva* a reafirmar lo que S.S. ha manifestado al inicio de su pregunta...

8) *Me atrevería a decir*, por tanto, que podemos hablar de un modelo aragonés de la reforma de los estatutos.

Испандық саяси дискурста есімдікті қолдану спецификасын саяси қарсылас саласын да қолданаалады. Көп жағдай да испан тілін де жеке есімдіктер түсіпқалады. Дегенмен, грамматика мәселелері арқылы анықталатын бірінші типтің мысалдары да испандық парламенттік дискурс та қарсыластан ерекшелену ниетімен қолданылады.

- Señor ministro, la opa no solo interesa al señor Rajoy y a sus amigos, como dijo el señor Zapatero que, por cierto, *de esto no entiende nada* y además *parece que cuando se repartió el sentido común él estuviera en el recreo*.

- Nos quedamos con las palabras del ministro de Administraciones Públicas, del alcalde de Benferri y de su partido porque tienen un *sentido común del que ustedes carecen*.

Есімі немесе лауазымы бойынша үндеуді есімдік пен жеткізу қалыпты жағдай болып есептеледі. Сол үшін саяси қарсыластарға көбіне *ustedes-cizder* есімдігі қолданылады. Алайда, естен шығаруға болмайтын бір жайт көпшешетүрдегі үндеу сөйлеушінің жалпылама жұмсақталған коммуникативтік ниеті болып табылады. Жұмсақтап айту бір-біріне қарама-қарсы болып келетін парламенттік топтардың жоспарларына кірмейтін болғандықтан, барлық қарсыластарға *ustedes* сөзін *usted* сөзімен ауыстырады, яғни бір тұлғаға үндеу:

1) Antes *ustedes los dejaban* [a los inmigrantes] — *efectivamente, usted — en las calles* y ahora son acogidos por las organizaciones no gubernamentales y por las comunidades autónomas. 2) *Yo sé que a usted esto le da igual, ¿y sabe por qué le da igual? Porque usted no está buscando la verdad, señor Del Burgo, usted está tratando de justificar sus mentiras entre el 11 y el 14 de marzo*.

3) *Señor presidente*, ha sido, y *todos ustedes* lo saben, un espectáculo

lamentable. Va a crear *usted muy graves problemas* al sector eléctrico español en el futuro. No olvide que *usted es responsable de sus actos* y de sus consecuencias: *incompetencia, ineficacia y mucha demagogia*.

Тәуелдік есімдіктер испан тілінде көп жағдайда белгілі артикльге нормативті ауыстыру болады; келесі мысалдардағы артикльдерді емес есімдіктердің қолданылуы қарсыласқа бағытталған жағымсыз сипаттамаларға жатады:

1) *Su gestión, señorías, la gestión de su Gobierno, está siendo una sucesión de fracasos.*

2) *...Su partido, señor Fernández, su partido una vez más le ha dado la espalda a usted y a todos los mayores .*

Ал сілтеуші есімдік *ese*, сөйлеушіге жағымсыз болған нәрсе туралы айтылып жатқанын сонымен қатар, олай айтылып жатқан нәрсеге үзілді кесілді қарсы екенінің дәлелі.

-...Como dice *ese alcalde suyo* recordando palabras del ex presidente del Gobierno Felipe González...”

Адресант пен адресат саласын айқындайтын реңкті есімдіктердің қолданылу мысалдары:

- *yo sé que esa palabra a usted no le viene bien.*

- *yo defiendo con orgullo mi política, los raros son ustedes que vergonzosamente ocultan cinco procesos de regularización porque lo hicieron mal....*

Осылай есімдіктердің өзі ғана адресант пен адресатар асындағы қатынастарды білдіріп қана қоймай, Испандық Конгресстің құрылымынаңғаруға да мүмкіндік береді.

Сонымен, Испанияның заманауи парламенттік риторикасын жүз жыл бұрынғы қызыл тілмен сендіру қабілеті талқыланып жатқан жобаның тағдырын шешетін риторика мен салыстырсақ жеке тұлғалардың емес ал тұтас одақтардың қарама қарсылығын байқаймыз. Заманауи испандық тәжірибе де сұрақтарды қарауға арналған іс – әрекеттер отырыс залынан тыс жерде арнайы комиссия мүшелері арқылы талқыланады. Сондықтан, шешімдер соңғы пленарлық отырыс та қабылданатынына қарамастан, олардың Конгресстегі талқылаулары өз күшін жойып халықалдында алдынала дайындалған театрландырылған қорытындыға айналып ритуалды іс қимылға көбірек ұқсайды. Конгресс депутаттарының бірінің сөзін мысалға келтірсек:

-...La semana pasada debatimos en este Pleno el real Decreto-ley de ayudas para Galicia, y yo me quede con la sensación de que en este cierto teatro medidtico en elque se estd convirtiendo la politica, interesa mas esta cuasi-salsa que el analisis y elafrentamiento de este fenomeno 102.

Саяси дискурстың ритуалдылығы былайша түсіндірілуі мүмкін:

1) рәсім аясынан аспайтын өзара әрекеттестік; коммуникация мүшелерінен негізделген режелерді іске асыру;

2) өзара әрекеттестік, қоғамдық талапты орындау.

Испандық Конгресте екінші түсініктегі ритуалдылық көбірек көрініс табады. Себебі айтып өткеніміздей отырыс қорытындысы мүлдем де баттарретіне тәуелді емес. Барлық сұрақтаралдын-ала өз жауабын тауып, парламенттік сөз сөйлеулердің де мазмұны алдын ала белгілі болады. Бұл депутаттар репликасымен газеттік хаттар да көрініс табады.

1) nosotros vamos a decir que no - y a lo sabe porque se lo anuncie en privado- por razon de inoportunidad politica.

2) aprovechando la presentacion de esta proposicion no de ley -que sabemos que sera aprobada en el dia de hoy.

3) el Congreso de los Diputados aprobara hoy con el apoyo del PSOE, IU-ICV, CiU, PNV y el grupo Mixto, la nueva norma, que el Partido Popular rechazar.

Юдина Т.В. саяси тілдегі ритуалдылықтың мәнін қарама-қарсы топтар тілдік ритуалдылық арқылы арадағы келіспеушіліктерге қарамастан барлығыда біртудың астында екенін бірбіріне дәлелдеудеп келтіреді. Қарама қарсылықтың бұл түрі саясаткерлерге «деструктивті және антидемократиялық құралдардың» қажетсіз екендігіне кепіл; коммуникативті тәсілдердің ритуалдығы астарында рационалдылық жатыр.

Испандық депутаттар конгресіндегі тілдік ритуалдылықтың бейнесін сақтау сыртқы жағына (регламентті орындау) және мазмұнды сөзсөйлеу ережесіне бағыну қажеттілігінен туады. Сондықтан саяси дискурстағы ритуалдылықтың тағы бір көрінісі—тілдің ережелілігі.

1) El señor Presidente: «Jurais o prometeis acatar la Constitution?»

El señor Ay lion Manso: Juro.

El señor Presidente: Don Jose Luis Ayllon Manso ha adquirido la condicion plena de diputado. Enhorabuena y bienvenido

2) Al cumplirse 50 años de la revolution hungara de 1956, el Congreso de los Diputados de España rinde homenaje a los ciudadanos y ciudadanas que se comprometieron en la lucha por la libertad y la democracia. El Congreso de los Diputados, por tanto, en el acta de la sesion deja constancia de la memoria de ese magno evento.

Функционалды стилистика теориясының терминінде ритуалдылықтың пайда болуы испандық парламенттік тілді ресми іскерлік стиль мен жақындастырады. Жекелей алғанда, Т. Г. Винокурның айтуы бойынша кейбір қақпа сөздер (реплика) ресми іскерлік тілдің белгілеріне ие. Ғалымның айтуы бойынша ресми іскерлік әңгіме идиолектінің манифестациясына жағдайлар жасамайды. М.М. Бахтин «сөз сөйлеу жекеше мінезге ие және сондықтан да сөйлеушінің жекешелігін

көрсетеді» деп жазады. Бірақта, тілдің жекешелігін көрсету стандартты түрге ие үш тілдік жанрда көрініс табады деп келтірген.

Әдетте ритуалдылық төрағаның монологтық сөзсөйлеулерінде көрініс табады (отырыстың ашылуы мен жабылуында, күнтәртібі өзгергенде, сөзбергенде, жобаны қарауға алғанда, дауыс берулерде және де диалогтарда көрініс табады). Соңғысын екі топқа бөлуге болады: оратор мен отырыс төрағасы арасындағы диалог; төраға арқылы басқарылып отырған ораторлар арасындағы диалог. Төрағада ораторлар да өздеріне тиесілі қоғамдық рөлдер аясында әрекет жасайды.

Отырысты ашу үшін төраға келесі үлгілерді қолданады: *vamos a reanudar // dar inicio / comienzo a la sesion; se abre / se reanuda la sesion; reanudamos / iniciamos la sesion; comienzo la sesion*. Тілдің әр түрлілігі үшін етістікті айналдыру механизмі жүйелі түрде қолданылады «семантикалық етістік және етістікті зат есім»: *iniciar ~ dar inicio, comenzar - dar comienzo*. Осылай синонимдермен қатар құрылымды күлгілерде тілдің ресми регистріне арқау бола алады.

Отырысты *les informo brevemente de, comenzamos anunciando a la Camara que, antes de comenzar la sesion anuncio a la Cdmarra que* деген сөздермен ашу күнтәртібінің өзгеруін аңғартады. Арықарай күнтәртібінен нақты ауысу жүреді: *empezaremos (empezamos, comenzamos) con el punto..., немесе asi las cosas...* Күн тәртібіндегі келесі тармақтың басталуын жариялау келесі ережелер бойынша жүргізіледі: *pasariamos a; comenzariamos con*. Отырысты аяқтау үшін төраға ереженің келесі түрін қолданады: *(sin mas asunto/s que tratar,) se suspende /se levanta la sesion*.

Төраға мен ораторлардың арасындағы диалог сөз беру барысында (оратор санатынан төрағаға алғыс айтумен) және төрағаның оратордың сөздерін түзетуі арасында байқалады. Сонымен қатар, оратордың сөзінің соңында сөз сөйлеу қорытындысымен назар аударғандарға рахмет айтумен, өз партиясының атынан сөйлеуге мүмкіндік алғандығы үшін төрағаға ризашылығын білдіруде.

Отырысқа қатысушылар кейде орындарынан айқайлап қарсылық білдіруі мен бұл диалогқа қатыса алады және төраға міндетті түрде бұлай қауларға жауап беріп залда тыныштық сақтауға бұйырады. Сайлаушылар парламенттік сөз сөйлеулерде адресаттың бірі болып қатысады. Сол себепті, бәріне бірдей тілдік әсерету біраз қиындау болып табылады.

Жалғасындағы талқылауда күн тәртібіндегі сөйлеудің мақсаты қайта қайталанбайды, төраға тек парламенттік топтың ораторының тегін атау меншектеледі. Бұл жерде сөйлеушінің аты жөні мен парламенттік топтың атауы бірге жүреді: *Grupo Parlamentario Mixto, señora Fernandez... Señora Garcia, por Izquierda Unida... Por el Grupo Vasco, el señor Olabarria*. Сө

зберурәсімікөбінеүндеугеұқсайды: *señor Llamazares, su turno* немесе констатациялар: *a continuacion, señor Erkoreka*.

Отырыс барысында тәртіп сақтау мен байланысты оратор мен аудитория тәртібін түзету бөліміне төраға тарапынан жасалатын репликалар жатады (тыныштық сақтауға шақыру, орыннан қақпалап сөйлемей, реттемеден шықпау, тақырыптана лыстамау). Мұндай қақпақылауларға етістіктің эллипсисі жатады, себебі оратор, ережеге сәйкес парламенттік тілдік әсеретудің қай жерінен ереже бұзып жатқандығын өзі біледі. Төрағаға өз тәртібін түзеу үшін парламентариге назар аударуына жеткілікті. Мысал ретінде оратордың сөз сөйлеу ережесін бұзуында пайда болған депутатпен төраға арасындағы диалогты келтірсек:

1) P: Señor Zaplana.

D: Concluyo, señor presidente.

P: Gracias.

2) P: Señora Pastor.

D: Perdone, señor presidente, termino enseguida.

3) P: Señor Zaplana.

D: Acabo ya, señor presidente.

4) P: Le ruego concluya.

D: Concluyo, señor presidente.

5) D: Señor presidente, le pido muy brevemente que me conceda algo de tiempo para responder a la proposition.

P: Señora Rodriguez, de acuerdo, pero con mesura porque ya ha terminado su tiempo. Señora Rodriguez, lo siento, vaya concluyendo.

Бір келкі қақпақылауларды түрлендіру мақсатында қолданылатын тілдік жүйелерден төраға тарапынан қолданылатын синонимдерді байқаймыз:

- *El tiempo estipulado es de quince minutos. /Quince minutos.*
- *Les ruego que mantengan silencio. / Les ruego silencio. / ¡Silencio!*
- *pregunta formulada por la diputada /pregunta de la diputada*
- *Muchas gracias. / Gracias.*

Қорыта айтқанда, ілеспе аудармаға тән уақыт тапшылығы мен испан тілінің қазақ тілімен салыстырғанда тілдік сыйымдылығының ауқымды болуы тұрғысында ілеспе аударма жасауда қолданылатын стратегиялардың барлығы маңызды болып есептелінеді. Берілген мақала ілеспе аударма жасауда қолданылатын стратегиялардың және оның лингвистикалық деңгейі бойынша ғалымдардың еңбектеріне негізделген. Саяси дискурсты испаншадан қазақ тіліне ілеспе аудару барысында қолданылған лингвистикалық мысалдар қарастырылды.

Екі тілдің саяси дискурстарындағы ерекшеліктер мен сөйлем құрылысындағы айырмашылықтарына байланысты лингвистикалық

денгейде ұштасатын құрылымдар аз. Дегенмен испан тіліндегі саяси дискурстың құрылымдық ерекшеліктері мен жиі кездесетін фразалық етістіктер, тұрақты сөз тіркестері, бейнелеуіш сөздер мен идиомалар аударманы алдын ала болжауға көмектеседі. Осыған байланысты аударма барысында аталған стратегияны қолдануды жетік меңгерген аудармашы аударманың сәтті шығуын қамтамасыз ете алады.

ӘДЕБИЕТ

- 1 Аристотель. Политика // Аристотель, Политика. Афинская полития. - М., 1997.
- 2 Арутюнова Н. Д. Дискурс // Лингвистический энциклопедический словарь. - М., 1990.
- 3 Виноградов В. С. Заметки о языке испанских политиков // Иберо- романистика в современном мире: научная парадигма и актуальные задачи. - М., 2003.
- 4 Волкова Г. И., Дементьев А. В. Политическая история Испании. - М., 2005.
- 5 Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса. - М., 2004. - 326 с.
- 6 Чудинов А. П. Политическая лингвистика. - М., 2006. - 256 с.
- 7 Alvar Manuel. El lenguaje político. – Madrid: Fundacion Friedrich Ebert. (Instituto de Cooperación Iberoamericana), 2002.
- 8 Núñez Cabezas E. A., Guerrero Salazar S. El lenguaje político español. - Madrid, 2002.

ОБЩАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ИСПАНСКОГО ПОЛИТИЧЕСКОГО ДИСКУРСА И ОСОБЕННОСТИ ЕГО ПЕРЕВОДА

Смагулов М.С.¹

¹ магистрант КазУМОиМЯ имени Абылай хана,
специальность «Переводческое дело, синхронист»,
г.Алматы, Казахстан, e-mail: mars.smagulov@mail.ru

Данная статья посвящена изучению испанского политического дискурса, в частности, коммуникативной тактики упрека, на материале выступлений британских и американских политиков. Рассматриваются внутренние законы Парламента и речевой стиль парламентариев. Также осуществляется анализ парламентского языка и его адресатов. В выступлениях испанских парламентариев встречаются разные устойчивые словосочетания, фразеологические обороты, пословицы и поговорки, клише. Они усиливают образ языка и делают его более понятным. Главное различие идиом от языка в его экспрессивности. На основе данного устойчивого словосочетания он образует определенную ассоциацию в адресате. Поэтому устойчивые словосочетания обычно быстро запоминаются, за ними закрепляются выражения и они могут использоваться как отдельный ярлык. Они также играют важную роль в образовании общих черт оратора: употребление неформальных устойчивых словосочетаний определяет происхождение данного человека, или же излишнее употребление спикером литературных оборотов классифицирует его в ряды образованных людей. Таким образом, любое устойчивое выражение, сказанное спикером в лице депутатов, может распространиться на страницах газет или новостных блоках. Коммуникативная функция метафоры в политическом дискурсе тесно связана с прагматическими и эстетическими функциями.

Ключевые слова: политический дискурс, парламентский язык, испанский политический дискурс, Испанский конгресс.

Статья поступила 21.04.2017 г.

3 Бөлім
ӘДЕБИЕТТАНУ: ДӘСТҮР МЕН ЖАҢАШЫЛДЫҚ
Раздел 3
ЛИТЕРАТУРОВЕДЕНИЕ: ТРАДИЦИЯ И СОВРЕМЕННОСТЬ
Part 3
LITERARY STUDIES: TRADITION AND MODERNITY

LITERACY IS THE BASIS OF CONSCIOUSNESS

Adyrbekova M.K.¹

¹Master of Philology, Ablai Khan KazUIandWL,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: adyrbek_mauye@mail.ru

This article is devoted to the urgent problem of young people in relation to language and literature. As far as we know, the development of the world directly depends on humanity. Any change in a person's mind affects the language and property of the environment. This is a process that is easy to start, but not easy to control. The World Wide Web, modern gadgets and mobile applications contribute to the degradation and illiteracy of both young people and the adult generation of users, thereby guiding them to the correct loss of language orientation. Harmlessly invented verbal lexicon can cause serious language changes that will lead to a whole era of language innovation. But do we really need it? The main goal of the article is to identify all possible causes and consequences of language changes in speech activity and their influence on the mental process of a person. Trying to change the world and language for the better can not always reach the goal in the right way. Sometimes people make mistakes of a global nature and without noticing how it seemed easy at the beginning of the journey.

Keywords: word, literature, writing, literacy, book, writing, letter, reader, youth, consciousness.

ӘӘЖ82-3
ҒТАМР17.81.31

САҒАТТЫЛЫҚ – САНА ТИРЕГІ

Адырбекова М.К.¹

¹ филология ғылымдарының магистрі,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ,
Алматы қ., Қазақстан, e-mail: adyrbek_mauye@mail.ru

Аталмыш мақала заманауи әлемдегі жастар мен ересектердің тіл мен әдебиеттегі өзекті проблемасын сипаттауға негізделген. Тіл табиғаты тікелей адам болмысына байланысты екені кім-кімге де мәлім. Адамзат санасындағы кез-келген өзгеріс, ауытқушылық тіл мен қоршаған ортаға әсерін тигізбей қоймайды. Алғашқыда

қарапайым көрінген бұл үрдісті бастау оңай болғанымен, жалғасытыру кейде қиынның қиынындай көрінері анық. Бүкіләлемдік ғаламтор, бүгінгі күн технологиясы мен ұялы телефон мобильді көмекші құралы жастардың сана-сезімінің төмендеуі мен сауатсыздығына әкеліп соғады, тілдік болмысынан айырады. Зиянсыз көрінген кішкентай лексикалық жаңарту кейіннен үлкен ғаламдық тіл проблемасына әкеліп соғып, сана рөлінің де инновациясына себеп болары ғажап емес. Ал бізге ол расында керек пе? Мақаланың басты мақсаты сөйлеу мен жазудағы өзгерістердің барлық себебі мен салдарын нақтылап, олардың адам санасына әсерін анықтау. Тілді өзгерту мақсаты кейде өз дегеніне дұрыс жолмен жетпей жатады. Тіпті адамзаттың өзі сананы қоспастан ғаламат өзгерістер енгізіп, өзін-өзі жоюға итермелейтіні бар. Мақаланың басты бағыты сол қауіпті жан-жақты талқылап, шешімін табуға әрекет іспеттес.

Тірек сөздер: сөз, әдебиет, хат, сауаттылық, кітап, жазу, әріп, оқырман, жастар, сана.

- «- Салем! Каксын, бро? :)
- Салем! Жакс, озн братан?
- Жакс. Нестеватсын?
- Жай, откан. Сен ш?
- Тож ;)
- Не жана?
- Еш. Ознде?
- Мен тож сол)) ... »

Бұл қазіргі заманғы жастардың арасында Құдайдың құтты күні күнде жүріп жатқан миллиондаған қысқа хаттардың бір үлгісі. Қарапайым сөздердің орфографиясы, тыныс белгілері бар демесең, лексикалық сөйлеу сауаттылығы орашалақ. Қарапайым сөздер. Бойында асып кетердей нақты ақпарат та, қажетті мағлұмат та, ауыз толтырып айтар әңгіме де жоқ. Бос уақыт өлтіру. Әйтеуір тілге тиек болар бір сөйлеу-сымақ кішігірім үрдіс. Алайда бұл «әңгіме» бүгінгі күннің ажырамас бір бөлігіне айналған. Ұялы телефонмен таныс адамзаттың қай-қайсысын алсақ та, қолында whatsapp деген бүкіләлемдік хат алмасу мобильді көмекші құралынан бастап, facebook пен instagram-мен бітетін жеке басқа бір-бірден ғаламтор желісінің бетпарақшасы бар. Технология дамыған ХХІ ғасырда бұл, әрине, қажетті мәселе. Алайда, біз оларды расымен дұрыс қолданамыз ба? Көзді ашып, көкіректі ояту үшін ойлап табылған ақпарат заманында жаңа мағлұмат іздеп, жан-дүниені байытатын кезеңде біз шынында рухани байып, өсіп жатырмыз ба? Әлде алғашқы көзделген мақсат жүзеге асу барысында өз арнасынан алшақтап кетті ме?..

Атам қазақ жаугершілік заманда басты мәселені ел мен жерді қорғау, ұрпақ өсіру деп түсінген. Одан өте бере Кеңес Одағында ата-апаларымыз «көзді ашу, көкіректі ояту» деп ағартушылыққа, ғылым-білімге көп көңіл аударып, өзі мекен ететін ортасын, айналасын, табиғатын зерттеп,

Жаратқанның берген ғаламына терең ықыласпен зер салып, өз міндетін әлемді тану деп білген. Бертін келе еліміз тәуелсіздігін алғалы бері тіл үйреніп, дамыған елдер қатарына қосылып, өзімізді алғы шепті мемлекеттер қатарынан көрсетуге ұмтылыс жасалды. Ал қазір? Қазір біздің жастарымыздың, өсіп, ер жетіп келе жатқан буынның міндеті қандай?

Шүкір, еліміз тыныш, жеріміз аман. Аштық заманы, жау шапқыншылығынан әлдеқашан өтіп, түсінген адамға «қой үстіне бозторғай жұмыртқалаған» күндерді бастан кешудеміз. Бұл да бір бақыт. Бұл да бір ғанибет. Дегенмен, Абай данамыз: «Қарны тоқтық, уайымы жоқтық—аздырар адам баласын», - дегендей, адамзат қашанда өзенбегімен ғана өссе, жалқаулығымен кері кеткені белгілі [1, 17- б.]. Әрбір елдің түп тамыры, асыл мұрасы – тарихымызға көз тастап, бұл күндерді аңсап өткен батырларды еске алсақ, әрине, бүгінгі таңда мұндай қуанышқа өз күшімізбен жетпесек те, жаһандық даму үрдісіндегі өз әрекетсіздігімізге еріксіз ұялып жататынымыз бар. Үйреншікті дайын тағам, таза киім, қол жетімді оқу мен айтарлықтай қайғысыз өтіп жатқан өмірде ден қойып артық ойланудан, айналаға зер салып, өрені өсіріп, рухани толықтаудан қалып бара жатқандаймыз. Адам мүмкіндігі мейлінше кеңейіп, кез-келген қалауымыз орындалардай ғажап күндерді көруге жеткеніміз рас. Әйтсе де, пенделіктің кесірі ме, әлде жалқаулықтың соры ма, дайынға – қайым дегендей, мәз-мейрам болып жүрміз. Сәті түсіп, бар назарды адамзаттың техникалық жетістіктерін пайдаланып, одан әрі арттырудың орнына, тек барға қанағат ететіндейміз. Жай қанағат болса да жақсы ғой. Біздің проблемамыз – қанағаттан кері кететін сауатсыздық, рухани азғындалу.

Жоғарыда мысалға келтірілген қарапайым қысқа «сұхбатта» екі адамның арасындағы мәнсіз, мағынасыз, мақсатсыз, сөз алмасуды көріп отырмыз. Әдетте ұрпақ кітап оқымайды, әдебиеттен жүрдай деп бармақ шайнайтынымыз бар. Қазіргінің масқарасы әдебиет түгілі, қарапайым сауаттылықтан қалып бара жатқанында. Ұялы телефонда қазақша әріп жоқ деп, сәлем – сөздің анасы саналатын *сәлем* сөзінің өзін *сАлем* деп жазып, қазақ тіліне тән барлық ерекше әріптерімізді дұрыс әлі орынды жерінде қолдануға мән бермейміз. Жауапсыз, жүрдім-бардыммен қарау дағдымызға айналғандай. Ондағы біздің қазақ тіліне тән ұлттық нышанымыз *қ* дыбысы *к*-ге айналып, өзге де дыбыстар құртылуда: *ә>а*; *і>и*; *е>е*; *ң>н*; *ұ, ү>у*; *ө>о* деп өзгертсек, әліпбиімізде ерекше *һ* дыбысы бар екенін тіптен ұмытқандаймыз. Әрине, ауызекі сөйлеуде мұның барлығы айтылады, бірақ айтылған сөз дұрыс жазылмаса, оның қадірі кетпей ме? Сонау орта ғасырларда тіршілік етіп, сауаттылықты қанша армандаса

да жетпей кеткен ата-бабамыздың ішінде өзі саусақпен саналатын аз ғана сауатты бабаларымыз әр әріпті маржандай тізіп жазғаны қай-қайсымызға да белгілі. Тілдің нақты шығу тегі беймәлім болса да, оның сан ғасырлық өзгерістерден өтіп, осы заманғы дәрежесіне жеткенде, біз жалқаулық пен таяздықтың кесірінен оны өзгертіп, қысқартып, бұрмалап, өзге тіл кейпіне, талабына салып, азғындауға хақымыз бар ма? Ол үшін де қанша қан-төгіс, шайқас болды. Ұялы телефонда қазақ тілі жоқ екен деп, оны мейлінше өз еркімізге сай «қисайтуға» неге бой береміз? Тілі жоғалған елдің өзі жоғалатыны рас болса, неге өзімізді өзіміз жоғалтуға дайынбыз?

Кез-келген тілдегі жасанды қысқарту ол тілді тек бұрмалап қана қоймай, сол тілде сөйлейтін адамның ойлау жүйесін де қысқартады. Қарапайым *қалайсың* сөзін жазуға ерініп, *каксын* дей салатын жастар өз миының ойлау жолын да қысқартатынын аңғармайтын шығар. Бекер. Себебі тіл – ойлау құралы. Қай тілде ойлансаң – сол тілдің, сол ұлттың адамысың. Мәселе ұлт ролінде емес. Мәселе ойлау таяздығы қаупінде. Онсыз да технологияның дамыған заманында сананы құрдымға итерер сан қилы мәнсіз, мағынасыз фильмдер мен мультфильмдер шығып жатыр. Ол аздай, бір сөзді жиырма рет қайталайтын жанға нәр бермес әндер де көбеюде. Сол бір тартыстың ортасында адам қарапайым *рақмет* сөзін толық жазуға ерініп, *раха* дей салса, біздің санамыздан не қалады? Сол бір-екі әріпті тізіп жазса, қолы түсіп қалмас, бірақ ой деген, шіркіннің, ісі ғой, өзін ақтап: «Жалғыз мен емес, бәрі солай жазады ғой қазір» деген сылтаудан туындайтын жалқаулық. Жаза берсек, талай-талай іш күйдірер сөздер бар: *не істеп жатырсың?* деген сауал да, түп атасынан айрылып, *нестеватсын*-ғайналыпты; *жаңалық* та құндылығынан көз жазып, ескіріп қалған ба, тек қысқа ғана *не жана*-ға айналыпты. Сөздерді қысқартып қана қоймай, жастар біртіндеп ол сөздердің бастапқы болмысы, орфографиясы қандай екенін ұмытып барады. *Барамын* сөзінің ғаламтор желісінде көптен бері *барам* деп жазылып келе жатқанын айтпағанда, тілдің бір байлығы саналатын диалектілерді қалжың ретінде еліміздің барлық жағында бірдей қолдану да «сәнге» айналғандай. Одан бөлек, тіл паразиті орысша сөздер бола тұра, оған енді ағылшынша сөздері де қосылғаны бар екен. Мысалы, *бро* (brother-аға), *гоу* (go-кеттік), *лава-лава* (love you-сені жақсы көрем), *ОК*, *френды* (friends-достар), *ноу* (no-жоқ), *хау а ю* (how are you? – қалайсың?) деп ұзын тізім кете береді. Осы сөздерді қазақша да жазуға болады. Одан ешкімнің хаты кедейленіп, мәнін жоғалтпайды ғой. Әттеген-ай...

Бұл тіл мәселесіне қарсылық емес. Елбасымыздың «Үштұғырлы тіл» саясатымен толықтай келісеміз. Алайда, әрбір тілді нақты білгеннің өз

орны бар екен. Бірнеше тілді түсінем деп бір сөйлемде бәрін қолданып мақтанып немесе тіл шимайлаудың қажеті қанша. «Жеті жұрттың тілін біл, жеті түрлі ілім біл», - деп дана қазақ бекер айтпаса керек [2, 11 - б.]. Шіркін, сол даналық кенін дұрыс ұғынсақ қой. Қазақ тілінде таза жазып, орыс тілін қатесіз оқып, ағылшын тілін еркін меңгерсек – бұдан асқан бақыт жоқ шығар.

Аталмыш проблемалардың өзекті болуы жас буын ұрпақтың әдебиеттен алшақтауында. Бұрынғының әдебиеті – термелер болса, қазіргінің әдебиеті instagram. Таң сәреде көзді аша салып ұялы телефонға жүгіретін, ондағы болып жатқан өзгерістер мен өсектердің бәрінен хабардар болуға ұмтылатын жасөспірім өзі онсыз да қысқа уақытын мәнсіз әрекеттермен одан бетер қысқартуда.

Кітапты шынайы түрде қолына ұстап, әрбір бетін парақтап ашудан қалып, барлығын электронды түрде оқуға ұмтылатын оқырмандар бар. Заман талабы сондай болған соң, ренжуге хақымыз жоқ. Тек, әйтеуір, әдебиет әлемі мүлде ұмыт болмаса екен деп, өмірді, оқуды мейлінше жеңілдетудеміз. Жарайды. Бірақ сол оқығаннан ойға түйгені бар, түймегені бар. Ойға түйгенін блогер деп аталатын ерекше тұлғалар ғаламтор желісінде өз ойымен бөлісіп, талқылап жатады. Ол объективті немесе субъективті көзқарас болуы мүмкін. Дегенмен, ой, назар, идея. Жақсы. Ризамыз... егер өзі оқыған болса. Себебі бұл заманда кітап оқиғасы бойынша фильмдер түсіріліп, олардың қысқа түрі де пайда болуда. Не оңған дүние дейсіз. Кино жасаушылардың талай бұрмалауынан өтіп, тіпті бастапқы автор ойы мен мақсаты басқа арнаға кетіп, көрермендерге мүлде бөтен түрде жететін кездер қаншама. Оны көрген адам сол кітапты оқып шыққандай мақтанады. Ал расында кітап пен фильмнің арасы жер мен көктей. Оқыған бір бөлек. Көрген бір бөлек. Оқыған адам өмірлік тәжірибе қорына тағы бір ақыл қосып, тілін байытып, кем дегенде кітаптың оқиға желісімен толықтай танысып шығады. Оқып шықпаған адам бір шығармаға тек басқа тұлғаның көзқарасымен қарайды. Айырмасы бар ма? Мұны елемегеннің өзінде, кітап оқымағаннан сананың шегетін азабы қандай десеңізші. Ол дамымай тұрған тілін тіптен құрдымға итеріп, мектептен қалған білімін жоққа айналдырады. Себебі ой қоректенбеген соң, жан да ашығатыны ақиқат.

Білмеген сөзінді шығармалар оқып отырып, еріксіз жаттап аласың. Адам санасының ерекшелігі сол – ол не нәрсені де қабылдауға дайын тұрады. Шынымен қызыққан әрекетке байланысты барлық ұғымды еркін жаттап алуға мүмкіндігі шексіз. Ізденіп сөздіктерді қарамайтын заманда, таңдап-талғап жүріп кітап оқитын жандар азайып барады. Классиканы

қиын дейді, тарихты қызықсыз дейді. Оларды қиын немесе қызықсыз деуге тек оқып көрген адамның ғана хақы бар. Ал біз, өкінішке орай, көбінесе «көптің» ойымен жүреміз. Ал көп дегеніңіз – жалқауланып бара жатқан жастар.

«Неге жастар?» деген сауал еріксіз пайда болар. Мәні – нарық заманында. Ата-анамыз, ата-әжелеріміз Кеңес дәуірінде бос уақытын тек әдебиетпен өткізген десем, асыра сілтегенім болмас. Ондағы кезде театр, кино дәл қазіргідей сұраныста болмаған. Жастардың ақпараттық қоры да, білім көзі де, ермегі де кітаптар болғанын ешкім жоққа шығармас. Ал бүгінгінің мәртебесі – нарық, санасы – ләззат. Нарық заманының әдебиеті басқа, себебі адам қызығушылығы өзгерген. Өткеннің әдебиеті – классика болса, қазіргі оқырмандар психологияға көп көңіл бөледі. Ондағы қозғалар мәселелер жеңіл ақша табу жолы, адамдық қарым-қатынасты басқару, көшбасшы болу, қоғамда сыйлы көріну жолдары, бизнес. Заманауи психологияның мақсаты сол, ол адамзатты бірін-бірі басқартуға итермелейтіндей. Ал сайып келгенде, мұның бәрі сол баяғы классикадан шығады. Ондағы мәңгілік дау – әке мен бала мәселесі, жас жүректердің күйініші, байлыққа құмарлық, ел-жер жаулау, жеңіл өмірге ұмтылыс, жалпы алғанда адам нәпсісін қанағаттандыраар жолды табу. Тек сол мақсаттарды сана зерттеу тұрғысынан немесе адам мінезіне сай әрекет етуге негіздеп, ескі идеяны жаңа түрде жаңғыртуға негізделген.

Осы орайда санаға еріксіз бір ой келеді. Аталмыш проблемалардың барлығы жеме-жемге келгенде әдебиет сапасының төмендеуіне әкеліп соқпай ма? Тілді үйренудің бірден-бір нәтижелі жолы – сол тілде шығармалар оқу екені рас болса, әдебиеті өзгерген тілдің шығармаларын оқығаннан сана бұрмаланбай ма? Кітап бойынша кино түсіріп, бірақ ақша жасау барысында, көрермендерді түршіктіру үшін атыс-шабыс сәттерін жасанды түрде көбейтетін режиссерлердің әрекеті секілді, сатылымын өсіру мақсатта заманауи әдебиет жанрын психологияға бұрған жазушылардың қалам туындыларын оқып отырып, біздің де ойымыз өзгертіні баршылық. Толық қарсылық білдіргеніміз емес. Алайда, сапалы еңбектердің азайып бара жатқандығын байқауымыз. Не десек те, өмір болмысы, халық рухы, жан айқайы классикада сипатталып, кейінгі туындыларда өзгерген түрде қайталанып келетіні ақиқат. Ендеше, ескінің бейнесін өзгерту біреуге ыңғайлы болса, оның жетегінде жүргеннің қызығы не?

Жазбақ ойымыздың тағы бірі - бұрынғы кезеңнің бүлдіршіндерге арналған туындысы мультфильмдер қазіргі таңда өз қадірін жоғалтпаса да, өзге түрге өткені бар. Оларды жаәспірімдер аниме деп атап, бар ынта-

ықыласымен қарап, тіпті оқиға желісі жазылған комикстерін тінтіп жүріп тауып, таласып оқитыны кім-кімге де мәлім. Ал ондағы әдеби тілдің бар екеніне кім кепіл? Қарапайым ауызекі сөздерді ұмытып жүрген пендеге ондағы жазылған жаргон мен сленгтер не сауабын тигізіп, небір сөздік қорын байытар дейсіз. Одан қалды, қысқа ғана мерзімде түріктің хикаялары, корейдің дорамалары, жапонның мангосы, американың блокбастері сананы жаулап алып, әдебиет әлемінен алыстатуда өз үлестерін қосуда. Иә, әрине, мұның бәрі – заман үрдісінің бір нышаны, одан келте қалуға да болмас. Дегенмен, әр нәрсенің өз орны бар. Адамды өзге тіршілік иелерінен ерекшелейтін – оның санасы. Ендеше сананы дұрыс мақсатта қолданбай, оның тоқырауына жол беру – өзімізді өзіміз жойғанмен бірдей емес пе.

Қорыта келе, еске салар бір мәселе – біз жаңа заман ұрпағымыз. Біздегі бар мүмкіндік пен еркіндік бізге дейінгі адамзатта болмаған. Саналы тұлға ретінде осы заман буынына қойылар талап – ойды дұрыс қолдану, жанды толықтырып, миға қорек болар идея табу, бар жетістікті әрі жалғастыру, адамзат мәртебесін намыспен өмір бойы алып өту, артылған барлық үмітті ақтау, келешек ұрпаққа біз көрмеген бақытқа жету үшін жол салу. Ал мұның бәрі дұрыс ойлауға, көзқарасты толық жеткізе білуге, сауаттылыққа, еңбекқорлыққа, саналы әрекетке байланысты. Ендеше санамызды дұрыс ақпаратпен жабдықтайық, ағайын!

ӘДЕБИЕТ

1 Абай. Қара сөздер жинағы. - Алматы: Ел баспасы, 1993. - 17 б.

2 Мақал - мәтелдер. - Алматы, 2009. - 11 б.

ГРАМОТНОСТЬ – ОПОРА СОЗНАНИЯ

Адырбекова М.К.¹

¹ магистр филологических наук,

КазУМОиМЯ имени Абылай хана,

г. Алматы, Казахстан, e-mail: adyrbek_maue@mail.ru

Данная статья посвящена актуальной проблеме подрастающей молодежи в отношении языка и литературы. Насколько нам известно, развитие мира напрямую зависит от человечества. Любое изменение в сознании человека влияет на язык и окружающую среду. Это процесс, которого легко начать, но нелегко контролировать. Всемирная паутина-интернет, современные гаджеты и мобильные приложения способствуют деградации и безграмотности как молодежи, так и взрослого поколения пользователей, тем самым направляя их к верной потере языковой ориентации. Безобидно придуманная словесная лексика может стать причиной серьезных языковых изменений, которые поведут за собой и целую эпоху инновации языка. Но нужны ли они нам на самом деле? Основной целью статьи является выявление всевозможных

причин и последствий языковых изменения речевой деятельности и влияние их на ментальный процесс человека. Попытка изменить мир и язык к лучшему не всегда может прийти до цели правильным путем. Порой люди совершают ошибки глобального характера даже не замечая насколько простым это казалось в начале пути.

Ключевые слова: слово, литература, письмо, грамотность, книга, письменность, буква, читатель, молодежь, сознание.

Статья поступила 05.06.2017г.

4 Бөлім
ШЕТ ТІЛДЕРДІ ОҚЫТУДАҒЫ
ҒЫЛЫМИ-ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕМЕЛЕР
Раздел 4
НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ РАЗРАБОТКИ
В ОБУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКАМ
Part4
SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL DEVELOPMENTS
IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

**INTEGRATING ANGLOPHONE MEDIA INTO SENIOR SECONDARY AND
TERTIARY EDUCATION**

Comuzzi L.V.¹

¹Dr. of Philology, Professor at the Chair of Foreign Languages,
Balashov Institute of Saratov National Research University,
Balashov, Russia, e-mail: ltataru@yandex.ru

The article considers some didactic possibilities of Anglophone media texts if used for the elective course on the language of mass media in high school or at University. A person of modern culture, a trained specialist in the field of language education, should be able to interpret a media texts - to have media competence. This explains the growing urgency of media education. Journalistic discourse is becoming increasingly rhetorically processed. The introduction of the «living», unadapted language of newspapers in the lesson requires serious language training and mental stress. In addition, the perception and adequate understanding of journalistic discourse based on rhetorical techniques is available only to students in the upper grades, whose consciousness is already sufficiently formed for this perception. The author emphasizes that integrating mass media into education is an issue of critical importance and, touching upon the basic methods to be applied for the analysis of a media text, offers a sample plan of the lesson on reading and interpreting the article «The Face of Britain at the National Portrait Gallery» from the British magazine *Country Life*.

Keywords: media literacy, style and rhetoric, mass media, elective course.

УДК 372.881.1
МРНТИ 16.01.45

**ВОЗМОЖНОСТИ ИНТЕГРАЦИИ
АНГЛОЯЗЫЧНЫХ СМИ В ШКОЛЬНОЕ И ВУЗОВСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ**

Комуцци Л.В.¹

¹д.филол.н., профессор кафедры иностранных языков,
Балашовский институт Саратовского национального исследовательского
университета им. Н.Г. Чернышевского, г. Балашов, Россия, e-mail: ltataru@yandex.ru

В статье рассмотрены некоторые возможности методической работы с англоязычными медиатекстами на факультативных занятиях в общеобразовательной школе и в рамках курса по выбору в вузе. Человек современной культуры, подготовленный специалист в области языкового образования должен уметь интерпретировать медийные тексты – обладать медиакомпетентностью. Это объясняет все возрастающую

актуальность медийного образования. Журналистский дискурс становится все более риторически обработанным. Внедрение в урок «живого», неадаптированного языка газет требует серьезной языковой подготовки и умственного напряжения. Кроме того, восприятие и адекватное понимание журналистского дискурса, опирающегося на риторические приемы, доступно только учащимся старших классов, сознание которых уже достаточно для этого сформировано. Раскрывается актуальность интеграции СМИ в образовательный процесс, рассматриваются основные методы анализа медиатекста, приводится полный конспект занятия по статье из британского журнала Country Life «The Face of Britain at the National Portrait Gallery».

Ключевые слова: медиакомпетентность, стиль и риторика СМИ, курс по выбору.

Исследования в области медиаобразования убеждают нас в том, что газеты, журналы и их онлайн-версии обладают большими дидактическими возможностями – освоение создаваемого СМИ потока живой информации важно для успешной жизнедеятельности человека в современном глобальном обществе [1-3]. Важнейшим аргументом для использования продукции средств массовой информации в среднем и высшем образовании является возможность формирования у учащихся медиакомпетентности и медиакультуры. Под медиакомпетентностью понимается совокупность мотивов, знаний, умений, способностей личности, способствующих выбору, использованию, критическому анализу, оценке, созданию и передаче медиатекстов в различных видах, формах и жанрах, анализу сложных процессов функционирования медиа в социуме [3, с. 6]. В задачи медиаобразования входит развитие навыков адекватной интерпретации и оценки социокультурных, политических, этических, психологических смыслов медиатекстов; обучение декодированию медиасообщений, творческому использованию медиа, созданию собственных медиапродуктов, самостоятельности мышления [3-4].

Понимание медиадискурса требует понимания соотношения правовых основ деятельности журналиста, его этики и практики, но их нарушение происходит в журналистской практике все чаще. Это означает, что журналистский дискурс становится все более риторически обработанным, камуфлирующим идеологические установки издательств и политиков, их финансирующих, риторическими приемами и стилистическими фигурами. Соответственно, человек современной культуры, а тем более подготовленный вузом специалист в области языкового образования должен уметь интерпретировать медийные тексты – обладать медиакомпетентностью. Это объясняет все возрастающую актуальность медийного образования. Кроме того, такое образование обладает богатейшими возможностями развития мотивации учащихся. Сегодня вербальные и медийные компоненты текста сочетаются друг

с другом на основе принципов дополнения, усиления, иллюстрации, выделения, противопоставления, образуя при этом единство, которое и составляет сущность понятия «медiateкст» [2, с. 38]. Электронные версии популярных газет и журналов имеют свои страницы в Facebook, Twitter и других социальных сетях, гипертекстовые аудио и видео приложения к статьям – к примеру, интерактивный тест по географии мира фантазийного телесериала «Игра престолов», прилагаемый к статье о нем [5] – дают преподавателю неограниченные возможности для креативной работы.

Однако, при очевидной возможности и актуальности интеграции англоязычных СМИ в школьные программы, практических разработок и пособий в этой сфере в российской методической литературе пока мало [2-4]. Это странно, ведь Федеральный государственный образовательный стандарт предусматривает, помимо развития коммуникативных компетенций учащихся с помощью аутентичных текстов, формирование их медиаграмотности и информационной безопасности, создание условий для расширения общекультурного кругозора за счет межпредметных связей и для развития их творческих способностей [6]. Это можно объяснить тем, что требования ФГОС жестко ориентируют новые рабочие программы на учебник и не оставляют учителю достаточно возможностей для творческих разработок, хотя тексты СМИ созвучны большинству тем школьных учебников. Тем не менее, учителя могут и должны реализовать собственный потенциал и креативность учащихся с помощью факультативных занятий или кружков. В школе факультатив по СМИ наиболее уместен на старшем этапе обучения. Внедрение в урок «живого», неадаптированного языка газет требует серьезной языковой подготовки и умственного напряжения. Кроме того, восприятие и адекватное понимание журналистского дискурса, опирающегося на риторические приемы, доступно только учащимся старших классов, сознание которых уже достаточно для этого сформировано.

Учебные планы бакалавриата по направлению подготовки «иностранный язык» более удобны, поскольку предусматривают, помимо обязательных, курсы по выбору, и язык иноязычных СМИ – тема, часто предлагаемая студентам отделений иностранных языков. Автор данной статьи имеет основательный опыт разработки и проведения таких курсов, в том числе и по нарративной журналистике [7], и имеет основание утверждать, что бакалавры – бывшие школьники, обделенные опытом приобщения к медиакультуре, – при постепенном погружении в язык СМИ существенно повышают свою медиакомпетентность. Мы также полагаем, что излагаемые ниже принципы разработки элективного

(факультативного) курса подобной тематики и схема работы с газетным или журнальным текстом могут использоваться как ориентиры и школьными учителями.

И в школе, и в вузе подготовка к занятиям с использованием медиатекстов требует учета ряда факторов: объем статей, их актуальность, связь тематики и содержания с темами основной рабочей программы, наличие цифровой версии, интересы и возрастные особенности учащихся. Важным обстоятельством успешности изучения медиаречи является и выбор методов анализа. Т. Г. Добросклонская предлагает использовать следующие [2, с. 51 – 54]:

1) Метод стилистического анализа, который позволяет выявить базовые характеристики текста на различных языковых уровнях: лексическом, синтагматическом (сочетаемость), образном (использование тропов). Добавим – важнейшим условием адекватной интерпретации журналистского материала является его жанровый и функциональный анализ, которые объясняют цель статьи и выбор языковых средств автором.

2) Метод контент-анализа, основанный на статистическом подсчёте специально выбранных текстовых единиц. Общий контент-анализ включает определение целей и задач исследования текста (например, выявление манипулятивных механизмов пропаганды в СМИ); выделение значимых компонентов текста, берущихся за единицу подсчёта; сбор репрезентативного объёма текстового материала для обработки. Применительно к текстам массовой информации контент-анализ позволяет определить частотные единицы тематической лексики, коллокации, способы ссылки на источник информации, приоритетные темы текстов и т.д.

3) Метод дискурсивного анализа позволяет проследить взаимосвязь между языковой и экстралингвистической (социальной, политической и идеологической) стороной текста; в конечном итоге, он выводит на выявление скрытых для массовой аудитории связей между языком и властью.

4) Метод риторической критики позволяет обнаружить политико-идеологическую составляющую медиатекста.

5) Метод когнитивного анализа основан на изучении концептуальной стороны текстов и направлен на выявление соотношения реальной действительности и её медиарепрезентаций. Включение элементов анализа концептуальной стороны текстов СМИ должно развивать критическое мышление. Здесь стоит отметить и такой значимый компонент в создании концептосферы текста, как метафора. К примеру,

относительно политического дискурса исследователями отмечается, что «метафора может выполнять ... следующие функции: когнитивную (которая представлена номинативной, оценочной, моделирующей, инструментальной и гипотетической разновидностями), коммуникативную (эвфемистическую и популяризаторскую), прагматическую и эстетическую (изобразительную и экспрессивную)» [8, с. 57] .

б) Метод лингвокультурологического анализа направлен на поиск реалий и позволяет определять национально-культурную специфику медиатекста.

В разработке части курса по языку англоязычных СМИ, названной «Modern Arts in British Massmedia» и рассчитанной на десять академических часов, мы исходили из того, что ознакомление бакалавров с принципами работы журналиста, жанрами публикаций и стилистическими приемами способствует подготовке их к чтению и адекватной интерпретации смысла аутентичных материалов Британской прессы. Приведем план одного занятия из этой части курса по статье из журнала *Country Life* «The Face of Britain at the National Portrait Gallery» [9].

Текст статьи заранее готовится преподавателем для работы: выбираются ключевые фрагменты для анализа, так как статья специфична по содержанию и ее объем велик для одного занятия, текст сокращается, абзацы нумеруются для удобства работы, делаются сноски со значениями трудных слов и с лингвокультурными комментариями.

Основная задача занятия: научить понимать жанровые и языковые особенности статьи об искусстве, исторические и культурные реалии, содержащиеся в ней, и ее риторические стратегии.

I. Вводный этап – обсуждение внешней структуры статьи

T.: Look at the article and describe its format and composition.

Students: The article was published in the magazine **Country Life** on September 12, 2015. The headline of the article is “The Face of Britain at the National Portrait Gallery”. There is also **a subhead**: “Caroline Bugler is intrigued by a new museum display, book and television series that delve into the essence of British portraiture”. The headline just names the theme. The subhead is a full sentence which gives more information about the event. They are in larger and **boldfaced type** (жирный шрифт). The text is illustrated by graphics – two reproductions of the portraits with **the cutlines**.

II. Основной этап – чтение и анализ статьи

1. Предтекстовый этап – погружение в тему

T.: Now we know that the article is about a display of British portraits, which is part of the BBC project “The Face of Britain”. The portraits are

displayed at the National Portrait Gallery. Before we start reading, tell me what you know about this art gallery.

Студентам предлагалось подготовить небольшие сообщения о Национальной Портретной Галерее. Для поиска информации давались ссылки на сайты Visitlondon.com, ArtFund.org.

2. Сканирующее чтение на поиск лингвокультурных реалий (контент-анализ)

T. : Now scan the text to find **the names of the people (1 to 10)** and match them to **their profiles (A to J)** [Примечание1]:

Table 1 - Who is Who?

1. Sir Joshua Reynolds	A. King of England of the Tudor dynasty who had six wives and created a separate Church of England.
2. Margaret Gibb	The Prime Minister of the United Kingdom from 1940 to 1945 and again from 1951 to 1955, an officer in the British Army, a historian, an artist and a writer who won the Nobel Prize in Literature.
3. Simon Schama	B. An influential eighteenth century English painter specializing in portraits.
4. Henry VIII	The best-known tragedienne of the 18th century, most famous for her portrayal of the Shakespearean character, Lady Macbeth, and for fainting at the sight of the Elgin Marbles in London (a collection of Classical Greek marble sculptures).
5. Winston Churchill	An English soldier and statesman who led parliamentary forces in the English Civil Wars to bring about the overthrow of the Stuart monarchy; lord protector of England, Scotland and Ireland from 1653 to 1658 during the republican Commonwealth.
6. Oliver Cromwell	An eighteenth century English painter, printmaker, pictorial satirist, social critic, and cartoonist.
7. William Hogarth	C. A figurehead of the suffragette movement who attacked one of the paintings in the NPG.
8. Elizabeth I	A British murderess who was sketched by William Hogarth in prison as she awaited execution for a multiple murder in 1733.
9. Sarah Malcolm	D. A historian and curator of the NPG who developed, in partnership with the BBC, "The Face of Britain" project.
10. Sarah Siddons	Queen of England from 1558 until her death in 1603, the last monarch of the Tudor dynasty, AKA The Virgin Queen, Gloriana or Good Queen Bess. The daughter of Henry VIII and Anne Boleyn who was beheaded two years after the future Queen was born.

T.: Now match the following historic and cultural facts **(1 to 5)** to their descriptions **(A to E)** [Примечание 2]:

Table 2 - Historic and cultural facts

1. <u>Women's suffrage movement</u>	A <u>prison</u> in London, originally located at the site of <u>Newgate</u> – a gate in the <u>Roman London Wall</u> . The prison remained in use for over 700 years, from 1188 to 1902.
2. <u>The Renaissance</u>	The struggle for the right of women to vote, part of the <u>women's rights movement</u> against a male-dominated society. Started in the mid-19th century in the U.S. and Britain.
3. <u>The National Portrait Gallery</u>	A series of armed conflicts between Parliamentarians ("Roundheads") and Royalists ("Cavaliers") (1642 – 1651). They ended with the Parliamentary victory and the replacement of <u>English monarchy</u> with the <u>Commonwealth of England</u> (1649–53) and then <u>the Protectorate</u> (1653–59) under <u>Oliver Cromwell's</u> rule.
4. <u>Newgate</u>	A <u>period</u> from the 14th to the 17th century. It started as a <u>cultural movement</u> in <u>Italy</u> in the Late Middle Ages and later spread to the rest of Europe, marking the beginning of the <u>Early Modern Age</u> .
5. <u>The English Civil War</u>	An <u>art gallery</u> in London housing a collection of portraits of historically important and famous <u>British people</u> .

3. Reading for comprehension

T.: Read paragraphs 3, 4, 12 to answer “What? Where? How? When?” questions:

1. Who is the curator of the “Face of Britain” display, book and television series project? (3 – Simon Schama)
2. Where is the display? (3, 12 – at the NPG)
3. How is the display arranged? (4 – thematically, into five headings: Power, Love, Fame, People and Self).
4. When is the display “The Face of Britain” open? (12 – September 14 to January 4, 2016).

T.: These facts make up basic information. Are they presented at the beginning of the article? (No, in the middle and at the end)

T.: Now read the article again to answer the following **comprehension questions**:

1. What did the NPG first collection intend to present? (Paragraph 1 – a parade of the heroes of British history).
2. What does Simon Schama analyse in the display? (Paragraph 3 – the complexity of meaning in the portraits).
3. What is the backstory of Churchill's expression in his bromide print? (6 – the photographer asked him to remove the cigar from his lips)

4. Are the portraits of national icons like Henry VIII very truthful? (Paragraphs 7 and 8 – Not really) Why not? (Royalty preferred improved images of themselves)

5. How did the artists deflate the pomposity of rulers (monarchs, politicians, war heroes)? (9 – in caricatures)

6. Who were the sitters for the “celebrity images”? (10 and 11 – courtesans like Emma Hamilton, actresses like Sarah Siddons and murderess Sarah Malcolm).

4. Analytical reading (stylistic and critical analysis)

T.: Read the text again

– to find FACTS only (proper names, dates, figures, places, official titles etc.);

– to find the OPINIONS (e. g., heroes of British history; exemplary collection; the images of great men; brilliantly analysed).

T.: Are there as many facts as opinions? (Yes, there are both facts and opinions).

T.: Look through the text again to find **the terms** and phrases about **art history and art criticism** (ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ).

– portraiture; the painted, drawn, engraved and printed portraits; the Renaissance; to promote a public image; an engraving; the sitter; the painter; on show, etc.

T.: Discuss the following question in groups:

– Why is the article full of art criticism terminology? (professionalism makes the reader take the writer’s opinion as true and trustworthy)

T.: And now let us look closer at **the stylistic features of the text**.

The very name of the display – “The Face of Britain” – is a **metonymy**. A collection of portraits is presented as a collective image of Britain.

The article is full of **epithets**:

Paragraph 1. The collection was meant to be both *celebratory and exemplary*.

Paragraph 3. *ephemeral* digital images lack the *rich* complexity of meaning; portraits *brilliantly* analysed ;

Примечание 1. 1 C; 2 G; 3 I; 4 A; 5 B; 6 E; 7 F; 8 J; 9 H; 10 D.

Примечание 2. 1 B; 2 D; 3 E; 4 A; 5 C.

Paragraph 8. In *defiantly masculine stance, impossibly broad-shouldered*

T.: Are they positive or negative? Discuss.

T. : Now think about the **metaphors, similes, hyperboles** in Paragraphs 1, 3, 8, 9:

a parade of the heroes of British history; portraits were worth ‘half-a-dozen written biographies’ (1).

Attitudes to history change constantly, just like portraiture itself; an age

of selfies, Snapchat and Facebook (3); a consummate manufacturer of her own brand (8); transformed the features of his sitter in a cartoon ... into a gigantic fungus atop a dunghill (9).

T.: What are these tropes used for? (They all add power, energy and expression to the text).

T.: Think about the metaphor "an age of selfies, Snapchat and Facebook". How are "selfies" different from the portraits of the past? (Paragraph 3 – The *ephemeral* digital images lack the rich complexity of meaning contained in the portraits of the heroes of British history).

T.: Do you agree? Why is our age "ethemeral"? (Discussion).

T. Now let us look for **the syntactic figures of speech**.

Read paragraphs 3, 5, 10 for the examples of **enumeration and parallelism**.

– But ephemeral digital images lack the rich complexity of meaning contained in *the painted, drawn, engraved and printed portraits* (3).

– whether it was made *to promote a public image, to retain the presence of a lost love or court a new one, to record the socially marginalised or as part of a self-examination project* (5).

T.: These syntactic devices are typical for publicist writing. They consolidate the important ideas and add beauty and measure to the phrases.

T.: **Repetition** is a very important figure of speech in publicist writing. Find the words that are repeated throughout the text:

– *Britain, the portrait, history, British heroes, the NPG, a nation icon, an official image, the display*.

T. : Why does the critic repeat these words? Discuss in groups.

(They draw the reader's attention to the topic; they stress the idea of the greatness of British history and art)

T.: **Rhetorical questions, the use of the pronoun "You", direct address** to the readers are other tricks of publicist writing. Do you see any examples of them in the text?

But how literally truthful can a portrait of a national icon be? (7)

Of course, you don't have to be a monarch or politician... (10)

T. : Questions help the writer make the reader trust him or her. Such a technique is used to create an impression that they all have common interests and views.

5. Summing up the impressions

T. : We may conclude our analysis by thinking about the following three questions:

1. How will you qualify **the genre** and **the style** of the article? (a review; publicist style)

2. What are the critic's aims? (to inform about the display, to impress the readers by its quality)

3. What is the undercurrent message of the review? ("The Face of Britain" is an excellent project because it glorifies British history and art and, consequently, it is worth your money).

T. : The message is not expressed directly. It is covered by the writing techniques we have found in the text.

III. Послетекстовый этап – задания для самостоятельной работы по теме (на выбор):

Посмотреть видеоролик "Simon Schama's Face of Britain" (<https://www.youtube.com/watch?v=lkb69m06TA8>), в котором куратор этого проекта сам рассказывает о нем.

Сделать небольшое исследование об одном из упомянутых в статье портретов и подготовить о нем сообщение.

Сделать письменный перевод прочитанной статьи (или ее части).

Приведенный конспект занятия отчасти отражает трудоемкость работы специалиста, ведущего курс по особенностям языка СМИ, но он иллюстрирует и общую схему анализа, которую можно накладывать на любой выбранный медиатекст, что делает работу методически смоделированной, то есть построенной на принципе креативной повторяемости. К тому же, разработка курса медийной тематики мотивирована, во-первых, осознанием актуальности задачи (формирование медиакомпетентности), и во-вторых – предоставляемыми СМИ интереснейшими возможностями самообразования, удерживания себя «на плаву» в мощном потоке новейшей информации о мире.

ЛИТЕРАТУРА

1 Анненкова И.В. Медиадискурс XXI века. Лингвофилософский аспект языка СМИ. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 2011. – 392 с.

2 Добросклонская Т.Г. Медиалингвистика: системный подход к изучению языка СМИ. Современная английская медиаречь: учеб. пособие. – М.: УРСС, 2008. – 203 с.

3 Федоров А.В. Медиаобразование: вчера и сегодня. – М.: Изд-во МОО ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2009. – 234 с.

4 Ладыженская Т.А. Общение в современном мире – роскошь или необходимость? Зачем нужна риторика // Учительская газета. – 2006. - №23. 6 июня. - С. 11.

5 How well do you know your Game of Thrones geography? Radio Times, Thursday 19 May 2016 at 9:00AM. Access mode URL: <http://www.radiotimes.com/news/2016-05-19/how-well-do-you-know-your-game-of-thrones-geography-> (accessed – 21.04.2017).

6 Государственные образовательные стандарты общего образования. – Режим доступа URL: <http://www.edu.ru/db/portal/obschee/index.htm> (дата обращения – 05.04.2017).

7 Бозрикова С.А., Комуцци Л. В. Нарративная публицистика в США и России : учеб.-методич. пособие для студентов, обучающихся по напр. подг. «Филология». – Балашов: Николаев, 2014. – 122 с.

8 Аюпова Ш.Ш. Особенности метафор в испанском политическом дискурсе // Известия КазУМОиМЯ им. Абылай хана. Серия Филологические науки. - 2016. - №1 - С. 57.

9 Bugler C. The Face of Britain at the National Portrait Gallery // Country Life. - 2012. - Sept. 12.

МЕКТЕП ЖӘНЕ ЖОО-НЫҢ БІЛІМ БЕРУДЕГІ АҒЫЛШЫН ТІЛДІК БАҚ-ТЫҢ ИНТЕГРАЦИЯЛЫҚ МҮМКІНДІКТЕРІ

Комуци Л.В.¹

¹филол. ғ.д., шет тілдері кафедрасының профессоры,
Н.Г. Чернышевский атындағы Саратов ұлттық зерттеу университеті,
Балашов институты, Балашов қ., Ресей, e-mail: ltataru@yandex.ru

Мақалада ЖОО-дағы курсты таңдау шеңберінде және жалпы білім беретін мектептердегі ағылшын тілдік медиамәтінмен бірге берілген факультативтік сабақтардағы әдістемелік жұмыстың кейбір мүмкіндіктері қарастырылды. БАҚ күзiреттiлiкке ие - заманауи мәдени адам, тiлдiк бiлiм саласындағы дайын маман БАҚ мәтiндерiн түсiндiру қабiлеттi болуы керек.

Бұл медиа бiлiм арттырудың өзектiлiгiн бiлдiредi. Журналистiк дискурс риторикалыққа бейiмделе түседi. Сабақта газет тiлiн қолдану арнайы тiлдiк дайындық пен ақылды қажет етедi.

Сондай-ақ, риторикалық тәсiлге негiзделген журналистикалық дикурсты қалыпты жағдайда түсiну және қабылдау осы қалыптастыруға санасы жететiн жоғарғы сынып оқушыларына ғана қолжетiмдi. Бiлiм беру үрдiсiндегi БАҚ интеграциясының өзектiлiгi анықталып жатыр, медиамәтiн талдауының негiзгi әдiстемелерi қарастырылуда, сонымен бiрге британдық Country Life журналындағы «The Face of Britain at the National Portrait Gallery» мақаласы бойынша сабақтың толық конспектiсi жүргiзiлген.

Тiрек сөздер: медиақұзыреттiлiк, БАҚ-тың стилi және риторикасы, курс таңдау бойынша.

Статья поступила 21.03.2017 г.

FORMATION OF REFLEXIVE COMPETENCE AS ONE OF THE IMPORTANT REQUIREMENTS OF MODERN, OTHER FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

Turemuratova K.S.¹, Toktamyssova B.A.²

¹Master of Education Sciences, teacher of the chair of Foreign Language Practice, Ablai khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan, e-mail: kali_touremouratova@mail.ru
²Master of Education Sciences, teacher of the chair of the methodology of foreign language education, Ablai khan KazUIRandWL, Almaty, Kazakhstan, e-mail: balzhan07@mail.ru

This work is devoted to a problem of formation of reflexive competence on the basis of self-education. Definitions of a concept of a reflection and reflexive competence are considered and analysed, conditions of formation of reflexive competence, and also types and aspects of a reflection are defined. The fundamental requirement of society to modern foreign-language education is formation of the personality capable not only creatively, but also to independently create and solve scientific, public problems, to critically think, develop and protect the point of view, systematically and to continuously fill up and update the knowledge by self-education, to improve abilities, to creatively apply them actually. Today distinguish reflexive abilities from the most important innovative abilities of personnel.

Considering all above-mentioned requirements, as a part of cross-cultural and communicative competence it is necessary to emphasize importance of formation of reflexive subcompetence, that is development in pupils of abilities to think critically. The concept “reflektivnost” is rather new term and today meets in all fields of activity. Development of a reflektivnost of students in modern society in a root changes approach to the model of education and studying of this or that discipline. Today there are great opportunities for obtaining information by students, her processings and transfer.

Keywords: independent work, reflection, reflexive competence, self-regulation, foreign language education, pedagogical reflection.

УДК 378:81
МРНТИ 14.07.07

ФОРМИРОВАНИЕ РЕФЛЕКСИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ КАК ОДНО ИЗ ВАЖНЫХ ТРЕБОВАНИЙ СОВРЕМЕННОГО ИНОЯЗЫЧНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Туремуратова К.С.¹, Токтамысова Б.А.²

¹магистр педагогических наук, преподаватель кафедры практики речи иностранных языков, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, г. Алматы, Казахстан, e-mail: kali_touremouratova@mail.ru
²магистр педагогических наук, преподаватель кафедры методики иноязычного образования, КазУМОиМЯ им. Абылай хана, г. Алматы, Казахстан, e-mail: balzhan07@mail.ru

Данная работа посвящена проблеме формирования рефлексивной компетенции на основе самообразования. Рассмотрены и проанализированы определения понятия рефлексии и рефлексивной компетенции, определены условия формирования рефлексивной компетенции, а также виды и аспекты рефлексии. Основопологающим требованием общества к современному иноязычному образованию является формирование личности, способной не только творчески, но и самостоятельно сформировать и решить научные, общественные задачи, критически мыслить, вырабатывать и защищать свою точку зрения, систематически и непрерывно пополнять

и обновлять свои знания путем самообразования, совершенствовать умения, творчески применять их в действительности. Сегодня среди важнейших инновационных способностей персонала выделяют рефлексивные способности.

Учитывая все вышеперечисленные требования, в составе межкультурно-коммуникативной компетенции необходимо подчеркнуть важность формирования рефлексивной субкомпетенции, то есть развитие у учащихся способностей мыслить критически. Понятие «рефлексивность» является относительно новым термином и сегодня встречается во всех сферах деятельности. Развитие рефлексивности студентов в современном обществе в корне меняет подход к самой модели образования и изучения той или иной дисциплины. Сегодня имеются большие возможности получения студентами информации, ее переработки и передачи.

Ключевые слова: самостоятельная работа, рефлексия, рефлексивная компетенция, саморегуляция, иноязычное образование, педагогическая рефлексия.

В связи с ускорением темпов продвижения общества, когда развиваются международные связи, в условиях рыночной экономики, где человек выступает активным субъектом на рынке труда, мы всё чаще сталкиваемся с тем, что знание иностранного языка становится жизненной необходимостью. Таким образом, люди всё чаще прибегают к поискам быстрого и эффективного способа изучения иностранного языка. Очень часто люди задаются вопросом – можно ли овладеть иностранным языком самостоятельно?

В методике иноязычного образования развитие потребности у обучаемых в дальнейшем самообразовании, самосовершенствовании и самовоспитании рассматривается как неотъемлемая часть всего учебно-воспитательного процесса при обучении иностранному языку. Иностранный язык служит средством образования и самообразования в таких областях как зарубежная литература, экономика, музыкальная культура, изучения образа и стиля жизни людей, взаимоотношения, менталитет, мировоззрение и др. Все эти сферы влияют на роль и место иностранного языка в школе, определяют необходимость обучения иностранных языков.

Нужно учитывать тот факт, что сегодняшнее образование обязано обеспечить учащемуся умение учиться и получать знания на протяжении всей жизни, осваивать разного рода профессии в будущем, выработать системные компоненты саморегуляции (самоконтроль и самокоррекцию).

Основная цель иноязычного образования – формирование субъекта межкультурной коммуникации, который способен и готов к межкультурному иноязычному общению – достигается ступенчато, через реализацию иерархической системы целей и задач отдельных уровней, которые обеспечивают преемственность и непрерывность в формировании всего комплекса иноязычных компетенций, а также достижение конкретных показателей качества обученности в соответствии с международно-стандартными требованиями. Вместе с

тем, как показывает анализ текущего состояния иноязычного образования в Казахстане, несмотря на определенные достижения в этой области, в целом уровень иноязычной обученности учащихся как средней, так и высшей школы, не соответствует современному социальному заказу [1]

На сегодняшний день проблеме самообразования посвящено множество работ известных педагогов и психологов. В процессе изучения педагогических аспектов [2-3] раскрыты некоторые общие вопросы содержания познавательной самостоятельности и самостоятельной работы обучающихся различным предметам в школе. В теории обучения иностранным языкам данную проблему также рассматривали ряд авторов [4-5], которые внесли свой вклад в разработку в плане методической организации самостоятельной работы обучающихся иностранному языку. В исследованиях психологов [6] показано, что самостоятельная работа повышает познавательную активность учащихся, обеспечивает прочное и глубокое усвоение учебного материала, интенсивно развивает их личность. Сегодня, говоря о самостоятельной работе учащихся, одним из важных пунктов является формирование рефлексивной компетенции. Под «рефлексией» понимается междисциплинарное понятие с многовековой историей, обращение внимания субъекта на самого себя и на своё, в частности, на продукты собственной активности, а также какое-либо их переосмысление. В частности, в традиционном смысле на содержания и функции собственного сознания, в состав которых входят личностные структуры (ценности, интересы, мотивы), мышление, механизмы восприятия, принятия решений, эмоционального реагирования, поведенческие шаблоны и т. д. Сегодня развитие рефлексивных способностей должно стать одной из основных задач для человека, стремящегося к успеху. Человек рефлексивный есть человек совершенствующийся.

Понятие «рефлексия» (от латинского reflexio – «обращение назад») первоначально возникло в философии и означало процесс размышления человека обо всем происходящем в его собственном сознании. Иными словами, это деятельность самопознания, раскрывающая человеку содержание его духовного мира [7].

Особое развитие получило представление о рефлексии в немецкой классической философии при рассмотрении гносеологических проблем. Здесь рефлексия понималась как анализ наукой собственных средств познания или особый вид теоретической ретроспекции.

Кант рассматривал рефлексивную способность человека и видел ее особую роль в образовании понятий [8].

С течением времени понятие рефлексии расширилось, что было

связано с одной из важнейших проблем философии нового времени - проблемы обоснования, источника знаний человека.

Словарь иностранных слов определяет рефлексию как размышление, самообладание, самопознание. Эта форма теоретической деятельности человека, направленная на осмысление его собственных действий и их законов. Толковый словарь русского языка трактует рефлексию как размышление о своем внутреннем состоянии [9].

Образовательный процесс способствует формированию и повышению уровня рефлексивной компетентности преподавателя ИЯ при следующих условиях:

- рефлексивной компетентности самого педагога, что предполагает наличие знаний у педагога о том, что такое рефлексия, использовании приемов ее актуализации, ценностное отношение к студенту и рефлексии;
- приобретение личностного опыта будущих учителей в учебном процессе (в рамках учебной деятельности, педагогической практики);
- взаимодействие преподавателя и студентов, основанном на лично-ориентированном подходе.

Как пишет Т.Д. Кузнецова: «Принципиальным отличием компетентностного подхода от знаниевого является перенос акцента с образовательной деятельности на самообразовательную, в основе которой лежит лично-центрированная или рефлексивная составляющая МКК (межкультурной коммуникативной компетенции) как цели и результата образовательной деятельности» [10, с. 52].

Но в общем виде выделяют несколько направлений развития понятия рефлексия:

Мировоззренческое направление, которое разрабатывалось многими философами, такими как Сартр, Камю, Хайдеггер. В этом направлении рефлексия – это возможность человека выбирать, ставить перед собой задачи, и идти к поставленным целям, озираясь на предшествующий опыт бытия: «человек, следовательно, выбирает, его свобода безусловна, в любой момент жизненный проект может быть изменен, остается лишь созерцать то, что мы могли бы предпринять».

Методологическое направление. Такого рода направление развивал В.А. Лефевр в своей книге «Алгебра конфликта» [8]. Здесь человек представляется как система, наделенная определенными стратегиями, которые он использует, чтобы получить какой-либо выигрыш.

Уровень личностной рефлексии, как компетентности специалиста. Рефлексия, обеспечивающая адаптивность человека к новым условиям деятельности, демонстрирует, что рефлексивная функция возникает и реализуется в любой деятельности, когда возникает какое-либо затруднение. При этом она используется для реконструкции

появившегося затруднения и обнаружения его причин. Иными словами, уже признанным стало то, что рефлексия служит совершенствованию различных видов деятельности, которые могут быть поставлены под контроль сознания. Субъект может не только делать, но и знать, как он это делает.

Рефлексивные способности многие ученые определяют как способность человека осознавать, оценивать себя, анализировать свои мотивы, действия и поступки, соотносить их с общечеловеческими ценностями, а также с мотивами и, действиями и поступками других людей. Таким образом, рефлексия - это способность человека встать в позицию наблюдателя по отношению к собственной деятельности с целью переосмысления своего личностного опыта, чтобы изменить деятельность или свое отношение к ней.

Рефлексия необходима для создания благоприятного психологического климата, для успешного взаимодействия субъектов образовательного процесса, так как личностные особенности участников этого взаимодействия наиболее полно проявляется именно в условиях психологического контакта, благоприятного психологического климата.

Рефлексия позволяет человеку стать не просто более проницательным по отношению к себе и другим, но и во многом способствует его взрослению. Познавая себя, глубже понимая других людей, человек все больше освобождается от непосредственного влияния окружающих, бездумного следования их требованиям и ожиданиям, от случайных импульсивных поступков. Чем глубже развита у человека рефлексия, тем в большей мере он способен быть субъектом своей жизни, тем большую ответственность он испытывает перед собой и другими, ориентируясь на сознательно поставленные цели. Уверенно можно сказать, что способность человека к рефлексии – это фактор и средство его личностного роста. В этом смысле рефлексия обладает мощной развивающей функцией.

В современной философии принято выделять три основных вида рефлексии:

- элементарная рефлексия, приводящая к рассмотрению и анализу знаний, размышлению об их границах и значении;

- научная рефлексия как анализ и критика теоретического знания на основе методов и приемов, которые свойственны данной области научного исследования;

- философская рефлексия как осознание и осмысление предельных оснований бытия и мышления, человеческой культуры в целом.

Проблемам рефлексии образовательной деятельности посвящены работы Г.П. Щедровицкого, Н.Г. Алексева, В.К. Зарецкого, С.Ю.

Степанова, И.Н. Семенова, А.В. Хуторского и др. По определению В.А. Метаевой, рефлексия – это переосмысление и перестройка личного опыта, это способность, которая может развиваться исключительно благодаря деятельности самого субъекта и только самим субъектом. А.В. Хуторской рассматривает образовательную рефлексивность как источник внутреннего опыта, способ самопознания и необходимый инструмент мышления.

И.Н. Семенов и С.Ю. Степанов выделяют 4 аспекта рефлексии:

- личностный аспект, как построение новых образов себя в результате общения с другими людьми.

- интеллектуальный аспект – усилия субъекта по выделению, анализу и соотнесению собственных действий с предметной ситуацией.

- коммуникативный аспект – осознание человеком того, как он воспринимается партнером по общению.

- кооперативный аспект – актуален при анализе субъект – субъектных видов деятельности, играет важную роль в проектировании коллективной деятельности с учетом групповых ролей субъектов и кооперации совместных действий[9].

С.Ю. Степанов и И.Н. Семенов отмечают, что уровень развитости учебной деятельности во многом определяется уровнем рефлексии обучающихся этой деятельности своего «я», а также личности и действий его партнеров.

В исследованиях М.И. Махмутова познавательная самостоятельность определяется и как «интеллектуальная способность ученика и его умения, позволяющие ему самостоятельно учиться».

По И.Я.Лернеру, познавательная самостоятельность предполагает способность индивида собственными силами организовать свою познавательную деятельность и осуществлять её для решения новой познавательной проблемы.

Самообучение играет большую роль в процессе адаптации человека к внешней среде. По скорости самообучения можно судить о когнитивной (познавательной) способности человека производить знания. Процесс самообучения подчиняется гносеологическому принципу А.Н. Колмогорова. Гносеологический принцип - утверждение, что в мышлении и творчестве человека проявляется только тенденция к поискам более простых (оптимальных) решений. Достижение лучших решений, построенных совсем иначе, таких решений, которые не могут быть получены из предложенного путём мелких улучшений, лежит за пределами того, что может уловить самая изощрённая интуиция. Экспериментальная проверка самообучения человека на моделях подтвердила, что поведение человека в таких условиях подобно поиску выхода из трясины: человек делает пробные шаги в разных направлениях.

При неудаче он обычно возвращается в исходную позицию.

При рассмотрении процесса формирования и развития профессионализма, обращают внимание на два понятия: компетентность и компетенция. Компетентность определяют как “норма соответствия культуры и образовательных достижений личности заданного социально-профессионального статуса, понимания ею сложности решения реальных задач, умения приспосабливаться к разнообразию профессиональных и жизненных ситуаций”. Компетенция имеет следующее значение: “ (от лат. *competere* - соответствовать, подходить) - способность применять знания, умения, успешно действовать на основе практического опыта при решении задач общего рода, также, в определенной широкой области”.

Рефлексивная компетентность – это сложный психолого-педагогический и профессионально - значимый феномен. В состав, которого входят когнитивный, операциональный и личностный компоненты.

Педагогическая рефлексия – это способность преподавателя войти в позицию стороннего наблюдателя по отношению к своей образовательно-педагогической деятельности с целью переосмысления ее и себя в ней, чтобы организовать более эффективную профессиональную деятельность и найти адекватный способ поведения в ней.

Итак, рефлексивная компетентность преподавателя, обеспечивая результативность его педагогической деятельности, является неотъемлемым компонентом профессиональной компетентности и может рассматриваться как качество личности, которое позволяет наиболее эффективно и адекватно осуществлять рефлексию, что способствует развитию и саморазвитию, творческому подходу в учебной и профессиональной деятельности.

Как отмечает С.С. Кунанбаева, сторона когнитивно-познавательной деятельности, призванная отражать и стимулировать активно - поисковую и творчески - самовыражающую деятельность и становление будущего «субъекта межкультурной коммуникации», приводится в действие осознанным рефлексивно - развивающим и регулирующим творческую деятельность личности психологическим механизмом, формирующим постепенно целеполагающую, самоуправляющую, саморегулирующую, самооценивающую познавательно- творческую и коммуникативную деятельность личности и обеспечивающим достижение конечной цели – сформированность «субъекта межкультурной коммуникации».

ЛИТЕРАТУРА

1 Кунанбаева С.С. Концепция развития иноязычного образования РК. - Алматы: КазУМОиМЯ имени Абылай хана, 2006. - С. 25.

2 Беспалько В.Н. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. - М.: Педагогика, 1989. - 192 с.

3 Половникова Н.А. Проблема познавательной самостоятельности и активности в педагогике социалистических стран: О системе воспитания познавательной самостоятельности школьников. - Казань, 1975. - №5. - с.9.

4 Рогова Г.В. Методика обучения иностранным языкам: Самостоятельная работа учащихся на уроке и ее содержание. - М.: Просвещение, 1991. - С. 18-22.

5 Языкова В.Н. Самостоятельная работа студентов по курсу методики преподавания иностранных языков: Учеб.пособ. - Улан-Удэ: Изд-во Бурят. госуниверситета, 1999. - 164 с.

6 Леонтьев А.Н. О формировании способностей // Вопросы психологии . - 1960. - № 1. - С. 7-17.

7 Евгеньев А.П. Словарь русского языка. - М., 1957. - С.142.

8 Степанов С. Ю., Семёнов И. Н. Современные проблемы творческой рефлексии и проектирования// Вопросы психологии. - 1983. - № 5. - С. 162-164.

9 Лефевр В.А., Смолян Г.Л. Алгебра конфликта. - М., 1968. - С.64.

10 Кузнецова Т.Д. Рефлексивно-оценочный фактор развития полиязычного образования // Известия КазУМОиМЯ им. Абылай хана. Серия Филологические науки. - 2016. - № 4. - С. 48 – 56.

ҚАЗІРГІ ЗАМАН ШЕТТІЛДІК БІЛІМ БЕРУДІҢ МАҢЫЗДЫ ТАЛАПТАРЫНЫҢ БІРІ РЕТІНДЕ РЕФЛЕКСИЯ ҚҰЗЫРЕТТІЛІГІН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Туремуратова К.С.¹, Тоқтамысова Б.А.²

¹педагогика ғылымдарының магистрі, шет тілдер сөйлеу тәжірибесі кафедрасы,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ,

Алматы қ., Қазақстан, e-mail: kali_touremouratova@mail.ru

²педагогика ғылымдарының магистрі, шетел білім беру әдістеме кафедрасы,
Абылай хан атындағы ҚазХҚжӘТУ,

Алматы қ., Қазақстан, e-mail: balzhan07@mail.ru

Аталмыш жұмыс, өзін-өзі оқыту негізінде рефлексиялық құзыреттілік мәселесіне арналған. Жұмыста рефлексияны қалыптастыру шарттары айқындалып, құзыреті мен аспектілеріне тоқталып, рефлексияның түрлері қаралып, талданды. Сондай-ақ рефлексия ұғымына анықтама берілді. Қоғамның қазіргі заманғы білім берудің негізгі талабы жеке адам қасиетін қалыптастыру. Негізгі талап шығармашылық қасиеттерді ғана емес, бірақ өз көзқарасын қалыптастыруға және ғылыми, қоғамдық міндеттерін, ойлау, өз білімін жетілдіру, өздігінен білімін көтеру жолымен біліктілігін арттыру және жаңартуға жүйелі және үздіксіз қорғауға аса әзірлеп, оларды шығармашылық жағынан қолдануға үйрету шарт. Бүгін маңызды инновациялық қабілеттердің арасында рефлексивті қабілетке жеке көңіл бөледі.

Жоғарыда аталған талаптарды ескере отырып, яғни оқушылардың бойында рефлексиялық субкомпетенция ойлау қабілетін дамыту аса маңыздылығын атай отыра, құрамында барлық коммуникативті-мәдениаралық құзыреттілікті қалыптастыру қажет. Бүгінде жаңа «рефлексивтілік» деген жаңа термин болып табылады және де ол барлық қызмет салаларында кездеседі. Рефлексивтіліктің дамуы салдарынан студенттердің білім беру моделін зерттеу және дамыту қазіргі қоғамда түбегейлі өзгертілуде. Бүгінгі студенттерде мындаған ақпарат алып оны қайта өңдеп, алмасуға зор мүмкіндіктері бар.

Тірек сөздер: өздік жұмыс, рефлексия, рефлексивті құзыреттілік, өзін-өзі реттеу, шет тілі білім беру, педагогикалық рефлексия.

Статья поступила 12.04.2017г.

AUTHENTIC FEATURE FILMS AS A TEACHING MEDIUM USED TO FORM INTERCULTURAL COMPETENCE

Spitcyna P.I.¹, Diakonova O.O.²

¹ MA student, Ulyanovsk State Pedagogical University named after I.N. Ulyanov,
Ulyanovsk, Russian Federation, e-mail: polinaspitcyna@gmail.com

² Senior lecturer of English Department,
Ulyanovsk State Pedagogical University named after I.N. Ulyanov,
Ulyanovsk, Russian Federation, e-mail: olgadiakonova@yandex.ru

This article is devoted to intercultural competence formation, using full feature films. The paper gives us the methodology of teaching English with films. Two groups participated in this research aged 17-19. One group studied English with the full feature film, another – with video fragments. Students watched the part of the film, did grammar and vocabulary tasks and participated in dramatization as a film character. Students could be involved in the film and interpret the film character's behavior and speech. They participated in a roleplay where they could show the continuation of the story. In order to assess the intercultural competence, a list of criteria was set. In fact, it was found that feature films increased the level of students' intercultural competence by 2.3-5.6%. Anyway, the presented results also showed that the use of full feature films helps to raise the level of intercultural competence better than film fragments. The experiment not only increased students' activity and interest in studying English with films, but also it was a good way for their team building.

Keywords: intercultural communicative competence, authentic materials, video, feature films, culture, English as a foreign language.

УДК 372.881.111.1
МРНТИ 14.35.09

АУТЕНТИЧНЫЕ ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ ФИЛЬМЫ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ

Спицына П.И.¹, Дьяконова О.О.²,

¹ магистрант, Ульяновский Государственный Педагогический Университет
им. И.Н. Ульянова, г. Ульяновск, Российская Федерация,
e-mail: polinaspitcyna@gmail.com

² старший преподаватель кафедры английского языка,
Ульяновский Государственный Педагогический Университет им. И.Н. Ульянова,
г. Ульяновск, Российская Федерация, e-mail: olgadiakonova@yandex.ru

В данной статье рассматривается формирование межкультурной компетенции на основе полнометражных художественных фильмов. В публикации предлагается методика обучения английскому языку с помощью видеофильмов. В эксперименте принимали участие две группы студентов в возрасте 17-19 лет. Одна группа работала с полнометражным фильмом, другая – с фрагментами, взятыми из нескольких фильмов. Работа заключалась в просмотре отрывков фильма, выполнении упражнений на грамматику и лексику, а также драматизации одного из отрывков. Студенты имели возможность перевоплотиться в героев фильма, интерпретировать их поведение и речь, а также принять участие в ролевой игре в образе одного из героев и показать продолжение истории. Для оценивания повышения уровня межкультурной компетенции были отобраны определенные критерии. В целом было выявлено, что художественные фильмы повысили уровень межкультурной компетенции на 2.3-

5.6%. Однако, проведенное исследование и представленные результаты показали, что использование полнометражных фильмов в процессе обучения помогает повысить уровень межкультурной компетенции лучше, чем использование фрагментов фильмов в образовательном процессе. Более того, проведенный эксперимент способствовал высокой активности студентов, повышенному интересу к выполнению заданий и сплочению коллектива.

Ключевые слова: межкультурная компетенция, художественные фильмы, видео, аутентичные материалы, культура.

В преподавании иностранных языков главной целью обучения является умение осуществлять коммуникацию с представителями других языков и культур. Соответственно, студенту не зависимо от уровня обучения следует овладеть коммуникативной компетенцией, которая необходима для осуществления межкультурной коммуникации. Подготовиться к межкультурному общению, находясь не в стране изучаемого языка, довольно сложно, но выполнимо. Отличным помощником для получения знаний о чужой культуре являются аутентичные видеоматериалы.

Данная статья посвящена сравнению двух форм работы с художественным фильмом. Первая форма – работа с полнометражным фильмом, разделенным на три части; вторая форма работы - использование видеофрагментов из трех различных фильмов.

Л.О. Свирина в своем пособии отмечает, что «использование аудио-визуальной техники, видеозаписи в том числе, дает возможность:

- 1) представить ситуацию общения во всей ее полноте;
- 2) видеть и слышать участников общения (видеть их мимику и жесты, что способствует более полному восприятию коммуникативной ситуации);
- 3) расширить рамки коммуникации благодаря тому, что учащийся видит обстановку (место, время дня и года), может определить возраст, пол, одежду, социальное положение, их действия в данный момент, настроения и чувства;
- 4) сделать вывод о формальном или неформальном характере общения» [1, с.5].

Маргарет Аллан в своей работе приводит одно из важных особенностей видео: «Видеоаппаратура позволяет разделить целый фильм на нужное количество видеофрагментов в зависимости от целей, индивидуальных потребностей и особенностей обучаемых и далее работать с каждым фрагментом отдельно» [2, с.83-93]. Следовательно, педагогический работник получает возможность не только использовать художественный фильм целиком для достижения конечных целей обучения, но и повторно проигрывать некоторые видео фрагменты с целью их более детального изучения и/или использования в рамках заданных упражнений.

После изучения статей Л.Ф. Лихомановой [3, с.193-200], Д.Н. Луферова [4, с.181-186], А.Ф. Дрозд [5, с.146-147] и других, была разработана система подготовки и проведения занятий. Прежде всего, при показе видеofilьма в рамках образовательного процесса необходимо соблюдать некоторые условия:

1. Видеоматериал должен соответствовать изучаемой теме;
2. Используемый фильм должен соответствовать уровню подготовки обучающихся;
3. Необходимо показывать видео в ограниченном количестве для лучшего понимания и усвоения;
4. Ситуации видеофрагмента предоставляют интересные возможности для развития языковой, речевой, межкультурной компетенции учащихся;
5. В зависимости от уровня знаний, прикреплять к фильму английские или русские субтитры.

Принимая во внимание ряд необходимых условий, для проведения практической части исследования были выбраны фильмы «Модная штучка» (2014), «Она - мужчина» (2006), «Папе снова 17» (2009). Причинами выбора данных фильмов послужило следующее:

1. Новизна фильмов: данные фильмы были выпущены максимум 10 лет назад и отвечают современным реалиям жизни.
2. Жанр: молодежные комедии легко смотреть, а язык прост в понимании. Такой жанр подходит для просмотра и мужской, и женской половине аудитории.
3. Тема перевоплощения. Главные герои фильмов перевоплощаются из женщин - в мужчин, из взрослых – в подростков, а студенты, участвующие в исследовании, перевоплотятся и в актеров, и в героев представленных фильмов.

В эксперименте принимало участие 32 студента в возрасте 17-19 лет (1 курс языкового вуза). Эксперимент проводился на базе Ульяновского педагогического университета им. И.Н. Ульянова (Россия). Перед началом эксперимента была выдвинута гипотеза о том, что у студентов, работающих с полнометражным фильмом, межкультурная компетенция сформируется лучше, чем у группы обучающихся, работающей с отрывками художественных фильмов.

Работа с фильмом заключалась в просмотре отрывков, в работе с грамматическими и лексическими упражнениями, а также в представлении отрывков из фильма в форме диалога или полилога. На итоговом занятии участники эксперимента принимали участие в подготовленной драматизации. Каждый студент заранее получил карточку с именем того героя, которого он должен представлять.

Чтобы оценить уровень повышения межкультурной компетенции, необходимо было выделить критерии оценивания. После изучения работ М.В. Плехановой, Н.А. Суховой, и А.Е. Чикуновой [6, 7, 8], была создана модифицированная методика исследования. В таблице 1 приведены критерии оценивания уровня сформированности межкультурной компетенции. К ряду данных критериев нами были отнесены: правильное произношение и интонация, отсутствие большого количества грамматических ошибок в речи, адекватное использование мимики, жестов и эмоций, а также корректная передача героя фильма, т.е. способность перевоплощаться в актера. Оценивание осуществлялось экспертной оценкой по десятибалльной шкале.

Таблица 1 – Экспертная оценка критериев уровня сформированности межкультурной компетенции

1. Произношение	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2. Интонация	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3. Грамматические ошибки	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4. Использование жестов и мимики	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5. Актерское мастерство / Эмоции	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6. Навыки успешной межкультурной коммуникации	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Участники эксперимента на протяжении трех занятий смотрели фильм (или отрывки из трех разных фильмов), выполняли задания на проверку грамматических и лексических навыков, а также воспроизводили кадры из фильма. Перед финальным занятием, между студентами были распределены роли. Группа 1 вытаскивала карточку с именем героя, а Группа 2 – с названием фильма. Это позволяло рационально распределить роли. На финальном занятии студенты представляли продолжение истории героев.

Анализ результатов эксперимента подтвердил, что работа с полнометражным художественным фильмом повышает уровень межкультурной компетенции лучше, чем использование видео фрагментов в рамках образовательного процесса. Студенты улучшили навыки говорения и должным образом проявили себя как актеры.

Результаты эксперимента представлены в *Таблице 2* и *Таблице 3*. В *Таблице 2* приводится коэффициент сформированности сценических навыков обучающихся в качестве героев фильма. В *Таблице 3* приводится процентное соотношение усовершенствования уровня межкультурной коммуникации. На протяжении каждого занятия,

студенты разыгрывали ситуацию из фильма, каждая пара или группа получала по каждому критерию соответствующую оценку. Далее все результаты суммировались и выявлялся средний процент группы.

Таблица 2 – Коэффициент сформированности сценических навыков обучающихся в качестве героев фильма

Занятие	Группа 1			Группа 2		
	2-е	3-е	4-е	2-е	3-е	4-е
Все критерии	90.7%	93.8%	94.2%	90%	70%	92.3%
Актерское мастерство	86.3%	88%	91.9%	76.6%	60%	74.4%

Таблица 3 – Усовершенствование уровня сформированности межкультурной компетенции у студентов

Все критерии	Группа 1	Группа 2
	+3.5%	+2.3%
Актерское мастерство	+5.6%	-2.2%

Как мы видим из данных, приведенных в Таблице 3, у Группы 2 имеется отрицательный результат. Это объясняется тем, что студенты за 3 занятия, работая с тремя разными фильмами, запутались в характеристиках различных героев и не смогли выделить и запомнить их отличительные черты и манеру поведения. Соответственно, они не смогли должным образом изобразить героя фильмана финальном занятии. Студенты отлично разыграли определенную ситуацию, но никто не смог угадать героев. Группа 1, напротив, отлично передала специфику поведения и речи героев, потому что их образ не смешивался с другими героями из других фильмов. Студенты отлично запомнили их отличительные черты и проявили себя как настоящие актеры.

На протяжении всего эксперимента было заметно значительное повышение активности студентов. Данная форма работы их очень заинтересовала, они тщательно готовились к каждому занятию. Более того, данная работа позволила сплотить коллектив, потому что у них было общее дело. Они постоянно репетировали, готовились. На свои выступления студенты даже приносили реквизит.

После проведения мероприятий студенты заполнили анкету, где высказали свое мнение по проведенной работе. Всем студентам очень понравилось, и они хотели бы продолжить работу в подобном формате. Некоторые студенты из Группы 2 отметили, что было бы лучше смотреть один фильм целиком. Другие говорили о недостаточном объеме работы с лексическим материалом.

В заключение, можно сказать, что методика работы с видеофильмами и отрывками видеоматериалов является новационной для

педагогического сообщества, хотя и находит своё зачастую абстрактное отражение в дидактических материалах, и, следовательно, требует определенных доработок с учетом специфики интересов современных обучающихся и реалий современного социума. Однако, стоит отметить, что разработанная в рамках данного исследования модель отличается от других именно тем, что мы не просто выводили студентов на ролевою игру по теме фильма, мы «позволили» им почувствовать себя актерами, стать более раскрепощенными, прочувствовать атмосферу в фильме и разыграть яркую ситуацию, руководствуясь личными предпочтениями. Ведь в изучении любого иностранного языка важно быть не только мотивированным на процесс обучения, но и получать удовольствие от того, что ты делаешь. Данная работа помогла педагогическому работнику избавиться от наигранных учебных ситуаций, лишённых эмоций. Мы добились того, что студенты не контролировали процесс использования ими иностранного языка в процессе работы, они перестали контролировать процесс построения предложений с целью не допустить ошибок. Они полностью погрузились в процесс свободного говорения по теме и были лишь заинтересованы в своих чувствах и эмоциях, что и являлось первостепенным для данного исследования. Разработанная в рамках данного исследования модель работы с художественным фильмом является обобщенной и не несет в себе конкретной специфики (ограничений по возрасту и количеству участников и др.), следовательно, может быть интегрирована на любой стадии обучения иностранным языкам, в различных учебных учреждениях, в разнообразных группах, в силу того, что данная методика предоставляет педагогическим работникам исключительную возможность мотивировать обучающихся изучать иностранный язык с интересом и большим удовольствием.

ЛИТЕРАТУРА

- 1 Свирина Л.О. Технология использования видео на уроке иностранного языка: методические рекомендации к семинарским занятиям по методике преподавания иностранного языка. – Казань: КФУ, 2013 – 16 с.
- 2 Allan M. Teaching English with Video // Video-applications in ELT. – Pergamon: Pergamon Press, 1983.
- 3 Лихоманова Л.Ф. Возможности использования видео в процессе обучения иностранному языку // Матер.научно-метод. конф. - 2011. - № 1. – С. 193-200.
- 4 Луферов Д.Н. Видеоматериалы с субтитрами: сделайте их своими помощниками в обучении иностранному языку // Вестник Московского государственного областного университета. Серия: Педагогика. - 2011. - № 3. – С. 181-186.
- 5 Дрозд А.Ф. Использование аутентичных видеоматериалов для формирования социокультурной компетенции у студентов неязыкового вуза // Межкультурная коммуникация и профессионально ориентированное обучение иностранным языкам. – Минск: Тесей, 2009. – 302 с.
- 6 Плеханова М.В. Формирование межкультурной компетенции на основе использования аутентичных видеоматериалов при обучении иноязычному общению

студентов технического вуза: немецкий язык, базовый курс: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.02– Томск, 2006. – 228 с.

7 Сухова Н.А. Формирование культурно-страноведческой компетенции на основе аутентичных материалов в процессе обучения устной речи студентов педагогического вуза: второй курс, немецкий язык: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.02. – СПб, 2002. – 244 с.

8 Чикунова А.Е. Аутентичные видеоматериалы как средство развития социокультурной компетенции студентов экономических специальностей в процессе обучения английскому языку: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.02. – Екатеринбург, 2011. – 183 с.

АУТЕНТИК КӨРКЕМ ФИЛЬМДЕР МӘДЕНИЕТАРАЛЫҚ КҰЗІРЕТТІЛІКТІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

Спицына П.И.¹, Дьяконова О.О.²,

¹магистрант, И.Н. Ульянов атындағы Мемлекеттік педагогикалық университеті,

Ульяновск қ., Ресей Федерациясы, e-mail: polinaspitcyna@gmail.com

² И.Н. Ульянов атындағы Мемлекеттік педагогикалық университеті,

ағылшын тілі кафедрасының аға оқытушысы,

Ульяновск қ., Ресей Федерациясы, e-mail:olgadiakonova@yandex.ru

Мақалада толық метражды көркем фильмдер негізінде мәдениетаралық құзіреттілігін қалыптастыру қарастырылады. Жариялымда бейнефильмдер арқылы ағылшын тілін оқыту әдістемесі ұсынылады. Экспериментке 17-19 жаста екі топ қатысты. Бір топ толықметражды фильммен, басқа топ – бірнеше фильмдер фрагменттерімен жұмыс істеді. Жұмыс фильм үзінділерді көріп, грамматика және лексика грамматика мен лексиканы бойынша жаттығулар істеп, сондай-ақ алынған үзінділерін бірінде сахналық туралы жүзеге асырап болды.

Студенттер фильм кейіпкерлерінің бейнесіне еніп, олардың сөйлеу әдебі мен жүріс-тұрысын талдауға мүмкіндік алды, сондай-ақ таңбалардың бірі түрінде рөлдік ойынға қатысады және әңгіме жалғастыру көрсету мүмкіндігіне ие болды. Мәдениетаралық құзыреттілігін бағалауды жақсарту үшін белгілі бір өлшемдер іріктелді болып табылады. Жалпы, бұл фильмдер 2.3-5.6% мәдениетаралық құзыреттілік деңгейін өсті деп анықталды. Алайда жүргізілген зерттеулер мен көрсетілген нәтиже бойынша оқыту үрдісінде толық метражды фильмдер фильм фрагментіне карағанда мәдениетаралық құзіреттіліктің деңгейін көтеруге көмек береді. Сонымен қатар, эксперимент студенттердің жоғары қызметіне тапсырмалар мен команда ғимараттың орындау өсті қызығушылық ықпал етті.

Тірек сөздер: мәдениетаралық құзіреттілік, көркем фильмдер, видео, аутенттік материалдар, мәдениет.

Статья поступила 26.04.2017 г.

CRITERIA-BASED ASSESSMENT AS AN ESTIMATION SYSTEM OF STUDENT'S EDUCATIONAL ACHIEVEMENTS

Қозыхан Г.М.¹

¹MA student, Kazakh Ablai Khan UIRandWL,
Almaty, Kazakhstan, e-mail: guli.94k@mail.ru

The proposed article reports on the public schools that still based on the five-point evaluation scale to assess the level of students' education. The article considers that the knowledge assessment is to be based on grading system with «points», noting that now the question of assessing the knowledge of students on the criteria-based system is being considered. The system of fair and objective assessment of students' learning achievements is an integral part of the content of education. Assessment of the student's achievements in comparison with the results of other students, which has been carried out for many years has many drawbacks. The article discusses the benefits of criteria-based evaluation for students, teachers and parents. The topicality of this article is based on criteria-based assessment: the benefits of formative and summative assessment and their improving the quality of the education in accordance with international standards and reliable information of students' achievement in educational process.

Keywords: assessment skills, evaluation system, individual, formative assessment, summative assessment, point scale, grading system with «points».

ӘӨЖ 371
FTAMP 14.25.09

КРИТЕРИАЛДЫ БАҒАЛАУ ОҚУШЫЛАРДЫҢ ОҚУ ЖЕТІСТІГІН БАҒАЛАУ ЖҮЙЕСІ РЕТІНДЕ

Қозыхан Г.М.¹

¹магистрант, Абылай хан атындағы ХҚжәнеӘТУ,
Алматы қ., Қазақстан, e-mail: guli.94k@mail.ru

Ұсынылып отырған мақалада жалпы білім беру мектептерінде оқушылардың білім деңгейін бағалау бес баллдық жүйеге негізделген бағалау межесі сақталып отырғандығын айта келіп, білімдерін «баллдық» критерийлерге сүйене отырып бағалау мәселесі қарастырылады. Оқушылардың оқу жетістіктерін әділ және шынайы бағалау жүйесі, білім беру мазмұнының ажырамас бөлігі болып саналады. Көп жылдар бойы бағалау оқушының жетістіктерін басқа оқушының нәтижесімен салыстыру арқылы жүзеге асырылып отырылған бағалаудың бірқатар кемшіліктері мәселесі қозғалады. Мақалада критериалды бағалаудың оқушыларға, мұғалімдерге және ата-аналарға тигізетін артықшылықтары жөнінде талқыланады. Берілген мақаланың өзектілігі критериалды бағалау: қалыптастырушы және жиынтық бағалаудың артықшылықтары, олардың білім сапасының деңгейін көтерудегі, халықаралық стандарттарға сәйкестендіру, сондай-ақ оқушылардың білім жетістігі жөнінде анық ақпарат берудегі рөлін көрсету. Оқушылардың оқу жетістіктерін әділ және шынайы бағалау жүйесі, білім беру мазмұнының ажырамас бөлігі болып саналады. Соңғы жылдары дамыған мемлекеттердің қатарына кіру саясаты жүргізіліп, білім беру жүйесі сапасына қойылатын талаптар қатаң болғандықтан, оқушының білім жетістігін барабар және әділ бағалау үшін, дамыған мемлекеттердің білім беру жетістігін бағалау критериаларын еске ала отырып, бағалаудың нақ критериаларын ұсыну өте маңызды.

Тірек сөздер: Бағалау дағдылары, бағалау жүйесі, индивид, қалыптастырушы бағалау, жиынтық бағалау, баллдық меже, бес баллдық бағалау, «баллдық» критерийлер, критериалды бағалау.

Білімді бағалау жүйесі- оқушылардың оқу бағдарламасын меңгеру сапасын бағалау жүйесі, білім беру үдерісінің маңызды элементі. Қазіргі таңдағы білім беру жүйесіндегі өзекті мәселелердің бірі- оқу жетістігін нақты және барабар бағалау мәселесі десек қателеспейміз. Бағалау - білім сапасын бақылау болып табылады. Оқушының дамуын, педагогикалық қызметтегі прогрессті анықтайтын құрал. Мұғалім бағалау арқылы оқушының дайындық деңгейін анықтап, оқушының оқу жетістігін тексереді. Көптеген мемлекеттерде оқушылардың білімін бағалайтын өз бағалау жүйелері бар. Германия орта мектептерінде оқушылардың білім деңгейін 6-балдық жүйемен бағаласа, Франция мемлекеті 20-балдық бағалау жүйесін қолданады. Ал мемлекетіміз Қазақстанға тоқталатын болсақ, мемлекетімізде оқушылардың білім деңгейін 5-балдық бағалау жүйесімен бағалау бүгінгі таңда қолданылып келеді. Білімді бағалаудың балдық жүйесі- оқушының пәнді меңгеру үдерісіндегі жұмысын бағалаудың негізгі құралы. Балмен бағалау жүйесі-оқушылар білімін бағалаудың ең маңызды құрамдас бір бөлігі болғандықтан, ол оқыту нәтижесін бағалауда, оқуға деген ынтызарлықты күшейтуде, білім сапасын көтеруде маңызды рөл атқаратын білім беру үдерісі элементтерінің бірі.

Дәстүрлі отандық мектептерде төрт баллдық жүйеге негізделген бағалау межесі сақталып отыр: 2 («қанағаттанарлықсыз»), 3 («қанағаттанарлық»), 4 («жақсы»), 5 («өте жақсы»). Теориялық тұрғыдан 1 (бір) , бірақ іс жүзінде бұл баға пайдаланылмайды. Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016- 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы бірнеше мәселелерді атап көрсеткен.Соның ішінде, Жалпы орта білім 14-ші тармағында«бес балдық бағалау жүйесі білім алушылар білімінің нақты деңгейін көрсетпейді. Ол кездесетін қиындықтарды ескере отырып, мектеп оқушыларын оқытудың жеке траекториясын әзірлеуге, оқу бағдарламаларын меңгерудегі проблемаларды жоюға ынталандыруға мүмкіндік бермейді» деп көрсетілген [1].

Өзекті мәселе отандық зерттеуші-әдіскерлерді де қызықтырды. Сол ғалымдарымыздың ішінде академик Құнанбаева С.С өз еңбегінде «Шетел тілін оқытуда, ғалымдар оқыту мен оның нәтижесін бірге бір мезгілде бағалауды дұрыс табады» деп көрсеткен [2, 240-б.]. Сабақ барысында оқушы өзін-өзі тәнік бағаласа, онда нәтиже мұғалім мен оқушының бірлесе қойған бағасы деп есептеледі. Тексеру оқытудың мақсат-міндеттерімен сәйкес келуі үшін, тексерудің түрлері объективті тұрғыдан бағалануы керек.

Бәрімізге белгілі, ертеден, әлі күнге дейін оқушы жетістігі басқа оқушы жетістігімен салыстырмалы түрде бағаланып келеді. Оқушылардың оқу жетістігін бағалау 3 баллдық меже «5, 4, 3» баға түрінде қойылып келеді. Төрт баллдық бағалау жүйесі негізгі оқытылатын пәндерде ғана емес, сондай-ақ шетел тілі сабағында да 5, 4,3 бағалары бағаланылуда.

Себебі, оқушының оқу жетістігін бағалауда оның білім алуға деген қызығушылығын жоғарылатуға мүмкіндік жасайтын бағалаудың нақты «баллды» критерийлері жоқ.

Дәстүрлі мектептерімізде нормативті бағалау жүйесі қолданылып жүрсе, Назарбаев зияткерлік мектебінде арнайы критерийлерге негізделген қалыптастырушы және жиынтық бағалау жүйелері қолданылады.

Кесте 1- Критериалды бағалау [3]

Қалыптастырушы бағалау оқушылардың оқу жетістігін жақсарту үшін кері байланысты (түсініктемелер және ұсынымдар) үздіксіз жүргізіледі. Қалыптастырушы бағалау кезінде оқушыға баға қойылмайды. Өзара бағалау, өзіндік бағалау, мұғалімнің бағалауы үздіксіз кері байланыста жүріп отырады. Қалыптастырушы бағалау оқушылардың оқуда жетістіктерге жетуіне және алға ілгерілеуіне тікелей ықпал ететін және оқушы мен мұғалімнің арасындағы кері байланысты қамтамасыз ететін оқыту мен оқудың бөлінбейтін құрамдас бөлігі болып табылады [4]. Әрбір оқушы үшін, оқу мақсатына жетудегі оқушының үлгерімін көрсететін портфолио жинақталады. Портфолиода көптеген деректер қамтылады: жазбаша жұмыстар, фотосуреттер немесе бейне дәлелдемелер, электронды жазбалар, мұғалімнің жазбалары немесе сабақты қадағалау жазбалары, ата-аналардың пікірлері. Оқытушының кері байланысына назар аудара отырып, оқушыға оқыту нәтижелеріне қол жеткізу үшін көмектесу қажет. Бұл әлеуетті олқылықтарды уақытында жою үшін мүмкіндік береді және жиынтық бағалауға дайын болуға көмектеседі.

Жиынтық бағалау - оқушылардың белгілі бір оқу кезеңін аяқтағандағы оқу жетістіктерінің деңгейі (бөлім бойынша және тоқсандық жиынтық бағалау). Жиынтық бағалау бөлім/ортақ тақырыптар және тоқсан бойынша оқу мақсаттарына сәйкес оқушылардың алған білімдері мен жинаған дағдыларының нәтижесін бағалай отырып, қалыптастырушы бағалау нәтижелерін толықтырады. Жиынтық бағалауға арналған спецификацияда сұрақтардың үлгілері мен бағалау сызбалары ұсынылған, одан мұғалімдер әртүрлі дағдылар қалай бағаланатынын көре алады [4]. Бөлім бойынша және тоқсандық жиынтық бағаның пайыздық ара қатынасы

ретінде қойылады. Жиынтық бағалау оқу жоспарындағы білімді меңгеру деңгейін бағалау ұпай қолданады:

- оқу жоспарының әр бөлімін оқығаннан кейін (Секциялар үшін жиынтық бағалау);
- тоқсанның соңында (тоқсандық қорытындыға арналған жиынтық бағалау) бойынша;

Жиынтық бағалау ұпайлары жинақталады және тоқсан соңында ширек бағалауға және оқу жылының соңында жылдық бағалауға ауыстырылады. Осы мақсат үшін, мынадай шкала қолданылады:

Кесте 2- Жиынтық бағалау [5]

Жиынтық бағалау балының пайыздық мазмұны	Бағалау көрсеткіші	Бағалау
0%	Бағаланбады	«1»
1-20%	Қанағаттанарлықсыз	«2»
21-50%	Қанағаттанарлық	«3»
51-80%	Жақсы	«4»
81-100%	Өте жақсы	«5»

Оқушылардың білім алуы тек білім алуға ғана емес, олардың жан-жақты дамуына бағытталған. Оқушылардың қаншалықты табысты дамып, және кей жағдайларда қандай қиындықтармен кездесетінін түсіну маңызды. Ол дегеніміз, нақ мағлұмат беру мектептегі бағалау жүйесінің міндеті. Сондықтан да, оқушының дамуына, оқуға деген қызығушылығы мен ынтасының артуына бағытталған критериалды бағалау жүйесі енгізілуде. Бұл мақсатта, әрбір оқушыға және ата-аналарға түсінікті, нақты, өлшенілетін бағалау критериялары құрылған. «Критерийлерге негізделген бағалау жүйесін енгізу өте маңызды. Ол өз кезегінде мұғалімдердің бағаны көтеріп қоюларына тосқауыл болады» [6].

Критериалды бағалаудың мақсаты: критерийлер негізінде оқушылардың оқу нәтижелері туралы нақты ақпарат беру, оқушылардың білімін халықаралық стандартқа сәйкестендіру, және білім беру үдерісінің сапасын одан әрі жоғарылату.

Нақты әзірленген бағалау критерийлеріне сәйкес оқушы, ата-ана, және мұғалім түсінетін болады:

- Оқушының білім деңгейінің қандай сатыда екені жайлы
- Оқушы білім алу барысында қайда ұмтылатыны жөнінде
- Күтілетін оқыту нәтижелеріне қол жеткізу үшін қажет көмек жайлы

Егер балаға оның белгілі бір деңгейге жеткендігін айтса, онда бұл оған үздік нәтижеге жету үшін не істеу керектігін түсінуге көмектеспейді; бұл ретте егер баламен бірге оның жұмысында мұндай бағалауға не әкелгенін және бағалау өлшемдерін түсіндіруге талдау жасаса, онда бұл балаға өзінің нәтижесін жақсарту үшін кейін не істеу керектігін түсінуге

мүмкіндік береді [4, 107-б.]. Бағалау критерийсі оқушының нені біліп, нені істей алу керектігін көрсетеді. Алдын-ала ұсынылған бағалау шкаласы, бағалау шкаласының анық, айқындылығы, бағаның әділдігі, және өзін-өзі барабар бағалауға мүмкіндіктің берілуі- критериялды бағалаудың басты ерекшеліктері. Критериялды бағалау ынталанлырады, түзетеді, дамытады, белсендіреді. Оның принциптері: нақтылық, әділдік, жүйелік. Критерия оқушының жас ерекшелігіне, бағдарламаға сай алынады. Тоқсан соңында әр критерий бойынша негізгі бақылаудан алынған орташа балл есептелінеді. Критериялды бағалау сабақтың басында оқушылар нені білуі тиіс, не нәрсеге қол жеткізу керек деген мақсатпен қолданылады. Сабақтың критерийін интерактивті тақтаға жазып немесе әр оқушыға қағазға жазылған күйде сабаққа құрылған критерийлерді тарату керек. Критериялды бағалау мұғалімді сынып жұмысында қолдауға, оқыту үдерісінде оң ықпал жасауға негізделген. Нәтижелер мұғалімге өзінің сабағына рефлексия жасауға және одан кейінгі жұмысын жоспарлауға мүмкіндік береді [3, 8-б.].

1. Бағалау критерийлері таксономиялық деңгейлерге сай бөлінеді: Білу және түсіну, қолдану, анализ, синтез, бағалау

2. Тілдік пәндер бойынша бағалау критерийлері сөйлеу әрекетінің 4 түрін сипаттайды:

1. Тыңдалым
2. Айтылым
3. Оқылым
4. Жазылым

Кесте 3 - Бағалау критерийлері таксономиялық деңгейлер.
 Ойлау дағдыларының деңгейлері [3]

Білу және түсіну	Білімді қолдану	Анализ	Синтез	Бағалау
анықтайды	сәйкестендіреді	талдайды	біріктіреді	түсіндіреді
атайды	таңдайды	зерттейді	дәлелдейді	талқылайды
жазады	шешеді	тексереді	салыстырады	дәлелдейді
қайталайды	қолданады	сәйкестендіреді	құрастырады	болжайды
көрсетеді	құрастырады	бөліп көрсетеді	мақұлдайды	шешім қабылдайды
хабарлайды	қолданады	саралайды	қорытындылайды	ұсынады

Оқушыны шет тілін бағалауда шет тілін меңгеру деңгейін жалпыеуропалық өлшемшарттарға сүйене отырып, арнайы критериялар бойынша бағалау керек. Алдымызда ағылшын тілін меңгеру деңгейін анықтаудың жалпыеуропалық өлшемшарттары төмендегі кестеде көрсетілген [7].

Кесте 4 – Еуропалық өлшем шарттары

Тәжірибелі қолданушы	C2	Кез келген естіген немесе оқыған хабарламаларды оңай түсінеді. Хабарламаны еске түсіре отырып, әртүрлі ауызша және жазбаша деректер арқылы ақпаратты қорытып талдай алады. Күрделі жағдайларда қажетті мағыналық реңктерді айқындай отырып, ойын еркін жеткізе алады.
	C1	Әртүрлі тақырыптағы күрделі және көлемді мәтіндерді түсінеді, астарлы мағыналарын біледі. Сөздер мен сөз тіркестерін қолдану кезінде ешқандай кедергісіз өз ойын тез жеткізе алады. Тілді әлеуметтік, ғылыми және кәсіби қызметінде шебер және тиімді қолданады. Күрделі тақырыптар бойынша нақта, дұрыс құрымдалған, жан-жақты мәтіндер құрастыруда лексикалық және грамматикалық бірліктерді меңгергенін көрсететеді.
Тәуелсіз қолданушы	B2	Абстрактілі және нақаты тақырыптардағы күрделі мәтіндердің, оның ішінде өзінің саласына қатысты техникалық мазмұндағы мәтіндерді талқылаулардың негізгі идеясын түсінеді. Өз ойын еркін және тез жеткізе алады, тілдің өкілдерімен кедергісіз, еркін қарым-қатынас жасай алады. Әртүрлі тақырыптарды нақты және негізгі мәселеде өз ойын анық білдіріп, әртүрлі нұсқалардың артықшылығы мен кемшіліктерін көрсете алады.
	B1	Жұмыста, мектепте, демалыста және т.б. жағдайларды тұрақты түрде талқыланатын таныс тақырыптардағы стандартты хабарламалардың негізгі ойын түсінеді. Сол тілде сөйлейтін елге барғанда кездесуі мүмкін көптеген жағдайларды оқым жағдайларда абыржымайды. Өзігн таныс немесе өзін қызықтыратын тақырыптарға байланысты хабарламалар құрастыра алады. Өзінің тәжірибесін, оқиғаларды, арнамдарын, сенімдерін, ұмтылысын қысқаша сипаттап, өзінің көзқарасы мен жоспарларын түсіндіре алады.
Базалық қолданушы	A2	Өмірдің негізгі салаларына байланысты жекелеген сөйлемдер мен жиі қолданылатын сөз тіркестерін түсінеді (мысалы, өзінің жеке басына қатысты ақпарат, отбасы, сауда, жергілікті мекенжайы, жұмысқа орналас және т.б. туралы). Қарым-қатынас барысында өзіне таныс немесе тұрмыстық тақырыптарға қатысты тікелей ақпарат алмасуды қажет ететін қарапайым күнделікті міндеттерді шеше алады. Қарапайым сөз тіркестерімен өзінің өмірі, өзінің жұмыс орнына қатысты, сондай-ақ өзге де тез шешуді қажет ететін мәселелерді талқылай алады.
	A1	Белгілі бір нақты бағыттағы қажеттілікті қанағаттандыруға бағытталған күнделікті өмірдегі таныс сөздер мен негізгі сөз тіркестерін түсінеді және қолданады. Өзін және көзге адамдарды таныстыра алады, сондай-ақ жеке өміріне қатысты сұрақтар қойып, оларға жауап бере алады. Мысалы, тұрғылықты мекенжайығ таныс адамдар және адамның нені меңгергендігі туралы. Егер адамдар ақырын және анық сөйлесе, қарапайым деңгейде қарым-қатынас жасай алады, көмекке келуге дайындығын білдіреді.

Кесте 5- Сөйлеу әрекетінің түрлері бойынша бағалау

	Өте жақсы	Жақсы	Қанағаттанарлық	Қанағаттанарлықсыз	Бағаланбау
Айтылым	Шет тілін жетік меңгерген. Фонолия, лексика, грамматика-қада қате жоқ.	Қанағаттанарлық ауызша қарым-қатынас. Лексика, грамматика, және айтылым-да аздаған, санаулы қателер.	Ауызша қарым-қатынас қанағаттанарлық. Дайындық пен қайталау қажет. Фонология, лексика, грамматикада қате жеткілікті.	Мүлдем түсініксіз айтылым. Фонология, лексика, грамматикада қате өте көп.	Қарым-қатынасқа түсу өте қиын. Өзі түсінбейді, сондай-ақ өзге адам да түсінбейді.
Жазылым	Барлық мазмұн ұпайы әзірленген. Толығы-мен келісілген мәтін. Лексикасы мен құрылымдары кең ауқымды.	Толығы-мен келісілген мәтін. Мазмұны түсінікті. Лексикасы аздау.	Мәтін жақсы жазылған. Құрылымы түсініксіз. Идея ашылмаған.	Құрылымы қате. Грамматикалық қате көп емес. Сөздік қоры аз.	Мәтін түсініксіз. Ешбір құрылымсыз жазылған. Грамматикалық қате өте көп.
Оқылым	Мәтінді өте жақсы түсінген, мазмұнын еркін түсіндіре алады.	Мәтінді түсінуі қанағаттандырады. Негізгі идеяны жақсы түсінген, бірақ құрылымы мен сөздікте жаңылы-сады.	Мәтінді түсінген. Негізгі идеяны ашып көрсете алады. Қоры-тынды жасау-да қиыншылықтарға кездеседі: құрылым, сөздік, арнайы мағлұмат.	Мәтінді жартылай түсінген. Сөздік қоры аз. Негізгі идеяны анықтай алмайды.	Мәтінді мүлдем түсінбеген. Негізгі идеяны аша алмайды. Сөздік деңгейі төмен.
Тыңдалым	Негізгі идеясын, жалпы және нақты ақпаратты анықтау кезінде тамаша көрсеткіш көрсетеді. Сөздік пен мәнерлікте еш қиындықтар жоқ.	Негізгі идеясын, жалпы және нақты ақпаратты анықтау кезінде өте жақсы көрсеткіш көрсетеді. Сөздік пен мәнерлікте атап айтарлық қиындықтар жоқ.	Негізгі идеясын, жалпы және нақты ақпаратты анықтау кезінде қанағаттанарлық көрсеткіш көрсетеді. Сөздік пен мәнерлікте қиындықтар тап болады.	Негізгі идеясын, жалпы және нақты ақпаратты анықтау кезінде қанағаттанарлықсыз көрсеткіш көрсетеді. Сөздік пен мәнерлікте қате өте көп.	Негізгі идея, жалпы және нақты ақпаратты анықтау кезінде көрсеткіш өте нашар. Сөздік пен мәнерлікте қате өте көп.

Баға-оқушы өміріндегі маңызды оқиға, себебі баға оқушының сыныптағы беделін нығайтады немесе түсіреді. Сондықтан да, баға қою арнайы критерияларды талап етеді. «5» деген баға оқу бағдарламасын жеткілікті толық білетін, жетік меңгерген оқушыға қойылады. «4» бағасы меңгерген, алайда жекелеген қате жіберетін оқушыға қойылады.

«3» бағасы ой-пікірлерді талдай алмайтын, жауабы жүйесіз, мұғалім көмегімен жауап беретін, оқылым, жазылым, айтылым, тыңдалым дағдыларын меңгермеген оқушыға қойылады.«2» бағасы білімі жүйесіз, оқылым, жазылым, айтылым, тыңдалым дағдылары мүлдем қалыптаспаған, жаттанды сөйлейтін, оқу бағдарламасының материалын түсінбейтін және оны игеруге мүмкіншілігі жоқ оқушыға қойылады.

Білімді балдық жүйемен бағалау әрбір білім алушының жұмысын, білімін барабар бағалайды, оқу үдерісінің жүру барысын бақылауды жақсартады, пәннен алатын бағаны шынайы және әділ белгілейді, сонымен қатар, оқытушыларға оқу үдерісін оңтайлы жоспарлауға, оқушының оқу материалын меңгергенін тексеруге, және әр оқушының білімді игеру қабілетін бақылауға көмектеседі. Орта мектеп оқушыларының оқу жетістіктерін бағалау тәжірибесіне өзгерістер енгізу негізін критериалды бағалау жүйесі анықтайды. Ол рәсімдерді бағалау сапасын, олардың халықаралық стандарттарға сәйкестігін, және әрбір оқушының оқу қажеттіліктерін қамтамасыз етеді. Қазақстанға жаңа критериалды бағалау жүйесі оқушының дамуына, оқуға қызығушылығының артуы мен ынталандыруға бағытталады. Белгіленілген мақсатқа жету оңай, егер әрбір оқушы мен ата-аналарға нақты және өлшенілетін бағалау критерияларын құрастырылған жағдайда. Еліміздің барлық мектептері оқушының оқу жетістігін бағалауда қалыптастырушы және жиынтық бағалау критерияларын қолданса, білім сапасы жоғарылап, халықаралық стандарттарға сай білім деңгейі қалыптасады.

ӘДЕБИЕТ

1 Қазақстан Республикасында білім беруді және ғылымды дамытудың 2016 – 2019 жылдарға арналған мемлекеттік бағдарламасы. - Астана, 2016.

2 Құнанбаева С.С. Қазіргі шеттілдік білім берудің теориясы мен практикасы. - Алматы, 2011. - 323б.

3 Жалпы білім беретін мектеп мұғалімдеріне арналған критериалды бағалау басшылығы. - Астана, 2016.

4 Қазақстан Республикасында орта білім мазмұнын жаңарту шеңберінде қазақ тілінде оқытатын мектептердегі бастауыш сынып пәндері бойынша педагогика кадрларының біліктілігін арттыру курсының білім беру бағдарламасы 2-ші басылым. - Астана, 2015.

5 2016-2017 оқу жылында жаңартылған білім беру мазмұны аясында жалпы білім беретін оқу бағдарламаларын жүзеге асыратын білім беру ұйымдарында білім алушылардың оқу жетістіктеріне критериалды бағалау өткізудің тәртібі туралы нұсқаулық. - Астана, 2017.

6 Ұлттық білім беру саясатына шолу. Қазақстандағы орта білім беру. - Астана, 2014.

7 Қазақстан Республикасында орта білім беру мазмұнын жаңарту шеңберінде педагогика кадрларының біліктілігін арттыру курстарының білім беру бағдарламаларын бекіту туралы. – Астана, 2016.

КРИТЕРИАЛЬНОЕ ОЦЕНИВАНИЕ КАК СИСТЕМА ОЦЕНИВАНИЯ УЧЕБНЫХ ДОСТИЖЕНИЙ ОБУЧАЮЩИХСЯ

Қозыхан Г.М.¹

¹магистрант, КазУМОиМЯ в им. Абылай хана,
г. Алматы, Казахстан, e-mail: guli.94k@mail.ru

Актуальность данной статьи основана на критериальном оценивании формативной и суммативной оценки, их преимущества в повышении качества образования в соответствии с международными стандартами, а также роли в обеспечении достоверной информации по успеваемости студентов в процессе обучения. Данная статья рассматривает уровень образования учащихся в общеобразовательных школах, которая сегодня оценивается на основе пятибалльной шкалы. Сейчас рассматривается вопрос по оцениванию уровня знаний учащихся по критериальной системе. Система справедливой и объективной оценки учебных достижений учащихся является неотъемлемой частью содержания образования. Оценка достижений уровня учащегося сопоставлялась с результатами других учащихся и осуществлялась на протяжении многих лет. В настоящее время оно преодолевает через ряд существенных недостатков по вопросу оценивания. Данная статья обсуждает преимущества критериального подхода для учащихся, учителей и родителей. Предлагаются критерии использования формативного и суммативного видов оценивания. Рассматриваются ситуации их применения. Важное место в общей системе оценивания занимают особенности оценивания в рамках конкретной учебной дисциплине. В статье рассмотрены особенности оценивания лингвистических навыков (аудирование, чтение, говорение, письмо) на занятиях иностранного языка.

Ключевые слова: оценканавыков, система оценки, индивид, формативное оценивание, суммативное оценивание, балльная шкала, пятибалльная оценка, критериальное оценивание.

Статья поступила 12.05.2017 г.

UDC 81'255
IRSTI16.31.51

TEACHING ENGLISH SPEAKING SKILLS USING SUPPORTING PICTURES

Ismailova G.K.¹, Izmailov S.V.²

¹c. ph.s., docent, RANH professor, Russian and foreign philology faculty dean,
Shakarim Semey State University, Semey, Kazakhstan, gainigul_ismailova@mail.ru

²Master of philology, senior teacher,
Shakarim Semey State University, Semey, Kazakhstan, letters345@mail.ru

In this article we consider the problem of teaching speaking English. The authors have studied types of the exercises with speaking on picture. Speaking on picture can be applied at any training levels, both for children and for adults. In our article we apply speaking on picture for training of adult students who already have a large stock of lexicon and grammar to make up connected stories. Relevance of these exercises is that they help students to make up a story in English, instead of simply naming things or facts, looking at one picture. The comic content or appearance of pictures raises students' motivation and transforms story making into a game. Based on the held experiments it is recommended to use a series of supporting pictures showing one story and actions of its characters.

Keywords: English language, speaking, teaching, exercise, fairytale therapy, speaking on picture, supporting pictures.

When learning the English language everyone noticed how difficult it is to start speaking a foreign language, construct phrases and sentences. Sometimes it is difficult for teachers to get students to talk at lessons so that they should take interest in the theme of a lesson and should not think only of grammar and sentence construction. When a teacher asks students to discuss any problem in English, express their pro's and con's, students can only describe their position and state a few main arguments whereas in the native language they can discuss many pro's and con's, adduce numerous examples for half a lesson. Moreover, if students first get ready for the answer, shove main arguments on paper, their answer is fuller, and their English speech becomes richer in lexicon and grammar. It is even easier if they can speak using supporting schemes and pictures. In this article we will discuss how to improve English speaking skills using supporting pictures.

The purpose of this article is to consider some techniques of teaching English speaking skills.

Picture description can be applied at all levels of training both for children and adults. In our article we apply picture description for training adult students who already have strong knowledge of lexicon and grammar to make up connected stories. The technology object in this case are the exercises of the type "Look at the pictures and make up a story in English". For example, the workbook "Business English" by Shelkovaya T.G. and Lyasetskaya L.A. shows a similar exercise (see Figure 1) [1].

Figure 1 - Birthday present

Relevance of these exercises is that they help students make up a story in English, instead of simply naming things or facts, looking at one picture. Comic content or decoration of pictures raises motivation of students and transforms story telling into a game.

Novelty of such exercises is that previously in English workbooks picture description was used only at the elementary stage of studying, in particular, in school workbooks and in business English workbooks for beginners. In workbooks for language professions picture description is given only in workbooks for first-year students, after that such kind of work is not used any more. We suggest students of all years to describe a series of 4-5 pictures describing one story or fairy tale.

All studied course books comprises a practical course which gives picture description exercises in the end of each chapter [1-3].

The following methods are used in the article:

- Comparison of various picture description exercises: preschool, school and high school exercises.
- Experiments on application of exercises so that students could tell a connected story in English.

The problem of this article is to work out such an approach to picture description exercises that will allow mixed-level students to start talking in English.

It was of interest to find out how students could improve their English speaking skills. It is difficult to induce students to speak English at a lesson. At lessons students listen to the teacher most of the time. Therefore students develop listening rather than speaking and reading rather than writing from English use skills.

The Speaking sections in workbooks offer such exercises as answering questions about the read text, discussion of text, English proverbs, disputable matters, making up pro's and con's, discussion of films and dialogues. Given widespread occurrence of videofilms and audiodialogues at lessons, picture description has faded away at present time although these are supporting

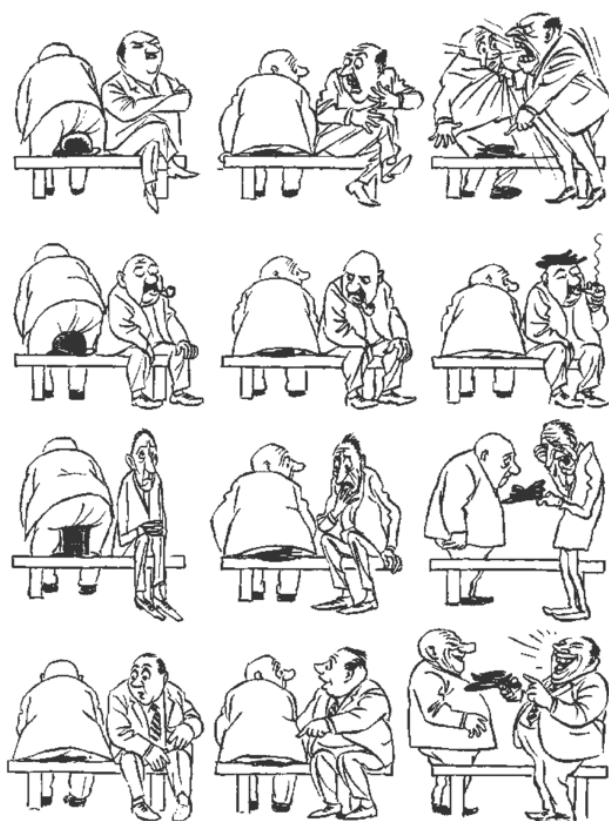
pictures that induce students to make up and tell a story, instead of simply describing a ready film.

We have carried out a series of experiments on using picture description at English lessons in university. We applied description of one picture [1]:

Figure 2 - In a shop

We also used description of several pictures [3]:

Well-known artist-caricaturist H. Bidstrup has once depicted reaction of four people to one and the same incident: somebody has unintentionally sat on the hat of the person having a rest on a bench. As a result the choleric person flies into a rage, the sanguine person laughs, the melancholic sorrows and the phlegmatic person serenely puts his hat on.

Figure 3 - Characters

After that we used description of a series of pictures about one story:

As a result we have seen that senior students work best on a series of pictures about one story. Students spoke English many minutes more, made up more sentences and were speaking with higher enthusiasm than when simply answering questions about the read texts. Therefore we suggest supplementing such speaking exercises with the following series of pictures [4]:

Figure 4 - An incident in the garden

Figure 5 - Fairy-tale "Fox, Hare and Rooster"

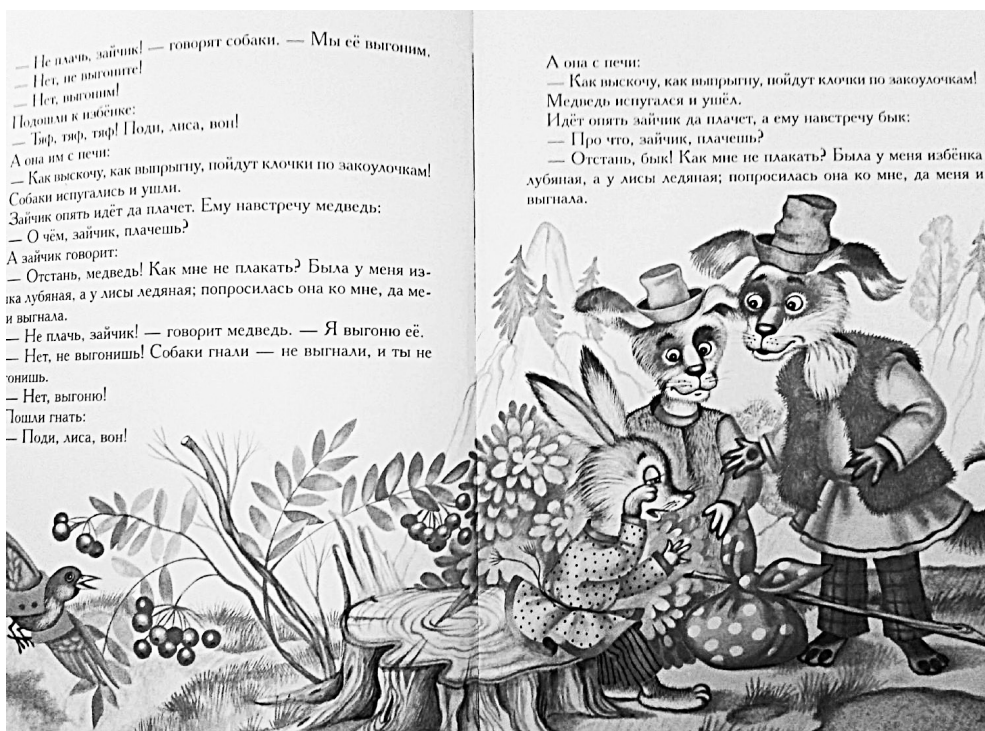

Figure 6 - Fairy-tale “Fox, Hare and Rooster”

Figure 7 - Fairy-tale “Fox, Hare and Rooster”

Figure 8 - Fairy-tale “Fox, Hare and Rooster”

Thus we have compared a few kinds of work that develop students’ skills in foreign language speaking. At our lessons we have tested a few options of picture description on the lesson theme («In a shop») or on a free theme (fairy-tales, fiction). The result is that senior students speak best on a series of supporting pictures that show actions of characters of one story. The quantity of students’ English speech has risen. Students’ motivation for lessons is raised by comics (caricatures) and color pictures to fairy tales that are decorated by ornament and dressy-look garment of fabulous animals.

The practical importance of these recommendations is that teachers can use on their lessons of English practical course similar series of supporting pictures describing the plot of fairy-tales and fiction to improve students’ English speaking skills.

REFERENCES

1 Шелкова Т.Г., Лисицкая Л.А. Деловой английский. Часть 1. - М: Вече, 1999. - 466 с.

- 2 Аракин В.Д. Практический курс английского языка. 1 курс. - М.: Vlado, 1999. - 281 с.
3 Аракин В.Д. Практический курс английского языка. 3 курс. - М.: Vlado, 2005. - 204 с.
4 Кондрашова Л. Терем-теремок. Русские сказки. - М.: ЭКСМО, 2009. - С. 5.

ТІРЕК СУРЕТТЕРІ БОЙЫНША АҒЫЛШЫНША СӨЙЛЕУГЕ ОҚЫТУ

Исмаилова Г.К.,¹ Измайлов С.В.²

¹ филология ғылымдарының кандидаты, доцент,
Ресейлік Жаратылыстану Академиясының профессоры,
орыс және шетел филологиясы факультетінің деканы,
Шәкәрім атындағы Семей мемлекеттік университеті,
Семей қ., Қазақстан, e-mail: gainigul_ismailova@mail.ru

² филология магистрі, аға оқытушы,
Шәкәрім атындағы Семей мемлекеттік университеті,
Семей қ., Қазақстан, e-mail: letters345@mail.ru

Берілген мақалада ағылшынша сөйлеуге үйретудің мәселесі қарастырылады. Авторлар сурет бойынша әңгімесі бар жаттығулардың түрлерін зерттеді. Сурет бойынша әңгімені оқытудың әр деңгейінде, балаларға да, ересек адамдарға да пайдалануға болады. Біздің мақаламызда біз сурет бойынша әңгімені ересек студенттерді оқыту үшін пайдаланамыз. Бұндай студенттердің үлкен сөз және грамматика қоры бар, сондықтан олар жүйелі әңгімелерді құрастыра алады. Бұндай жаттығулар өзекті, өйткені олар, бір суретке қарап, тек нәрселерді немесе деректерді атау ғана емес, студенттерге ағылшын тілінде әңгімені құрастыруға көмектеседі. Суреттердің әзіл-оспақ мазмұны немесе сырты студенттердің уәждемесін көтереді, және әңгімені құрастыруды ойынға айналдырады. Өткізілген эксперименттердің негізінде бір әңгіменің кейіпкерлерінің іс-әрекетін көрсететін тірек суреттерінің сериясын пайдалануға кеңес беріледі.

Тірек сөздер: ағылшын тілі, сөйлеу, оқыту, жаттығу, ертегі терапиясы, сурет бойынша әңгіме, тірек суреттері.

ОБУЧЕНИЕ ГОВОРЕНИЮ НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ ПО ОПОРНЫМ КАРТИНКАМ

Исмаилова Г.К.¹, Измайлов С.В.²

¹ кандидат филологических наук, доцент, профессор РАО,
декан факультета русской и иностранной филологии,
государственный университет имени Шакарима,
Семей, Казахстан, e-mail: gainigul_ismailova@mail.ru

² магистр филологии, старший преподаватель
государственный Университет имени Шакарима,
Семей, Казахстан, e-mail: letters345@mail.ru

В статье рассматривается проблема обучения говорению на английском языке. Авторы изучили виды упражнений с рассказом по картинке. Рассказ по картинке можно применять на всех уровнях обучения, как для детей, так и для взрослых. В нашей статье мы применяем рассказ по картинке для обучения взрослых студентов, которые уже имеют большой запас лексики и грамматики, чтобы составлять связные

рассказы. Актуальность этих упражнений в том, что они помогают студентам составить рассказ на английском, а не просто называть вещи или факты, глядя на одну картинку. Юмористическое содержание или оформление картинок повышает мотивацию студентов, превращает составление рассказа в игру. На основании проведенных экспериментов рекомендуется использовать серию опорных картинок, показывающих действия героев одной истории.

Ключевые слова: английский язык, говорение, обучение, упражнение, сказкотерапия, рассказ по картинке, опорные картинки.

Статья поступила 13.05.2017 г.

Абылай хан атындағы ҚазХҚжәнеӘТУ
ХАБАРШЫСЫ
«ФИЛОЛОГИЯ ҒЫЛЫМДАРЫ» сериясы

ИЗВЕСТИЯ
КазУМОиМЯ имени Абылай хана
серия «ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ»

BULLETIN
of Ablai khan KazUILandWL
Series «PHILOLOGICAL SCIENCES»

050022, г. Алматы, ул. Муратбаева, 200
+7 (727) 292 03 84 (вн. 3326)
e-mail: fmo@ablaikhan.kz

Отв. за выпуск
директор издательства
Есенгалиева Б.А.

Технический редактор, компьютерная верстка
Кынырбеков Б.С.

Подписано в печать 26.06.2017 г.
Формат 70x90 1/16. Объем 10,25 п.л. Заказ № 360. Тираж 300 экз.
Отпечатано в издательстве «Полилингва»
при КазУМОиМЯ имени Абылай хана

Издательство «Полилингва» КазУМОиМЯ имени Абылай хана
050022, г. Алматы, ул. Муратбаева, 200
Тел.: +7 (727) 292-03-84, 292-03-85, вн. 24-09
E-mail: kazumo@ablaikhan.kz, ablaikhan@list.ru